

AZƏRBAYCAN UŞAQ ƏDƏBİYYATI ANTOLOGİYASI

ÜÇ CİLDDƏ

II CİLD

XX ƏSR UŞAQ ŞERİ

“ÖNDƏR NƏŞRİYYAT”
BAKİ-2004

Tərtib edəni:

Qara Namazov
*filologiya elmləri doktoru,
professor*

Redaktoru:

Teymur Əhmədov
*filologiya elmləri doktoru,
professor*

894.361'08 - dc 21

AZE

Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı antologiyası. Üç cilddə. II cild. Bakı,
“Öndər nəşriyyat”, 2004, 264 səh.

XX əsr Azərbaycan poeziyasının həm mövzu, həm də forma, janr və
sənətkarlıq xüsusiyyətləri barədə dolğun təsəvvür yaradan bir sahəsi də uşaq
şeridir. Bu dövrün milli uşaq poeziyası janr baxımından da əlvandır.

“Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı antologiyası”nın II cildində XX əsrin
Azərbaycan uşaq poeziyası təmsil, mənzum hekayə, didaktik nəsihətlərlə
yanaşı təbiət mövzulu lirik və süjetli şeir, mənzum nağıl kimi ədəbi
nümunələrlə təmsil olunur.

ISBN 9952-416-61-9

© “ÖNDƏR NƏŞRİYYAT”, 2004

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İLHAM ƏLİYEVİN
**“Azərbaycan dilində latin qrafikası
ilə kütləvi nəşrlərin həyata
keçirilməsi haqqında”**
12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı
ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına
hədiyyə edilir

XX ƏSR UŞAQ ŞERİ

XX əsr Azərbaycan uşaq şeri bir tərəfdən şifahi ədəbiyyat xəzinəsindən, digər tərəfdən ölməz sənətkarların hikmətlə dolu nəsihətamız əsərlərindən bəhrələnmiş, nəhayət əsrin demokratik məzmunlu ədəbi irsi zəminindən yeni inkişaf mərhələsinə daxil olmuşdur.

Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının ilk kamil nümunələrini M.Ə.Sabir, A.Səh-hət və A.Şaiq kimi görkəmlı sənətkarlar yaratmışlar.

Əsrin əvvəllərindən başlayaraq A.Şaiq uşaq ədəbiyyatı ilə ardıcıl məşğul olmuş, uşaq ədəbiyyatının təməlini qoymuşdur. Onun yeni mündəricəli poetik yaradıcılığında gənc nəslin nəcib mənəvi keyfiyyətləri, ana vətənə səda-qət, əməyin qüdreti bədii əksini tapmışdır.

Gənc müasir şairlər uşaq ədəbiyyatı nümunələri yaradarkən A.Şaiqin açdığı cığırla irəliləyiirlər. M.Müşfiq, S.Rüstəm, S.Vurğun, R.Rza, M.Seyid-zadə, H.Əlizadə, M.Dilbazi, O.Sarıvəlli, N.Rəfibəyli, M.Rzaquluzadə, Ə.Abbasov, Ə.Cəmil kimi şairlərin yeni uşaq şerinin yaranmasında misilsiz xidmətləri olmuşdur.

İlk təşəkkül illərində uşaq poeziyasına diqqət və qayıq ilə yanaşan M.Müşfiq müxtəlif yaşılı məktəblilər üçün silsilə şeirlər, "Şəngül, Şüngül, Məngül", "Kəndli və ilan", "Vuruşmalar", "Qaya" kimi poemə və mənzum nağıl qələmə almışdır. Şairin əsərlərinin mövzu dairəsi geniş, bədii siqləti bitkin və kaloritli idi. N.Rəfibəyli ("Qoçaq Kərim"), H.Əlizadə ("Duman", "Gülbala", "Qanbay"), M.Rahim ("İldirimin kitabı") xalq yaradıcılığı motiv-lərindən istifadə yolu ilə bir sıra mənzum nağıllar və poemalar yaratırdılar. Rəsul Rza ("İnqalesyo", "Si-Ay", "Vanetta") və O.Sarıvəlli ("Balaca dost-lar") beynəlxalq mövzularda qiymətli əsərlər yazdılar.

S.Vurğun poeziyasında da uşaqlar üçün yazılmış şeirlər şairin zəngin bədii irsi içərisində özünəməxsus yer tutur.

Məlum olduğu kimi, S.Vurğun uşaqlar üçün yazan şairlərin qarşısında çox ciddi vəzifələr qoyurdu. O, "Balalarımız üçün gözəl əsərlər yaradaq" adlı silsilə məqalələrində uşaqlar üçün dərin məzmunlu əsərlər yazmağın vacib-liyindən danışındı. S.Vurğun yazırıdı:

"...Biz uşaqla danışdığınız zaman – insanla danışdığınızı, uşaq üçün yaz-dığımız zaman – insan üçün yazdığınızı unutmamalıyıq".

Böyük şair yazıçıları gənclik və gözəllik, təbiət eşqi, məhəbbət kimi bəşəri mövzularda əsərlər yazmağa, gəncliyi sağlam ruhda tərbiyə etməyə çağırırdı.

M.Seyidzadə və M.Dilbazinin uşaqlar üçün yazdığı şeirləri məhz bu cəhət-dən diqqəti cəlb edir.

M.Seyidzadə əlli illik yaradıcılığı dövründə kiçik və məktəb yaşılı uşaqlar üçün müxtəlif janrlarda 50-dən çox şeir və tərcümə kitabı nəşr etdirmişdir.

Şair xalq poeziyasına və klassik ədəbi ənənələrə sadıq qalaraq, gənc nəsildə nəcib duygular və əxlaqi keyfiyyətlər aşlayan gözəl əsərlər yaratmışdır.

Vətənin təbii gözəllikləri M.Dilbazinin şeirlərində həssaslıq və incəliklə tərənnüm olunmuşdur. Müharibə və sonrakı dinc quruculuq illərində M.Dilbazi vətənə məhəbbət, onun keşiyində duranlara ehtiram təlqin edən şeirlər qələmə alır:

...Laylasında anam mənə
Belə demiş döñə-döñə:
– Bir anan mən, biri Vətən,
Yadda saxla bunları sən.

Kiçik qəhrəmanın dili ilə deyilmiş bu parçada “ana” və “Vətən” məfhumu vəhdətdə götürülür. M.Dilbazinin “Bizimdir”, “Ölkəm”, “Bakının işiq-ları” və bir sıra başqa şeirləri vətəndaşlıq qüruru ilə yazılmış, bədii-estetik hissler aşilan nəğmələrdir.

M.Dilbazi bir sıra poema da yazmış, Azərbaycan xalqının tarixi keçmişini və müasir həyatını real bədii lövhələrdə təsvir etmişdir. O, uşaqlar üçün yazdığı “Reyhan”, “Balaca nümayəndə”, “Xeyir və şər”, “Qardaşlar”, “Balaca dostlarım”, “Sevincin dünyası”, “Babaların su həsrəti” poema və mənzum nağıllarında zəngin mənəvi keyfiyyətlərə malik olan balaca vətəndaş obrazı yaratmışdır.

Doğma vətəni balaca uşaqlara sevdirmək M.Rzaquluzadə şeirlərinin əsas ruhunu təşkil edir. Doğrudur, M.Rzaquluzadə nəsrə daha çox meyl göstərsə də, onun şeirlərində uşaq aləmi, əməyə və birliyə maraq, yoldaşlıq, dostluq münasibətləri daha dolğun, təsirli verilmişdir. Şairin “Ən dadlı meyvə”, “Düymə”, “Ağ dana”, “Çimən sərcələr”, “Mənim planım”, “Qiş gelir” və başqa şeirlərlə yanaşı, müharibə mövzusunda yazdığı “Leyla”, “Qaranquş yuvası”, “Məktublar” poemalarında yadda qalan lövhələr, vətənin qeyrətini çəkən, onun yolunda bütün işgəncələrə sinəsini sıpər edən Arslan və Leyla kimi obrazlar vardır.

Ə.Abbasov və Z.Cabbarzadə yaradıcılığında nəğmə janrı üstünlük təşkil edir. Şair Z.Cabbarzadəni uşaqlara və gənclərə daha çox sevdiren onun bəstekarlarla birlikdə yaratdığı “Kəndimiz”, “Sürəyya”, “Lay-lay”, “İsmayılin mahnisi”, “Əziz vətən” mahnları idi.

Böyük Vətən müharibəsindən sonra Azərbaycan poeziyasına yeni nəfəs gətirən B.Azəroğlu, B.Vahabzadə, İ.Səfərli, N.Xəzri, H.Hüseynzadə, H.Abbaszadə, A.Babayev, M.Gülgün, Ə.Kərim də yeri gəldikcə uşaqlar üçün şeir və poemalar yazıb uşaq poeziyasını zənginləşdirmişdirlər.

60-ci illər Azərbaycan uşaq poeziyasında ənənəvi mövzularla yanaşı, böyük elmi kəşflər, nəhəng tikintilər, kosmosun fəthi, beynəlxalq aləmdə baş verən hadisələr və sairə bədii öksini tapmışdır. Bütün bunlar poeziyaya yeni məzmun, yeni ruh, əlvan bədii təsvir çalarları getirdi. Həmin məziyyəti

“Bahar, adlar, uşaqlar”, “Yaşar və Nur nənə”, “Sözlər, nəğmələr, nağıllar, laylalar” (T.Elçin); “Ağ çəmən”, “Balaca həkim”, “Dovşanın ad günü”, “Məni günəşə at” (X.Əlibəyli); “Meşənin mahnısı”, “Bir evim var”, “Körpə günəş”, “Dağ yeli” (İ.Tapdıq); “Çəmən qızı”, “Nəğməli qovaq” (M.Əliyev); “Buludlar”, “Ulduzların söhbəti”, “Leylək yuvası” (H.Ziya); “Bağçada yolka”, “Bəxtiyar uşaqlar” (T.Mütəllibov); “Utancaq oğlan”, “Qızımın sualları” (T.Mahmud); “Mən rəngləri tanıyıram” (Zahid Xəlil); “Xumar”, “Ağ cüçə, qara cüçə” (S.Məmmədzadə) əsərlərində, həmçinin gönc şairlərin yeni uşaq şeirlərində görmək olar. Bununla yanaşı demək olar ki, hər bir uşaq şairinin özünəməxsus fərdi yaradıcılıq xüsusiyyətləri, dəsti-xətti, manerası vardır. Əlbəttə bu, uşaq poeziyasının sənətkarlıq cəhətdən yüksəlişi ilə bağlıdır.

Ana vətənin gözəl təbiətini uşaqlara sevdirmək bacarığı yalnız istedad deyil, həm də təbiəti öyrənməyi, duymağın tələb edir. X.Əlibəylinin “Şəlalə” şerisi də belə bir duyğunun məhsuludur. Hacıkənd yaxınlığında, dağlardan tökülen şəlalə ilə balaca bir qız arasında gedən söhbət şerin əsas süjetidir. Balaca qız sürətlə axan şəlalənin bir az dayanıb dincəlməsini istəyir. Şəlalə cavabında deyir:

...Ay qız, mənə demə dayan,
Qarşı dağda işildayan
Şəlaləyələ yarışırıq. –
Coşqun çaya qarışırıq.

Bu şeirdən çıxarılan ümumiləşdirilmiş nəticə, təbiətin ahəngdar qanunu cəmiyyətdə də mövcuddur. Gənc nəsillərin işi, fəaliyyəti həyat axını ilə qaynayıb-qarışır, bir ümmana dönür.

Müasir Azərbaycan uşaq poeziyasında lirik, lirik-epik şeir və poemalar geniş yayılmışdır. Şairlərimizdən T.Elçin, İ.Tapdıq, T.Mütəllibov, T.Mahmud və b. yaradıcılıqlarında istər ailə və məktəb tərbiyəsindən, istərsə də əmək vərdişlərindən, təbiət aləmindən bəhs etdikdə aydın, yiğcam lövhələr yaradır, uşaq ruhuna yaxın oynaq vəznlərdən məharətlə istifadə edirlər. Z.Xəlilin “Qəcələ”, “Qızıl qaz”, “Tovuz quşu”, “Qartal”, “Qırğıclar”, “Qağayılar”, “Sona”, “Tuğay”, “Şanapipik”, “Açut” və s. şeirləri buna misal ola bilər.

H.Ziyanın təmsilləri uşaq aləmi üçün maraqlı və yeni fikirlərlə zəngindir. H.Ziyanın təmsillərini kiçiklər də, böyükələr də həvəslə oxuyur, düşünür, müəyyən nəticəyə gəlirlər.

Müasir Azərbaycan uşaq poeziyası bu gün özünün yeni inkişaf mərhələsinə, ciddi axtarışlar dövrünə qədəm qoymuşdur. Şübhəsiz ki, şair və yazıçılarımız balalara daha gözəl, dolğun məzmunlu, bədii əsərlər yaratmaqla onların mənəvi dünyasını zənginləşdirəcək, daha nurlu edəcəklər.

Qara Namazov

MİRZƏ ƏLƏKBƏR SABİR (1862-1911)

MƏKTƏB UŞAQLARINA TÖHFƏ

Doğar insan ata ocağında,
Bəslənə validə qucağında.
Ata hər gün gedər işə, çalışar,
Nə qədər zəhmət olsa da alışar;
Sevəməz kəndi istirahətini,
Arar övladının səadətini.
İşləyər, cismi qan-tərə boyanar,
Hər nasıl olsa da çörək qazanar.
Ana övlada vəqf edər özünü –
Yumamaz, yummasa uşaq gözünü;
Sübhədək binəva çəkər zəhmət;
Kəndi övladına verər rahət;
“Layla-layla” deyə çəkər keşiyin,
Min məhəbbətlə yelləyər beşiyin.
Ah, bizlər çocuq ikən nə qədər
Vermişik valideynə rəncü kədər!
Şimdi biz onları əvəz edəlim,
Onların xahişcə yol gedəlim.
Soralım hər zaman rizalərini,
Alalım xeyirli dualərini...

YALANÇI ÇOBAN

Bir çoban bir gün etdi dağda haray:
“Canavar var, – dedi, – gəlin, ey yay!”
Əhli-qəryə yüyürdü dağ tərəfə,
Getməsin ta qoyun-quzu tələfə.
Bunları müztərib görünçə çoban
Gülməyə başlayıb dedi: “Yalan,
Siz bunu sanmayın həqiqətdir,
Damağım gəldi, bir zərafətdir!”
Binəvalar qayıtdı, leyk çoban

Yenə bir gün dağ üzrə qıldı fəğan:
“Canavar var”, – deyə bağırdı yenə,
Qərye əhlin kömək çağırıdı yenə.
Kəndçilər etdilər dübarə hücum,
Yenə oldu yalanlığı məlum.
Doğrudan bir zaman bəəzmi-şikar
Qoyuna gəldi bir neçə canavar.
Hərçi dad eylədi çoban, yahu!
Eşidənlər dedi: – Yalandır bu!
Bu səbəbdən haraya getmədilər,
Ona heç etina da etmədilər.
Canavarlar yedi bütün qoyunu,
Budur oğlum, yalançılıq oyunu!
Bax! Yalançı tanıldı, çünki çoban,
Doğru derkən, sözü göründü yalan.
Hərgiz, oğlum, yalan demə ki, xuda
Dust tutmaz yalançını əbəda!
Həm də xalq içrə hörmətin olmaz,
İzzətin, qədrü-qiyətin olmaz!
“Evi yandı, yalançının, – derlər, –
Ona bir kimsə etmədi bavər”.

QOCA BAĞBAN

Bir taqım gənc yol kənarından
Keçərek bir bağın cəvarından,
Gördülər yüz yaşında bir bağban
İşləyir bağda səy ilə hər an.
Titrəyə – titrəyə əli, bir də
Alma çərdəkləri əkər yerdə.
Gülərək etdilər sual: “A qoca!
Yüz yaşında nədir bu hal, a qoca?”
Dedi: “Yer şumlayıb cəfa çəkirəm
Torpağa alma çərdəyi əkirəm”.
Dedilər: “Bunda bir səlahin yox?
Sən bu gün var isən, sabahın yox!
İndi əkdiklərin nə vaxt çıxar?

Bu çıxınca səni zəmanə yıxar...
Rahət ol, çəkmə boş yerə zəhmət,
Olamaz meyvəsi sənə qismət!”
Dedi: “Əkmişlər, almışız, yemişiz,
Xeyirlə yad edib dua demişiz;
Əkirik biz daha yeyənlər üçün,
Əhli-xeyrə dua deyənlər üçün”.

UŞAQ VƏ PUL

Küçədən bir uşaq yüyürdü evə,
Bir bumajnik alıb dedi bu nəvə:
“Ana! Gəl, gəl ki, dövlətə çatdıq,
Pullu olduq, səadətə çatdıq”.
Dedi qadın ki: “Söylə, ey fərzənd,
Noldu kim, olduq indi dövlətmənd?
Görəyim, ver mənə nədir bu, oğul?”
Dedi: “Tapdım, içi doludur pul.
Yol gedən bir qoca kişi nagah;
Düşürüb keçdi, olmadı agah;
Görmədən kimsə, mən qaçıb aldım,
Tez qaçıb kəndimi evə saldım”.
Anası oğlunun cinayətini
Görərək zahir etdi nifrətini.
Dedi: “Oğlum, nə sərd imiş qanın
Ki, buna razı oldu vicdanın?
Tifli-məsud ikən günah etdin!
Kəndi vicdanın təbah etdin!
Niyə verdin fənaya doğruluğu?
İrtikab eylədin bu ogruluğu?
Hiç zənn etməm, özgənin mali
Bizi zəngin qılıb, edə ali.
Yox, yox! Oğlum, inan ki, xar olarız!
Ərzəli-əhli-ruzgar olarız!
Xain olsaq əgər bu dünyada,
İrzü-namusumuz gedər badə.
Gözümüz müntəhayi zillətdən

Baxamaz kimsəyə xəcalətdən.
Gərçi pul çox fərəhfəzadır, oğul,
Leyk namus pək bəhadır, oğul!”

TƏBİB VƏ XƏSTƏ

Bir təbibə gedib də bir bimar
Dedi: “Mədəmdə ağrı bir şey var;
Bir dəva ver, mənə əlac eylə,
Ölürəm, çareyi-mizac eylə”.
Tutdu nəbzin təbib onun dərhal;
“Nə yemişsən?” – deyə, edincə sual,
Dedi: Yanmış çörək yedim, doktor,
Yədiyim bir əlavə şey yoxdur”.
Baxa qaldı təbib onun sözünə,
İstədi bir dəva tökə gözünə;
Xəstə: “Mədəmdir ağrıyan, a gözüm,
Yoxsa məfhumunuz deyilmi sözüm?”
Dedi doktor ona ki: “Ey əhməq,
Eyбли olmasa gözün mütləq,
Yanmış ətmək yeməz idin əsla,
Bu səbəblə yarar tökülsə dəva”.

UŞAQ VƏ BUZ

Dərsə gedən bir uşaq,
Çıxdı buz üstə qoçaq;
Sürüşdü birdən-birə,
Düşdü üz üstə yera.
Durdu uşaq neylədi?
Buza belə söylədi:
“Sən nə yamansan, a buz?
Adam yixansan, a buz!
Az qalib ömrün sənin,
Yaz gələr, artar qəmin,
Əriyib suya dönərsən,
Axıb çaya gedərsən!”.

∞ 10 ∞

MƏKTƏBƏ TƏRƏFİB

Mənim bağım, baharım,
Fikri ziyali, oğlum!
Məktəb zamanı gəldi,
Dur, ey vəfali oğlum!
Ey gözüm, ey canım!
Get məktəbə, cavanım!

Gün çıxdı, sübh açıldı,
Qaranolqlar qaçıldı,
Pəncərədən gün düşdü,
Otaqlara saçıldı.
Ey gözüm, ey canım!
Get məktəbə, cavanım!

...Nəsihət al, nəsihət,
Qıl kəsbi-elmə qeyrət,
Elmsizlik bələsi
Müşkül olur həqiqət.
Ey gözüm, ey canım!
Get məktəbə, cavanım!

Məktəbdə var şərafət,
Dəftərdə var lətfət;
Cari olur qələmdən
Şirin-şirin hekayət.
Ey gözüm, ey canım!
Get məktəbə, cavanım!
Müəllimin kəlamin
Al, saxla ehtiramın,
Haqdan edər təmənna
Məktəbin davamın.
Ey gözüm, ey canım!
Get məktəbə, cavanım!
Elm öyrən, imtahan ver,
Öz fəzlini nişan ver;

Qədrini bil elmü fəzlin,
Elmin yolunda can ver.
Ey gözüm, ey canım!
Get məktəbə, cavanım!

ELMƏ TƏRĞİB

Elmin izzəti payidar olur,
Cəhlin nikbəti canşikar olur,
Hər kəs elm oxur, bəxtiyar olur,
Millət elmlə, bərqərar olur.
Oxuyun, əzizlər, oxumaq zamanıdır!
Oxumaq hər adamın ədəbi nişanıdır!

Elm ilə sərfəraz olmasaq biz,
Cümlədən biniyaz olmasaq biz.
Bizdə fəxr, mübahat olurmu!
Qeyrilərlə müsavat olurmu?!

Hər bir taifə bir sayaq ilə
Çatdı izzətə ittifaq ilə.
Düşdük zillətə biz nifaq ilə,
Məktəb açmalı iştayaq ilə.
Oxuyun, əzizlər, oxumaq zamanıdır!
Oxumaq hər adamın ədəbi nişanıdır!

Sidq ilə əl-ələ çatmasaq biz,
Qəfləti bir tərəf atmasaq biz,
Bizdə hərgiz səadət olurmu?!
Sibqət etməkdə qüdrət olurmu?!

CÜTÇÜ

Çıxdı günəş, doldu cahan nur ilə,
Cütçü sürür, tarlada cüt şur ilə.
Atlar, öküzlər kotana güc verir,
Gah yürüyür, gah yıxılır, gah durur.

Cütçü batır qan-tərə yer şumlayır,
Şumladığı tarlaları tumlayır.
Olsa da artıq nə qədər zəhməti,
İşləməyə var o qədər qeyrəlti;
Çünki bilir rahət əziyyətdədir,
Şad yaşamaq səydə, qeyrətdədir;
İndi əgərçi ona zəhmət olar,
Qişda əyalı, özü rahət bular.
Cəm edəcək tarlasının hasilin,
Bəsləyəcək ailəsin, həm elin.

YAZ GÜNLƏRİ

Gəl, gəl, a yaz günləri!
İlin əziz günləri!
Dağda ərit qarları,
Bağda ərit qarları.
Çaylar daşib sel olsun,
Taxıllar tel-tel olsun.
Ağaclar açsın çiçək,
Yarpağı ləçək-ləçək.

TƏMSİLLƏR

QARĞA VƏ TÜLKÜ

Pendir ağızında bir qara qarğı
Uçaraq qondu bir uca budağa.
Tülkü görçək yavaş-yavaş gəldi,
Endirib baş, ədəblə çömbəldi.
Bir zaman həsrət ilə qarğı sarı
Altdan-altdan marıtdı baş yuxarı;
Dedi: “Əhsən sənə, a qarğı ağa!
Nə nəzakətlə qonmusan budağa!
Bəzədin sən bu gün bizim çəməni,
Şad qıldın bu gəlməyinlə məni.

Nə gözəlsən, nə xoşlıqasən sən!
Yeri var söyləsəm – hümasən sən!
Tüklərindir ipək kimi parlaq.
Bəd nəzərdən vücudun olsun iraq!
Bu yeqindir ki, var səfa nəfəsin!”
Belə sözdən fərəhlənib qarğɑ,
Ağzını açdı, ta ki, etsin “ğa”.
“Ğa” ederkən hənuz bircə kərə
Pendiri dimdiyindən endi yerə.
Tülkü fövrən havada qapdı, yedi,
Qarğaya tənə ilə böylə dedi:
“Olmasayı cahanda sarsaqlar,
Ac qalardı, yeqin ki, yaltaqlar”.

AĞACLARIN BƏHSİ

Alma, palid, şam ağaçısı hal ilə
Eylədilər bəhs bu münval ilə:
Başladı tərifə palid qamətin,
Öydü özün, zorbalığın halətin.
“Yetməz olur, – söylədi, – dağlar mənə;
Layiq olur fəxr edə bağlar mənə;
Az qala başım yetişə göylərə,
Şax-budağım kölgə salıb hər yerə;
Əssə külək, qopsa da tufan yenə;
Əyməyə əsla gücü çatmaz mənə;
Canlıcadır, zorbacadır, baldırıım,
Sındırı bilməz məni heç ildirim”.
Alma ağaçısı ona verdi cavab:
“Eyləmə tərif özünü, ey cənab!
Zorbadır hərcənd ki, qəddin sənin,
Yox mənə tay olmağa həddin sənin,
Səndə bitən bir neçə vecsiz qoza,
Ancaq o da qismət olar donquza!
Məndə, vəli, yaxşı, gözəl alma var,
Rəngini hər kim görə, heyran qalar!

Dadlı, lətafətli, məlahətlidir,
Saplağı incə, özü ləzzətlidir!”
Şam ağacı bildi bu keyfiyyəti,
Söylədi: “Bəsdir, buraxın söhbəti!
Boş danışqdan nə çıxar, ay balam?
Qış günü siz çılpaq olarsız tamam;
Leyk mənim qışda dəxi yaz kimi
Yaşıl olur paltarım, atlaz kimi.
Lazımmam ev tikdirən insanlara,
Həm dirəyəm, həm qapı eyvanlara;
Qış sobada xalq məni yandırar,
Mənfəətim xalqa mənim çox dəyər”.

QARINCA

Gördülər bir qarınca bir mələxi
Daşıyır qarşısında sürət ilə;
Dedilər: “Mura bax ki, bunca yükü
Qaldırır bir zəif qüvvət ilə”.
Dedi: “Sus, qüvvəti-bədəndə deyil,
Çəkirəm qüvvəti-həmiyyət ilə”.
Ey oğul! Murdən götür ibret.
Get, ağır işdə işlə qeyrət ilə,
Ufacıq işləri hünər sanma.
Belə işlər keçər sühulət ilə.
Hünər oldur ki, bir böyük əməli
Edəsən həll min süubət ilə.
Kişilər himməti dağı qoparır,
Kişi ol, dağ qopar həmiyyət ilə!
Xassə icrayi-əmri-millətdə,
Pişkam ol kəmali-cürət ilə!
Vətən uğrunda, millət eşqində
Bəzli-can et xulusi-niyyət ilə!
İş apar. Baş gedərsə qoy getsin...
Ad qalır, bəs deyilmə millət ilə?!

HÖRÜMÇƏK VƏ İPƏKQURDU

Bir hörümçək özün çəkib durdu,
Dedi fəxr ilə: “Ey ipəkqurdu!
Nə kəsalətlə iş görürsən sən?
Niyə bunca ağır hörürsən sən?
Gəl mənim sənətimdə sürətimi
Görüb iqrar qıl məharətimi:
İşə gircək tamamını hörürəm
Az zamanda necə çox iş görürəm”.
Baxdı, güldü ona ipəkqurdu,
Sərzəniş etdi, tənələr vurdu.
Dedi: “Bərfərz olsa hər yerdə
Toxuyarsan böyük-kiçik pərdə.
De görək, onların nədir səməri?
Bəlkə də hər kəsə çatır zərəri!..
Leyk məndə yox isə sürət,
Yapdım işdə var ağır qiymət:
Aləmə faidə verir karım,
Hər kəs istər ola xəridarım”.

MƏHƏMMƏDT AĞA SİDQİ (1853-1904)

OĞLAN

Gəl verək əl-ələ yoldaş, oğlan,
Cəm olaq bir yerə qardaş, oğlan!
Bir çıxaq cəhldən biz kənara,
Elm təhsil edək bir baş, oğlan.
Yetə Allah bizim dadımıza,
Əcr əta eyləyə ustadımıza.

Səy edək dərsimizə diqqət ilə,
Cəm olaq məktəbə behcət ilə,
Elm təhsil edək rəğbət ilə,
Tutmasın qəlbimiz atəş, oğlan.
Yetə Allah bizim dadımıza,
Əcr əta eyləyə ustadımıza.

Fikr edək biz gərək sübhə şam,
Elm, sənət üçün edək iqdam,
Ta ola qəlbimiz bircə aram,
Biz də rahat olaq ey kaş, oğlan.
Yetə Allah bizim dadımıza,
Əcr əta eyləyə ustadımıza.

Ey xuda, bax, bu balü pərə sən,
Gülüstan içərə gülün dərəsən,
Ömr əta eylə bu beyrətlərə sən
Ta olaq millətə yoldaş, oğlan.
Yetə Allah bizim dadımıza,
Əcr əta eyləyə ustadımıza.

MƏKTƏBDƏ

Əcəb xoşbəxt olur hər kəs,
Tutub məva bu məktəbdə.
Cəhalətdən çıxar hər kim,
Edə sükna bu məktəbdə.

Məad elmi, məaş elmi,
Tapıbdır rövnəqi-tazə.
Behəmdullah, olur hasil,
İki dünya bu məktəbdə.

Odu ki, qədrsiz durrə,
Dönər mehri-dürəxşanə.
Ki, guya qətreyi-naqis,
Olur durba bu məktəbdə.

Cəhalət adəmi eylər,
Yəqin heyvandan bədtər.
Gər insaniyyət axtarsan,
Olur peyda bu məktəbdə.

İki aləmdə insanı,
Dirildən elmdir, billah,
Nə qədr mürdə dil olsan,
Olur ehya bu məktəbdə.

Maarif kəsb edən kimsə,
Gərək bu məktəbə gəlsin,
Bir az vəqtə kəmalata,
Olur dara bu məktəbdə.

DƏRSƏ DİQQƏT

Ey uşaqlar, edək biz də qeyrət,
Ta ki, təhsil edək adamıyyət.
Bəlkə bizdən gedə bu cəhalət,
Çəkməyək xalqdan bari-minnət.
Keçməmiş, keçməmiş vəqti-fürsət,
Eyləyək, eyləyək dərsə diqqət.

Elm təhsil edən oldu rahət,
Elmsızlər çəkər çox məşəqqət.
Hər o kəs elmdən tapsa qismət,
Çəkməz axırda hərgiz nədamət.
Keçməmiş, keçməmiş vəqti-fürsət,
Eyləyək, eyləyək dərsə diqqət.

Çox tərəqqi tapıb cümlə millət,
Biz də tərsil edək istirahət.
Ciddü cəhd eyləsin əhli-qeyrət,
Bəlkə gəlsin ələ elmü sənət.
Keçməmiş, keçməmiş vəqti-fürsət,
Eyləyək, eyləyək dərsə diqqət.

Söyləyin cümlə yarü rəfiqə,
Vəqtimiz itməsin bir dəqiqliqə,
Bir dəqiqliqə bizə filhəqiqə,
Artırır hədsiz qədrü qiymət.
Keçməmiş, keçməmiş vəqti-fürsət,
Eyləyək, eyləyək dərsə diqqət.

Cümlə aləm edib elmə rəğbət,
Tapdılar hər biri şanü şövkət.
Bu nə əlfafdır, nə mürüvvət,
Qonşulardan çəkək biz xəcalət.
Keçməmiş, keçməmiş vəqti-fürsət,
Eyləyək, eyləyək dərsə diqqət.

YÜZ İL YATANDAN SONRA

Söylə Bayram əmi, sən bizə qandır,
Bizim fikrimizi açıb oyandır.
Yüz il yatdım, durdum, baxdım dünyaya,
Nəzər saldım, dağa, daşa, dəryaya.
Mən yatanda dağlar dəlinməmişdi,
Yerdə dəmir yollar salınmamışdı.
Su üzündə insan ixtiyar ilə
Görünməzdii hərgiz bu qərar ilə.
Hər kəs deyirdi olmaz,
Havada quş kimi insan uçanmaz.
Bir bu işə baxım, bir öz işimə,
Heyrət barmağımı tutdu dışımə.
Baxdım su altından çəkilib tellər,
Teldə danışılır müxtəlif dillər.
Dağları, daşları dəlib keçiblər,

Həm suyun altından yollar açıblar,
Dağ kimi gəmilər suda oynayır,
Qızıl-gümüş dağdan, daşdan qaynayırlar.
Yer üzündə insan gəzirdi sadə,
Quş kimi uçurlar indi havada.
Mənim ömrüm alıb doxsan yaşımları,
Siz çalışın, tapın əsrin işini.

MƏHƏMMƏDƏLİYƏ NƏSİHƏT

Gözümün nuru, Məhəmmədəli,
Kömək olsun sənə Əliyyü Vəli.
Ey mənim sərvü bağıbü bustanım,
Ey mənim bülbüli-gülüstənəm,
Sən mənim cism içrə canımsan,
Sən mənim tifli-xoşbəyanımsan.
Nə qədər ki, var əlində fürsət,
Dərsinə eylə hər zaman diqqət.
Yetişibdir zaman elmü ədəb,
Mənzilin eylə guşeyi-məktəb.
Dəmbədəm məktəb ilə ol dəmsaz,
Qış və həm yaz, həm oxu, həm yaz.
Dərsini yaz, oxu, eylə əzbər,
Sənə verrəm qələm, kağız, dəftər.
Dinü-dünyani elm edər abad,
Özünü eylə cəhldən azad.
Ruzgarını keçirmə qəflətlə,
Elm təhsil elə diqqətlə.
Ömrünü məsrəf elə bir neçə il,
Ta ki, təhsil elə bir neçə dil.
Rusi, farsi, türki, ərəbi
Bunları bilmək artırır ədəbi.
Sən də öyrən ki, əhli-hal olasan,
Bəlkə bilcümlə bakamal olasan,
Olasan nikü nam, azadə,
Həm bu dünyada, həm o dünyada.

RƏŞİD BƏY ƏFƏNDİZADƏ (1863-1942)

TAXİL BİTKİLƏRİ

Çəltik deyir:

Taxılların başıyam,
Döyülməmiş naşıyam.
Pullunun plovuyam,
Kasıbların aşiyam.

Buğda deyir:

Mənə buğda deyərlər;
Çörək yapıb yeyərlər.
Hər gün məni yeməyi
Halvatək istəyərlər.

Darı deyir:

Darıyam xəşxaş kimi,
Buğdaya qardaş kimi,
Buğdasız, təkcə məndən
Çörək bişər daş kimi...

AĞLAĞAN UŞAQ

Ey balam! Sən neçün yatmayırsan?
Hər zaman ah edib ağlayırsan?
Yuxlamış, gün batıb, rahat olmuş,
Hər kəsə bu yuxu adət olmuş.
Ol zaman gördülər gün batıbdır,
Quşlar öz mənzilində yatıbdır.
Həm toyuq, həm cücə, həm xoruzlar,
Həm böyük, həm kiçik indi yuxular.

Sən dəy yat, ey quzum, rahat olgil,
Yuxlamaq adama nəfdir, bil!
Yum gözün, ağlama, etmə şıltaq,
Kəs səsin, dincin al, Allaha bax!

AY QURD

Getdin gördün quzu,
Neyləyirsən istiotu, duzu?
Ye, qalsın iki buynuzu.

Getdin gördün qoyun,
Neyləyirsən oyun-moyun?
Ye, qalsın quruca boyun.

Getdin gördün camış,
Neyləyirsən torpağını, umuş?
Ye, yanında da dumuş.

Getdin gördün at,
Neyləyirsən kağız, barat?
Ye, yanında da yat.

DURNA

Ey havada uçan durna,
Bizi qoyub qaçan durna,
Get, xoş gəldin, səfa gəldin,
Gələcəksən haçan, durna?

Göy çəməndə gəzən durna,
Su üstündə süzən durna,
Gəl, bir gözüm görsün səni,
Al, yaşıla bəzən, durna!

Getmə-getmə, gözüm durna!
Sənə var bir sözüm durna!
Sən gedəndə necə sənin
Həsrətinə dözüm durna?!

İLİN FƏSİLLƏRİ DÖRDDÜR:

Qar gedər, yer açılar,
Göydən yağış saçılars,
Bil, bu hansı fəsildir,
Çəmən, çiçək açılar?

* * *

Quşlar bala balalar,
Maldar ot, ələf çalar,
Bil, bu hansı fəsildir,
Sünbül, çıxar dən alar?

* * *

Meyvə dəyib dərilər,
Xırman, taxıl döyürlər,
Bil, bu hansı fəsildir,
Aləm behiştə dönər?

* * *

Qar aləmi ağardar,
Xalq malın dama salar,
Bil, bu hansı fəsildir,
Hər evdə ocaq yanar?

ANANIN LAYLA SƏDASI

Balama çalsa layla bülbüllər,
Balamı bəsləsə qızılgüllər,
Göydən enmiş mələk gəlib yanına,
Balama söyləsə şirin dillər:
– Qoy anan da yazıqdı yatsın, gəl,
Yat balam, yat quzum, bir az dincəl.

Ciyərim parəsi, gözüm nuru,
Dərdimin sən əlacı-məşhuru,

Qulluğunda anan pərəstardır,
Söyləyir cənnət içrə hər huri:
– Qoy anan da yazıqdı yatsın, gəl,
Yat balam, yat qızım, bir az, dincəl.
Yaşa, böyüllən sağ ol, cavan canım,
İgid ol, ərsəyə gəl, oğlanım,
Oxu, ol millətin pərəstarı,
İndi yat, yuxula dərdə dərmanım:
– Qoy anan da yazıqdı yatsın, gəl,
Yat balam, yat quzum, bir az dincəl.
Aqil ol, çat kamala, ey oğlum,
Alim ol, elmi-hala, ey oğlum,
Mərifət məktəbində xoşbəxt ol,
Uğrama heç zəvala, ey oğlum:
– Qoy anan da yazıqdı yatsın, gəl,
Yat balam, yat quzum, bir az dincəl.

QIRQOVUL

Qırqovul nə gözəl quşdu,
Biri bir gün göldən uçdu,
Camalına gözüm düşdü,
İstədim onu səsləyim,
Qaçma, səni gəl, bəsləyim.

Qırqovulum halal heyvan,
Boynu, başı, döşü əlvan,
Dağda, daşda gəzmə çəndan,
İstədim onu səsləyim,
Qaçma, səni gəl, bəsləyim.

Qırqovulum cüt-cüt gəzər,
Dağı, düzü hüsnü bəzər,
Yerdə səkər, göydə süzər,
İstədim onu bəsləyim,
Qaçma, səni gəl, bəsləyim.

YAĞIŞ

Yağış gəlir yağa-yağa,
Ya rəb, yağa bizim bağa,
Yeri doyunca içirə,
Çəmən gələ düzə, dağa.
Ey aləmin canı yağış,
Yağ, islat dünyani, yağış!

Hava hərdəm gözəlləşə,
Aça çiçək çəmən, meşə,
Yağmur yağıb günəş doğa,
Çıxa əkinçilər işə,
Ey aləmin canı yağış,
Yağ, islat aləmi, yağış!

Bostançılar, əkinçilər,
Yaz olanda yağış dilər.
Yerə, yurda toxum saçar,
Meyvəsinin qədrin bilər.
Ey aləmin canı yağış,
Yağ, islat dünyani, yağış!

Əkin Allah süfrəsidir,
Taxıl qeybi xəzinəsidir.
Öküz, kotan, mala, toxum,
Xəlqə ruzi təknəsidir.
Ey aləmin canı yağış,
Yağ, islat dünyani, yağış!

A B B A S S Ə H H Ə T **(1874-1918)**

ANA VƏ OĞUL

Hər sabah gün ki, saçar aləmə nur,
Danədən ötrü uchar cümlə tuyur,
Quşlar ol dadlı civiltilə oxur,
Aç gözün uyqudan, ey tifli-qeyur.
Yatma bu payədə rahət, a çocuq!
Etmə tənbəlliyi adət, a çocuq!

Gün çıxıb dağü-daşa nur səpər,
Hamı dünyada çalışmağın sevər,
Hərə bir səmtə gedər əhli-hünər.
Ana övladına şəfqətlə deyər:
Yatma bu payədə rahət, a çocuq!
Etmə tənbəlliyi adət, a çocuq!

Yanaşar bəstəri-ətfala nan,
Uyqudan yavrusu istər oyana,
Əyilər ta üzü-üzə dayana,
Çox yavaşça söyləyər onda ona:
Yatma bu payədə rahət, a çocuq!
Etmə tənbəlliyi adət, a çocuq!

O gəzəl, sevməli, ol nurlu bəbək,
Uyqusundan oyanar əsnəyərək,
Didə məxmur, özü misli-mələk,
Madəri onda edər böylə dilək:
Yatma bu payədə rahət, a çocuq!
Etmə tənbəlliyi adət, a çocuq!

CÜCƏLƏRİM

Cücələrim birər-birər,
Suyu görüb yavuq gələr,
İçər, gedər eşələnər.

Yeyər, içər cüçələrim,
Doyub qaçar cüçələrim.

Cüçələrim lümək-lümək,
Qanadları gödək-gödək,
Yem axtara, tapar yemək,
Yeyər, içər cüçələrim.
Doyub qaçar cüçələrim.

Gecə dönəndə gündüzə
Cüçələrim gəzə-gəzə,
Səhər hindən qaçar düzə,
Yeyər, içər cüçələrim,
Doyub qaçar cüçələrim.

Cüçələrim bəzəklidir,
Bəzəklidir, düzəklidir.
Sarı, cil-cil, hər rənglidir.
Yeyər, içər cüçələrim,
Doyub qaçar cüçələrim.

QARANQUŞ BALALARI

Ay quşcuğazlar, nə yaraşıqlısız,
Can kimi bəsləməyə layiqlisiz.
Nədir o istəkli, o heyran baxış,
Nə dadlı cik-cik, nə gözəl çırpınış!
Birdən ucaldı niyə cik-cikləriz,
Pəh-pəh, açılmış sarı dimdikləriz.
A bəxtəvərlər, ananız gəldimi?
Qondu yuva üstünə, dincəldimi?

Görcək onu səslənməyə başladız,
Civiltılərlə əcəb alqışladız.
Yem gətirib yoxsa sizə verməyə,
Ya ki gəlib bir quru dindirməyə?

ATA VƏ OĞUL

Ay dədə, dur get mənə çox şeylər al!
Bir dənə çanta, bir-iki dəftər al!
Mən dayım oğluyla gəlirdim bayaq,
Gördüm o məktəbdə oxur çox uşaq.

Durdum ora pəncərədən baxmağa,
Dərslərinə azca qulaq asmağa.
Dərsləri yetdikdə, dədə, axırə,
Oxudular elliyi birdən-birə.

Hamısının yaxşı tuturdu səsi,
Hər kim ola görsə düşər həvəsi.
Çöldə məni gördü müəllimləri,
Tutdu apardı özü lap içəri.

Xeyli danışdırdı məni, dinlədi,
Sonra nəvazişlə mənə söylədi:
– De səni göndərsin atan məktəbə,
Elm oxuyub ta yetəsən mətləbə.

YAZ

O gün ki fəsli-yaz olar,
Gecə, gündüz taraz olar.
Havanın artar istisi,
Daha soyuqluq az olar.

Ərir dağın, çölün qarı,
Axbər dərələrə sari.
Gurultu ilə sel gələr,
Salar sədaya çayları.

Qaranquş ol zaman gələr,
Yenə tikər yuvasını,
Qonar yaşıl ağaclarla,
Oxur gözəl havasını.

QUŞLAR

Quşlar, quşlar, a quşlar!
Qaranquşlar, a quşlar!
Cəh-cəh vurun burada,
Gah yerdə, gah yuvada.

Qonun bu tək budağa,
Çox getməyin uzağa.
A quşlarım, getməyin,
Məni qəmgin etməyin.

Quşlar, neçin gedirsiz?
Yoxsa ki seyr edirsiz?
Quşlar uçdu, əkildi,
Vay, səsləri kəsildi.

Bir səs gəlir uzaqdan,
Mən dinlərəm bayaqdan:
Söylər ki, qış yavuqdur,
Sizin yerlər sovuqdur.

Var isticə ölkələr,
Qışda bizə xoş gələr.
Səbir eylə, qoy yaz olsun,
Bir qar, yağış az olsun,

Sovqat gətirər quşlar
Sizə gözəl mahnilar.

OT BİÇİNİ

Göy çəmənin ətri tutub hər yeri,
Çulgalayıb dağ-dəroni, çölləri.
Əldə biçinci darağı səfbəsəf,
Ot darayırlar qarılar hər tərəf.

Ot qurusun burda yiğirlər şələ,
Yaş otu bir yanda sərərlər hələ.

Kəndlilər əllərdə təmamən yaba,
Arabaya otu yiğarlar qaba.

Arabaya ot qalanar, dağ olar,
Kəndlilərin onda kefi çağ olar.
Arabaya at qoşulub gözləyir,
Sanki qaxılmış yerə, tərpənməyir.

Əymə kimi çaxlamış ayaqları,
Sallayıbsan hər iki qulaqların.

TƏNBƏL

Çox yatma, dur a tənbəl,
Yatsan, olar iş əngəl.
Gün dağlara yayıldı,
Hər bir yatan ayıldı.

Yar-yoldaşın səhərlər
Tez məktəbə gedərlər.
Sən çəştədək yatırsan,
Pal-paltarın atırsan.

Xeyri-şərin qan, oğlum,
Öz halına yan, oğlum.
Bir azca himmət eylə,
Bir azca qeyrət eylə.

Hər kim dilər şad olsun,
Getsin çalışqan olsun.

OĞRU VƏ ANASI

Bir məktəbli oğurladı bir vəqtü
Yoldaşının kitabını xəlvəti.
Evlərinə gizlin onu gətirdi,
Öz istəkli anasına yetirdi.

Validəsi oğurluğun anladı,
Yavrusun nə qarğadı, nə danladı.
Öz tutduğu işdən uşaq xoşlandı,
Bundan sonra oğurluğa dadandı.

Fikr eylədi: “Nə yoğurdum, nə yapdım,
Əcəb işdir, hazırlaca kökə tapdim”.
Kəsb etmədi, cib kəsmək adət etdi,
Quldur oldu, ev, kəndi, qarət etdi.

Oğrulara yar oldu, yoldaş oldu,
Quldurlara, qaçaqlara qoşuldu.
Bir iş üstə axır müqəssir oldu,
Divanbəyi hökm eylədi, tutuldu.

Qanun üzrə mühakimə olundu,
Fərman çıxdı, asılışın, hökm oxundu.
Zavallı ta cəzasını dinlədi,
İzn istədi, bir neçə söz söylədi:

– Ay hakimlər, müqəssirəm, doğrudur,
Həqiqətdə mənim anam oğrudur.
Əvvəl dəfə oğurluğa uyarkən,
Yoldaşimdən kitab oğurlayarkən,

Etsə idi anam məni məzəmmət,
Olmaž idim indi bu növ mən bədbəxt.
Mənə anam belə olmuş müdəbbir,
İnsaf ilə deyin, kimdir müqəssir?

İLK BAHAR

Gəldi martin doqquzu,
Bayram etdik Novruzu.
Qar əridi, yox oldu,
Çaylarda su çox oldu.

Dağlar çöllərə dışərdi,
Novruzgülü göyərdi.
Gecə-gündüz tənləşir,
Hava hərdən çənləşir.

Dağa qalxır dumanlar,
Tez-tez yağır leysanlar.
Yüngül, sərin meh əsir,
Yağmuru birdən kəsir.

Aralanır bulutlar.
Təravətlənir otlar.
Düşür günün ziyası,
Artır yazın səfası.

Göy üzündə bir qəşəng
Ta görünür yeddi rəng.
Gözəl qövsi-qüzehlər,
Qəlbə verir fərəhələr.

Quşlar ötür çöllərdə,
Ördək üzür göllərdə.
Əsir isti küləklər,
Uçur qazlar, ördəklər.

Yarpaqlanır ağaclar,
Yaşıllaşır yamaclar.
Seyrə çıxır uşaqlar,
Göy çəməndə oynaqlar.

İKİ UŞAQ

Yoldaşına bir uşaq
Dedi: – Dur gəl oynayaq.
Oynamağın vaxtıdır,
Qızılgülün taxtıdır.

Qızılgülü əkərlər,
Misqal ilə çəkərlər.
Gedək görək uşaqlar
Bağda nə cür oynaqlar.
Yoldaş dedi: – Qardaşım,
Dinmə, ağrıyrı başım.
Açılsa gül olsa yaz,
Mənim könlüm açılmaz.

Mən dərsimi bilmirəm,
Oynamağı neyli rəm.
Bunu dedi o birisi:
– Bu gün qoy qalsın dərsi,
İndi hələ gəl gedək,
Bağda gəzib seyr edək.
Erte durarsan səhər,
Dərsi edərsən əzbər.

Yoldaşı verdi cavab:
– Danışma bəd-bihesab,
Sübhə bugünkü işi
Qoymaz ağıllı kişi.

Dərsimi hazırlaram,
Sonra gedib oynaram.

KÖÇ

Səhər-səhər yaz çağrı,
Köçür oba yaylağa.
Gəlinlərin balağı,
Batır, lılə, batdağa.
Arvad, kişi, oğlan, qız,
Gön çarıqlı, başmaqlı,
Gedir qoruq-qaytaqsız,
Gəlin, qızlar yaşmaqlı.

Qoyun, quzu, at, eşşək,
Salmış çölə qalmaqal,
Dəvə, maya, nər, köşək.
Lökləyirlər dalbadal.

Kişi əlində çomaq,
Sürür yüklü öküzü.
Dəvə üstə bir uşaq
Çox oxuyur bu sözü:
“Ağ dəvə alçaq gedər,
Qolunda qolçaq gedər,
Ağ dəvənin gözləri,
Yerə dəyər dizləri.
Endi çaya yuh-yuh,
Ağca maya yuh-yuh”.

ANA VƏ BALA

Oturmuş ana,
Basmış bağrina –
Nazlı körpəsin,
Layla der ona.

Uşaq yatmayır,
Baxır, ağlayır,
Anası onu
Bu cür oxşayır:

“Dağda darılar,
sünbüllü sarılar,
Qoca qarılar,
Bu balama qurban.

Dağda tağanlar,
Bir-birini boğanlar,
Oğlan doğanlar,
Bu balama qurban.

Bir bölüm atlar,
Atlar göy otlar,
Ərsiz arvadlar
Bu balama qurban.

Dağın maralı,
Gözü qaralı,
Dünyanın malı,
Bu balama qurban”.

MƏKTƏB ŞAGİRDİ

İştə bir tərbiyəli, aqil bir uşaq,
İştə bir zirək, ayıq, kamil uşaq,
Geyinib məktəbli formasını,
Götürüb qoltuğuna çantasını,

Məktəbə şövqi-tama ilə gedir,
Keçməsin vaxtı deyə sürət edir.
Gecə-gündüz çalışır mərdanə,
İstəyir sibqət edə ərquanə.

Könlünün arizuyla-yektası:
Vətənə millətinin ehyası.
A çocuq, get sənə haq yar olsun.
Cümə halında mədədkar olsun.

Elm təhsili əziyyətli isə,
Qışda yol getməyi zəhmətli isə,
Qorxma qeyrətlə çalış, əlbəttə,
Biləcəksən, oxusan tez vəqtə –

Ki, cahan içrə böyük insanlar,
Nə qədər zəhmətə düşmüş onlar.
Sınıfı-ədadını təkmil eylə,
Məktəbi-alidə təhsil eylə.

Səy elə, sən də böyük insan ol,
Doğruluqla bu ada şayan ol!
Qoy cahan elm ilə pürnur olsun,
Vətən o sayədə məmur olsun.

GÜLLƏRİN BƏHSİ

Qızılgül:

Mən şahiyam qönçələrin, gullərin,
Ən gözəl istəklisi bülbüllərin.
Mən hamidan yaxşı yaraşılıyam,
Sevməliyəm, ətrə bulaşılıyam,
Fəxr edərəm halətimə, həngimə,
Qırmızı yarpaqlarımı, rəngimə.
Bağı tutar ətri-dəhanım mənim,
Eybi nədir varsa tikanım mənim?!

Ağ zanbaq:

Əldə mənim ağ qədəhim. vardır,
Ağzınadək ət ilə sərşardır.
Var arıdan ötrü qızıltək tozum,
Boyda-buxunda da qəşəngəm özüm.
Gərçi uzundursa mənim yarpağım,
Yoxdu yenə lovğalığım, azmağım.
Həm kəpənək, xırda qarışqa yenə,
Gündə gələrlər, sığınarlar mənə.

Şəbbu:

Gər yox isə sevməli rəngim mənim,
Şux deyildirsə də həngim mənim,
Ətrim uzaqdan bürüyür aləmi,
Valehü heyrən eyləyir adəmi.

Xalq deyər çün hamı şəbbu mənə,
Fəxr üçün, əlbəttə, yetər bu mənə.
Mən üməralar bağının maliyam,
Güllər arasında tamaşalıyam.

İT VƏ KÖLGƏSİ

Bir it ağızında bir sümüklə səhər,
Su kənarından eyləyirdi güzər.
Suda öz kölgəsin görüb o zaman,
Sandı bir özgə itdir ol heyvan.
Sümüyü atdı tez o bir yanə,
Suya vurdub özün hərisanə,
O iti ta ki, qorxuya salsın,
Bəlkə ağızındakı əti alsın.
Tapmadı bir şey, oldu çox qəmgin,
Həm itirdi nahaq yerə xörəyin.
Kölgəyə uyma, hirsü qəflətdən
Ta əlin çıxmasın həqiqətdən.

QARIŞQA VƏ MİLÇƏK

Dedi bir gün qarışqaya milçək:
– Sən zirəksən və ya ki mən zirək?
Hara mən istəsəm uçub gedərəm,
Özümə hər yeri yuva edərəm.
Hər xörək üstünə qonub yeyərəm,
Səndən artıq hünərliyəm deyərəm.
Məni hərgah ki qovsalar, qaçaram,
Uçmağa onda qol-qanad açaram.
Qanadım vermiş ixtiyar mənə,
Yoxdur əsla qəmim, nə var mənə?
Xörəyimdir həmişə amadə,
Kim yaşar mən kimi bu dünyadə?
Xazgahım hərirü dibadır,
Mənzilim bizmi-şahü paşadır.

Yoxdur əsla nə hörmətin, nə yerin,
Söylə, aya, nədir sənin hünərin?
Dedi qarışqa: – Kəs daha sözünü,
Bəsdir, az tərif eylə öz-özünü.
Yay günü yiğmayanda mayəhtac,
Qış olanda, odur, qalarsan ac.
Çəkərəm yayda mən əgərçi cəfa,
Sürərəm qış zamanı leyk səfa.
İşdən ötrü ki, getmədi tənbəl,
İşinin axırı olar əngəl.
Çəksə hər kim ki, bir qədər zəhmət,
Olar, əlbəttə, aqibət rahət.

AYI VƏ ARILAR

Bir ayının düşdü yolu bir zaman
Bal arısı kəndisinə nagəhan.
Yıxdı yerə kəndini dərhal ayı,
Ta dağıdırıb sonra yesin bal, ayı.
Agah olan tək arılar haldan,
Oldular aşiftə bu əhvaldan.
Ol yanı döyməyə bilitifaq –
Gördü fənadır işinin axırı,
Qaçdı o saat ayı ordan geri.

TÜLKÜ VƏ QURD

Tülkü gəzəndə yixılıb nagəhan,
Bir quyuya düşmüş idi bir zaman.
Torpağa sürtmüdü üzün, həm gözün,
Qurtara bilməzdi ölümdən özün.

Düşdü qəzadan ora qurdun yolu,
Baxdı ki, görsün quyu boşdur, dolu.
Tülkü onu gördü, salam eylədi,
Ağladı, yalvardı, belə söylədi:

– Qurd lələ, səndən edirəm iltimas,
Sən məni bu təhlükədən qıl xilas.
Qurd dedi: – Çox-çox yanıram halına,
Xatirim aşiftədir əhvalına.

Bilmirəm axşam edəcəksən necə?
Sübh açacaqsan nə sayaq bu gecə?
Tülkü dedi: – Çox sağ ol, ey qurd lələ,
Boş danışıqdan nə yetər hasilə?

Sən belə hərgah mənə qəmxar isən,
Halıma rəhmin gəlib ağlar isən,
Bir qədər ip tap mənə qıl iltifat,
Ver mənə bir növ ilə burdan nicat.

Yoxsa ki etməz quru söz iktifa,
İş gərək olsun, nə əbəs iddia.

TÜLKÜ VƏ MEYMUN

Dedi bir tulkuyə bir gün meymun:
– Səndə, yoldaşçığazım, çoxdur yun,
Mən, görürsən ki, nə cür üryanam.
Müstəhəqqi-kərəmə ehsanam.

Tükün əndazədən artıq görünür,
Quyruğun, gör necə, yerlə sürünür.
Elə bir lütfi inayət, tulkü,
İltimasımı icabət, tulkü.

Saxla əvvəl sənə lazım olanı,
Ver mənə sonra o artıq qalani.
Bürüyüm mən də onunla özümü,
Mərhəmət eylə qəbul et sözümü.

Söylədi tulkü: – Əbəsdir bu xəyal,
Məndən ol mərhəməti etmə sual.

Quyruğum gərçi uzundur, a kişi,
Var onun kəndinə məxsus işi.

O həmişə süpürür torpağı,
Mənə lazımdır onun olmağı.

AYI VƏ ŞİR

Əlbir olub bir ayı bir şir ilə,
Ovladılar dovşanı tədbir ilə.
Olmadılar onu razı bölməyə,
Çıxdı iş axır ölüb-öldürməyə;

Çeynədilər, dişlədilər, diddilər,
Bir-birini al qana qərq etdilər.
Özlərini təqatdən saldılar,
Hər biri bir səmtə düşüb qaldılar.

Tülkü uzaqdan görüb bu haləti,
Bildi ki, yox heç birinin taqəti.
Gəldi götürdü ovu, etdi fərar,
Həsrət ilə baxdı dalınca bular.

GÜN VƏ KÜLƏK

Bir zaman oldu belə bir qovğa,
Külək ilə gün etdilər dava.
Dedi əvvəl külək: – Edək bir fən,
Mən görək güclüyəm və ya kim sən?

Gün dedi: – Bax budur, bu dağda çoban,
Güçünü hər nə varsa, eylə əyan;
Hansımız açdırar onun yaxasın,
Bacarıb da çıxartdırar cuxasın,

Deyərik kim, onun gücü çoxdur,
Ona dünya üzündə tay yoxdur.

Külək ol dəmdə bərk əsib – qayaya,
Toz qopartdı, güc eylədi cuxaya.

Çuxasın çekdi ol çoban başına,
Getdi söykəndi bir qaya daşına.
Nə qədər yel soyutdusa havanı,
Çoban artıq büründü bərk cuxanı.

Vermədi bir nəticə tədbiri,
Bəlkə bərəks oldu təsiri.
Günə növbət çatan kimi o zaman
Vəsəti-asimanda oldu əyan.

Belə bir isti torpağı saldı,
Alışib yanmağa çöl az qaldı.
Çobana isti güc gəlib o zaman
Çuxasın, palтарın çıxardı haman.

Yel çalışdı nə qədər qurdu kələk,
Yenə axırda oldu gün zirək.
Güç və zor ilə heç bir iş aşmaz,
İş əlində həlim olan çəşməz.

MƏHƏMMƏD HADİ
(1879-1920)

DİLƏK ÖLMƏZ

Yüksək dilək, ay dilək,
Aydın dilək, “ay” dilək,
Yolçuyuz, yol üstünə
İşığını yay, dilək.

Parlaq dilək, ay dilək,
Gözlərdən də bay dilək.
Sansız işıqlarından
Millət alır pay, dilək.

Səninlə gözlər gülər,
Alınlar, üzlər gülər.
Hansı dodağa qonsan,
Ağızda sözlər gülər.

Bir külfətin içində
Sənsən işıqlı xəndə.
Adın “təbəssüm” olmuş
Xoşbəxt olan dəhəndə.

Xəstələrə səhhətsən,
Gücsüzlərə qüvvətsən.
Dünya cəhənnəm olsa,
Sən özün də cənnətsən.

Dirilik zəhmətlidir,
Çox da mərarətlidir.
Həqiqət aləmində
Xəyalın ləzzətlidir.

Bu ağır yük çəkilməz,
Şu acılar içilməz.

Sənsiz, a parlaq dilək,
Qaranlıqlar keçilməz.

Yol göstərən, ay dilək,
Nicatin özü sənsən.
Yaşamağı sevdirən –
Sözümüz düzü sənsən.

Dirilik qaralanda,
Onun gündüzü sənsən.
Biz ağlardıq həmişə,
Güldürə biri sənsən.

Qaranlıqların, iştə,
İşiq uleduzu sənsən.
Yerdə səadət varsa,
Şəksiz ki, izi sənsən.

Məyus olma, amandır,
Məyus olmaq yamandır.
Qorxaq diləksiz yaşar,
Millətim qəhrəmandır.

MƏKTƏB

Məktəb nə demək? Xadimi-qüdsiyyəti-millət.
Məktəb nə demək? Baisi-ülviyyətü şövkət.
Məktəb nə demək? Cılvəgahi-nuri-həqiqət.
Məktəb nə demək? Rəhbəri-irşadı səadət.
Övladi-vətən etmək üçün bizdə təali
Məktəblər açıb kəsb edəlim elmü kəmali!

Məktəb nə demək? Heyəti-milliyəyə candır.
Məktəb nə demək ruhi-didi mürdədiləndir.
Ariflərə həmvare bu söz virdi-zəbandır:
Əlməktəbü, əlməktəbü, ey millət, amandır,
Övladi-vətən etmək üçün bizdə təali
Məktəblər açıb kəsb edəlim elmü kəmali!

Məktəb nə demək? Əncüməni-əhli-səfadır.
Məktəb nə demək? Bariqeyi fəkri səmadır,
Neyyirləri həp şəşəəbəxşeyi-dühadır,
Pərvərdeyi-ağushi olanlar üdəbadır.
Övladi-vətən etmək üçün bizdə təali
Məktəblər açıb kəsb edəlim elmü kəmali!

Məktəblə bulur təsfiyə ayineyi-vicdan,
Məktəblə edər kəsbi-şəraf zadeyi-insan,
Məktəblə görər tərbiyə həp gülşani-ürfan,
Təzkar edək ixvanımıza şu sözü hər an:
Övladi-vətən etmək üçün bizdə təali
Məktəblər açıb kəsb edəlim elmü kəmali!

ƏLİ NƏZMİ (1878-1946)

ATANIN OĞLUNA NƏSİHƏTİ

Ey mənim ruhi-rəvanım, ey oğul.
Ey mənim cismdə canım, ey oğul.
Ey mənim sərvi-rəvanım, ey oğul.
Ey mənim tab, təvanım, ey oğul.
Ey olan dideyi-binurimə nur,
Ey verən bu dili-məhzunə sürur.
Ey mənim mayei-izzü şərəfim,
Ey həyatım səməri, vey xələfim.
Ömrümün gülşəninin sən gülüsən,
Dirilik bağıımızın bülbülüsən.
Sən mənim cigərimin parəsisən,
Könlümün dilbəri-mehparəsisən.
Ey mənim baisi-hər şeyim, oğul.
Qüvveyi-samieyi-guşim, oğul.
Oğul, ey bağı-həyatımda nəhal,
Oğul, ey sahibi-iqbali-cəmal,
Eşidib bu sözümüz dərguş et,
Bədeyi-pəndimi al da, nuş et...
Sənə məndən bu vəsiyyətdir, oğul.
Qulaq as, yaxşı nəsihətdir, oğul:
Olgilən elmə tələbkar, oğlum.
Elm oxu, ol belə huşyar, oğlum.
Elm, insanlara zinətdir, bil,
Elm, nüri-bəşəriyyətdir, bil.
Eylə, növrəstə balam, kəsbi-ülüm,
Adəm ol elmlə, adəm, yavrum.
Nuri-nili ilə işiqlanmalıdır.
Cəhlü zülmətdən uzaqlanmalıdır.
Elmdir baisi-üqba və həyat,
Elmdir mənbəyi-feyzi bərəkət,
Elmdir kaşifi-əsrəri-nihan,
Elmdir ruh, bədəndir insan.

Elmlə fəxr eyləyir növi-bəşər,
Elmdir vasiteyi-muxtariat,
Elmlə kəşf edilir ruhi-nicat.
Əlqərəz, elmlədir dövri-can,
Ey oğul, elmlədir rahəti-can.
Kişinin zinətidir elm ilə fən,
Olur abad ülum ilə vətən.
Elmlə millət olur şən, məsrur,
Elmlə kütlə alır qüvvətü zur.
Aç qulaq, dirlə bu söhbətlərimi,
Saxla yadında vəsiyyətlərimi.
Elmsiz qiymətin olmaz, anla,
Qüvvətin, qüdrətin olmaz, anla.
Yaşamaq istər isən, can oğlum,
Elm kəsb eylə firavan, oğlum.
Eylə əxlaqını elm ilə qəşəng,
Eyləmə kəndini bikar, cəfəng,
Elmlər elmi qəbul et, mum ol.
Nə ki, bədxülp olaraq, məzlum ol.
Atma bu sözləri, canım, pedərim.
Söylədim. Anla əzizim, pesərim.

OĞUL VƏ ATA

- O ğ u l – Ay dədə, qoy məktəbə gedim,
Məktəbə, orda elm oxum.
A t a – Kəs səsini, a naxələf,
Pis süd əməncə, bic toxum.
O ğ u l – Ay dədə, rəhm qıl mənə,
Sən kimi cahil olmuyum.
A t a – Adə, çəkil kənarə get,
Ay səni qəbrə quyluyum.
O ğ u l – Tazə üsul ilə verir
Dərsi-ədəb müəlliman.
A t a – Öylə yenə müəllimə...
Mən səni vermərəm inan.
O ğ u l – Versən o məktəbə məni,
Səncə, günah olur nədir?

- A t a – Bəlkə günah olur nədir,
Küfr oluram, yerim saqər.
- O ğ u 1 – Ay dədə, söyləmə ədəs,
Kafir edərmi şəxsi elm?
- A t a – Ay qoducaq, axund deyir
Adəmi azdırır bu elm.
- O ğ u 1 – Qorxma, ata, bu məktəbin
Nəfi də çoxdu, xərci az,
- A t a – Vallah, itil, vuracağam
Başına bir yekə qapaz.
- O ğ u 1 – Ay dədə, elmsiz nasıl
Mən bu zəmanda iş görüm?
- A t a – Ay vələdüzzina, səni
Odda, ocaqda piş görüm.
- O ğ u 1 – Ay ata, elmü fənnasız
Şəxs qəni olarmı ya?
- A t a – Pul məgər elm ilə olur?
Qurbağa oğlu, qurbağa.
- O ğ u 1 – Ay ata, elmsiz... məgər
Var ulağ ilə fərqimiz?
- A t a – Heç bir cəhənnəm olmasın
Boylədi səbkü rəngimiz...
- O ğ u 1 – Durmaq olurmu boş-bekar?
Bəs mənə söylə, neyləyim?
- A t a – Get mal oğurla, adəm at,
Kəsb elə, mən neyləyim?
- O ğ u 1 – Müxtəsəri, qoymursan
Mən də bu məktəbə gedim?
- A t a – Bircə baxın, bu naxələf
Söylədiyi cəfənglərə.
Gör kimə tay edir məni,
Bir para lağ səfehlərə.
Yox, yox, amandı, qoymaram
Bu işə mən heç uymanam.
Min demələr də qanmanam,
Atəşi “veylə” yanmanam,
Molla Qurut deyib mənə,
Özgə sözə inanmanam.

MƏKTƏB UŞAĞI

Sübh açıulantək oyanır uyğudan,
Bir gülü-gülzari-dəbistan çocuq!
Qalxır ayağə, yuyunur pak olur,
Bülbülü-bağı-ədəbistan çocuq!

Evdə yatıb qalmayaraq kurtək,
Dişrə çıxıb cilvələnir nurtək.
Dərs evinə əzm eləyir hurtək,
Tərbiyəyə, elmə şitaban çocuq.

Məktəbə daxil olur insan kibi,
Dərs oxuyur bülbülü-xoşxan kibi,
Elmi sevir ruh kibi, can kibi,
Fikri gözəl, əqlili dürəxşan çocuq!

İştə uşaq dərsinə müştəq olur,
Şügəlü yazı, mayılı-övraq olur,
Səyli olduqda yüzü ağ olur,
Eyləyir əhbabını xandən çocuq!

Cəhd eləyir, etməyərək tənbəli,
Elm oxuyub güldürə müstəqbəli,
Şəni bəşər elmilədir çün, bəli,
Elm oxuyur nitqi dürəfşan çocuq,
Meyveyi-bağı-ədəbistan çocuq!

UŞAQLAR

Uşaqlar istərsə seyri-gülüstən,
Nə lazım onlara bağ ilə bostan.
Çiçəklik bu dəbistəndir, dəbistan!
Dəbistan bağında girsin, gül olsun,
Özü gül, nəğməsində bülbül olsun.

Bu nüzhətgahə gəlsinlər uşaqlar,
Tamaşasını görsünlər uşaqlar.
Qərənfil, lalə dərsinlər uşaqlar,
Alıb ədəb, hübbül-bəşərdən uşaqlar,
Məhəbbətli çocuqlar həpsi birdən.

Edib gülzari-elmü fənnə pərvaz,
Oxu, yazı, ədəb etsinlər ağız.
Oxusunlar həməhəng, həmavaz,
Ötüb bülbül misali yerbəyərdən,
Məhəbbətli çocuqlar həpsi birdən.

Bu gülşəndə bitən sünbül pozulmaz,
Bənövşə, yasəmən, güllər də solmaz.
Bu gülzarə bərabər gülşən olmaz.
Gülitər dərməyə gəlsin səhərdən
Məhəbbətli çocuqlar həpsi birdən.

Uşaqlar ta yetib həddi-kəmalə,
Ala ürfanı ağuşi-vüsalə.
Qonub bülbül kimi bir incə dalə,
Təğənni eyləyə elmü hünərdən
Məhəbbətli çocuqlar həpsi birdən.

ÇALIŞQAN CƏMAL!

On iki yaş bir çocuq,
Bənzi qaçıq, rəng uçuq.
İncə bacaq, qol, fikar,
Sanki üfürsən uçar,
Gözlərinin yox fəri,
Bircə sümük, bir dəri.
Örtünüb az cindira,
Ağ yüzü bənzər qara.
Yırtıq ayaqqabları,

Örtür ayağın yarı.
Hər baxışı biqərar,
Bir şey üçün intzar.
Halı yaxır insanı.
Sağ umuzunda palan,
Harda görür bir dükan,
Ya ki xrid eyləyən,
– Ay gədə, hambal, – deyən
Tez yönəlir ol yana,
Göz gələrek cövlana,
“Ver götürüm, ay ağa,
Baxma zəifəm bana.
Hər neçə versən də ver,
Harda sizin küçədir”.

Fəsli-yay idi həman,
Söylənir idi əzan.
Sısqə, çalışan Cəmal,
Arxada bir zor çuval,
Şeylər ilə dopdolu,
Çox da uzaqdı yolu.
Qolda iri zənbili,
Qapqara yanmış dili.
Yük götürübdü böyük.
Baş əyilib, bel bükük.

Bərkiməmişdən bədən,
Bərk işə girmiş həmən.
Evdə qocalmış ana,
Çıxmaz idi bir yana.
Oğluna tikmiş gözün...
Körpə edir sərf əmək,
Muzduna alsın yemək,
Həm anasın bəsləsin,
Həm özü içsin, yesin.
Atladı bir qaç yoxuş,

Mənzilə çatmaqda tuş.
Ancaq o boş bir xəyal,
Məqsədə irmək məhal.

İsti idi çox həva,
Hər dilək olmaz rəva.
Batmış idi qan-tərə,
Büdrədi bir qaç kərə.
Düşmüş idi qüvvədən,
Ac qarın, xəstə tən.
Çəkdi bir atəşli ah,
Etdi həzin bir nigah.
Söylədi bir yol –“Ana!
Bir də qovuşmam sana”.
Get-gedə incəldi səs,
Durdu azaldı nəfəs.
Döndü kiçik surəti,
Bitdi böyük qeyrəti.
Aldı qərarın ətəş,
Düşdü yerə, etdi qəş.

Toxtadı şey sahibi,
Oldu onun xaibi.
Dürtmələdi, səslədi,
Qalx çocuğum, qalx dedi!
Bir qədər uğraşdı o,
Sonra baxıb şaşdı o.
Oldu əlacı hədər,
Artdı üzündə kədər.
Çünki o olmuşdu fövt,
Canını almışdı mövt.

Etmiş idi gün qürub,
Örtülü idi üyub.
Cümlədi qaraldı sular,
Gəldi bütün yolçular.

Şəhər kənarında bir
Külbə var idi həqir.
Onda qoca bir qarı,
Örtməyə yox paltarı.
Pürxələcan, iztirab,
Sinədə, nə dizdə tab.
Açmış iki lüt qolun,
Oğlunun gözlər yolun.
Hər ötəndən sorar,
Bəklər idi biqərar.
Yoxdu fəqət ehtimal,
Gəlməyəcəkdi Camal.

ƏLİSƏFTƏR İBRAHİMOV

(1896-1937)

AQİL UŞAQ

Yetişdi məktəbin vəqtı,
Çilədi babi-xoşbəxti.
Demə ki, cəmləşə gərdan,
Çalışınlar gərək hər an.
Görübən də cəsuranə,
Girəm bu şanlı meydanə.
Çalışam, olmayıam tənbəl,
İşimi qılmayıam əngəl.
Olam dərsimdə qeyrətli,
Zəkalı, canlı, qüdrətli.
Oyundan eyləyəm nifrət,
Sonundan çəkməyəm xiclət.
Düzü insan olam, insan,
Daha adlanmayam nadan.

AĞCA

Ağca, gözəl bir qızam,
Ay işıqlı yıldızam!
Hər işim mətləblidir,
Çün adım məktəblidir.
Səy etməyi həmişə,
Qıllam özümə peşə.
Tənbəlliyi sevməm mən.
Qəsdim budur ki, məndən
Əvvəlcə ata-anam,
Sonra müəlliməm tam
Təhsil edib bitincə
İnciməsin cibincə.
Bir də diləyim vardır,

Tanrım bu fikrə yardımır,
Bu dilək çox alıdır,
Çünkü millət halidir.
Söz vermişəm özümə,
Güç almayıb gözümə,
Yazıq bacılarımçün
Açayım yol ki, bilsin,
Yaşamaqdan murad nə?
Oxumaq, ictihad nə?
Səy eyləsin, oxusun,
Elmə özün toxusun.
Cəhlə qurban olmasın,
Ev küncündə solmasın.
Çalışsın, olsun insan,
Adlanmasın da heyvan.

ABBASAĞA NAZİR QAYIBZADƏ (1849-1919)

MƏKTƏB

Qayət hüsndür
Girdabi-məktəb.
İfrat gözəldir,
Əfkari-məktəb.

Açmiş sərasər,
Pəh-pəh, nə göyçək!
İzhari-irfan
Gülzari-məktəb!

Əlvan şəkillə
Əlvan bəzənmiş
Başdan-ayağə
Divari-məktəb.

Kağız-qələmdir
Gənci dəbistan.
Quran, kitabdır
Ənbəri-məktəb.

Cəhlin əlindən
Qurtarmaq üçün
Darüləmandır,
Bil, dari-məktəb.

Cövlani-əqlə
Meydan açandır.
Qəlbə ziyabəxş
Ənvəri-məktəb

İnsanı eylər
Zülmətdən azad.
Qəflətdən eylər
Bidari məktəb

Barlı ağacdır,
Çox meyvəsi var.

Şirin, şəkərtək,
Əsmari-məktəb.

Yoxdan edər var
Şeylər əcayib.
Çoxdur, tükənməz
Əsrari-məktəb.

Taqi-qələmlə
Afaqı tutmuş.
Sanki qoşundur
Cərrari-məktəb.

Saymaq nə hacət
Əsari-xeyrin.
Gün tək əyandır
Əsari-məktəb.

Aydın olur göz
Görcək camalın,
Nuri-bəsərdir
Dildarı-məktəb.

Viran o yerdir
Kim, yoxdur məktəb.
Abad o yerdir
Kim, var məktəb.

İstərsə hər kim
Bəxtü səadət,
Olsun həmişə
Əfsari-məktəb

Şanü şərafət
Kəsb eylər ol kəs
Kim, ola daim
Zəvvvari-məktəb.

Vallah, gözəldir,
Billah, gözəldir,
Tallah, gözəldir
Didarı-məktəb.

RZA SABIT

BAHAR

Bahar fəsli yetişdi,
Dağlar, daşlar qızışdı.

Çıxdı günəş, əsdi yel,
Əridi qar, axdı sel.

Hamı əzhar açıldı,
Səhralara saçıldı.

Göyərdi çöldə taxıl,
Zəmilər oldu yaşıł.

Çiçəklərin iyələri,
Bülbülün cəh-cəhləri

Bəzəndirdi bağçanı,
Sevindirdi bağbani.

Oxur ormanda quşlar,
Fərəhlənir insanlar.

ƏBDÜRRƏHMAN DAI

UŞAQ VƏ QUŞ

Uşaq:

Qaçma, dayan, gözəl quş,
Səsin gəlir mənə xoş.
Çox sevirmən mən səni,
Gəl et fərəhnak məni.
Gedək, qəfəs içrə mən.
Verim sənə çoxlu dən.
Nəğmə oxu hər zaman,
Mən də olum şən, şadman.

Quş:

Doğru deyirsən, gözüm,
Bax, sənə var bir sözüm.
Sözlərimə as qulaq,
Mən səndən olam uzaq:
“Xoşlamıram mən səni,
Çün məktəbə getmirsən,
Elmi təhsil etmirsən.
Elmin yoxdur, avamsan,
Əl çək məndən, balam, sən.
Elmsiz ilə heç kəs
Yoldaş olmaz, səsin kəs!”

ASLAN VƏ QURD

Canavar bir şir ilə olub yoldaş,
Ov üçün getdilər çölə birbaş.
Gördülər dağın üstə ceyranı,
Qaçdılard tutmağa ol heyvanı.
Bir qədər qaçdılard iki yoldaş,

Dayanıb qurda şir dedi: “Qardaş,
Çoxlu gördüm at üstə mən səyyad.
Gəl qaçaq, sonra olmariq azad.
Hamı səyyad gəlir, bax, bize sarı,
Durmayıb də gedək evə, barı”.
Qurd cavabə dedi: “Belə olmaz,
Gedərik, qarnımız bizim doymaz.
Burada ovçu olmaz, ay aslan,
Gəl gedək, olma sən, dəli, nadan”.
Eşidib də bu sözləri aslan,
Qayıdıb getdi ol saat ordan.
Bir qədər qurd gəzib biyabani,
Tutmağa arayırdı ceyramı.
Gördü ki, ovçular olub dəstə,
Hər tərəfdən gelir bunun üstə.
Çırpinıb istədi qaçıb getsin,
Özünü Şir kimi xilas etsin.
Qurdun üstə hamı hücum etdi,
Döydülər qurdu, qurd qaçıb getdi.
Bildi ki, baxmayan böyük sözünə,
Şübhə yoxdur, ziyan verər özünə.

HÜSEYN CAVİD (1882-1944)

ÖKSÜZ ƏNVƏR

Doqquz yaşında zəki, uslu bir çocuq: Ənvər...
Sinifdə tam iki ildir, birincilikdə onun
Şərəfli bir adı var; daima müəllimlər
Sevərdilər onu. Lakin o imdi pək yorğun,

O imdi pək mütəfəkkir... cahanda iştə onun
Həyatı, nəşəsi, ümidi, cahanda bir annəsi var.
Fəqət o, bəlkə, üç ay var ki, xəstə, giryənümün
Nəzərlərilə üzər binəvayı leylü nahar.

Zavallı annəsi söndükçə yavrucuq yanıyor,
Yanıb da qovruluyor; on böyük düşüncələri
Yarındı matəmi güldürmək üzrə aldanıyor,
Fəqət qadın ərimiş, onda yox həyat əsəri.

Çocuq dəvam ediyor dərsə hər sabah; lakin
Nə söylüyorsa müəllim, o bir şey anlamıyor.
Dalıb, dalıb gediyor, dərs için, vəzifə için,
Toqat yiyorsa da, biçarə susmuş, ağlamıyor.

Səkkiz gün oldu ki, artıq xəbər yox Ənvərdən,
İmdi dərsə davam etmiyor, qadıncığazın
Qoşar məzarına öksüzcə ağlar, inlərkən
Gəlincə xatırə mazi, düşüb qalır bayığın.

Sorar sinifdə müəllim o kimsəsiz çocuğu,
Qızar da söylənərək hər gün arxasında onun;
“Aman, nasıl yaramaz! Bax, həftə keçdi dəxi
Nə bir xəbər, nə bir iz var? Demək o bir çapqın...”
Yarındı gün o soluq çöhrə pürməlali təəb,
Sinifdə ərzi-vücud etdi. Dərsə başlayaraq
Müəllim əksi, çatıq üzrə pürutabu qəzəb,

Görünçə Ənvəri qaldırdı:
– Ey çocuq, mana bax!
Sən, iştə hankı cəhənnəmdə, söylə nerdə idin?
Düşünmə, söyle!
– Əfəndim, şey...
– Ah, dəni, yaramaz!
Nasıl da bax dalıyor, sanki tülküdür qurnaz!
Çocuqcığazda cavab: iştə bir sükuti-həzin...
Gözündə dalgalanır incə bir bahar buludu;
O həp baxıb duruyor, yoxdur onda hiylə və suç...
Sükutə qarşı müəllim qəzəbdə bir, iki, üç
Toqatlayınca, çocuq bircə kərrə hicqirdi;
“Aman, vay annəciyim!..” sonra qəşş olub getdi;
Bu səs sinifdə olan cümlə qəlbi titrətdi.

İLK BAHAR

Kiçik bir məktəbliyə

Bahar, bahar gəlmış, yenə ilk bahar;
Gülər, çiçəklər gülər, quşlar oyanar;
Göyün altun saçlı qızı nur saçar;
İnsanların tutqun könlünü açar.
Dağlar, çəmənlər geyinər al, yaşıl;
Yerlər, göylər parıllar işıl-işıl.
Bülbüllər ötüşür, cəh-cəh vururlar,
Güllüklərdə düzgün, dərnək qururlar,
Sevgili bir çoban, on bir yaşında,
Düdük çalar axar sular başında.
Ətrafında qoyun, quzu toplaşır,
Oynar, mələr, qoşar, yenə toplaşır.
Bir yanda bir dul qadın ağır-agır
Xəstə yavrusunu öpüb oynadır.
Bir yanda məktəbli bir çox qız, oğlan
Oynasır, oxuşur həp bir ağızdan.
Əl-ələ, qol-qola şadan olurlar.
Haqqın qüdrətinə heyran olurlar.

QIZ MƏKTƏBİNDƏ

- Quzum, yavrum! Adın nədir?
  - Gülbahar.
- Pəki, sənin anan, baban varmı?
  - Var.
- Nasıl, zənginmidir baban?
  - Əvət, zəngin, bəyzadə...
- Öylə isə, geydiyin geyim neçin böylə sadə?
Yoxmu sənin incilərin, altun bilərziklərin?
Söylə, yavrum! Heç sıxılma...
  - Var əfəndim, var... lakin
Müəlliməm hər gün söylər, onların yox qiyməti,
Bir qızın ancaq bilgidir, təmizlikdir ziynəti.
- Pək doğru söz... Bu dünyada sənin ən çox sevdiyin
Kimdir quzum, söylərmsin?
  - Ən çox sevdiyim ilkin
O Allah ki, yeri, göyü, insanları xəlq eylər.
- Sonra kimlər?
  - Sonra onun göndərdiyi elçilər.
- Başqa sevdiklərin nasıl, yoxmu?
  - Var...
- Kimdir onlar?
- Anam, babam, müəlliməm, bir də bütün insanlar.

ÇİÇƏK SEVGİSİ

Sevimli, nəşəli; dörd-beş yaşında bir sarışın,
Mələk baxışlı, gözəl bir qız istə oynayaraq
Qoşardı bağçada... bir şey görüb etdi maraqlı:
– Əfəndim, annəciyim! Şölə saçdığın nə?

- Sakın,

Quzum ayaqlama! Bunlar çiçək toxumlarıdır.
Səninçin istə bir az sonra pəmbə, mavi, sarı
Gözəl çiçəklər açar həpsi; anladınmı?

- Xayır,

Xayır mən onları sevməm; mənimki pək ayrı,

Şu yanda, bax şu kiçik yerdə ayrı olmalıdır.
– Pəki, mələk çocuğum, hər toxumdan al da bir az,
Bəyəndiyin yerə saç... Kəndin iştə qönçeyi-naz!..
Çocuqçığaz gülərək həp birər-birər ayırır;
Bu pək gözəl, bu nasıl? – der; saçardı həpsindən,
O imdi bir kələbək... hoplayor sevincindən.

Şu vəqədən azacıq bir zaman keçib getdi...
Gülümsəməkdə ikən şəms, o novərus bahar,
Təbəssüm etməyə üz tutdu büsbütün əzhar,
Sarıb da bağçayı həp rəngə, nurə qərq etdi.
Fəqət o nazlı mələk nerdə?!
İmdi yappyalnız,
Dərin bir uyquya dalmış məzar içində o qız!

ƏHMƏD CAVAD
(1892-1937)

BEŞİK

Yeni doğmuş bir körpəyə
Qul olur, qollanır beşik.
Neçin sevinməsin, niyə?
Sevinir, sallanır beşik.

Bizi gülüb-dindirməyə
Gələn körpə ağlar niyə?
Bir at istər mindirməyə –
At olur, çullanır beşik.

Uzaq bir yol, yalnız ana...
Könül görmək umar na.
Yalvarmadan ona-buna
Yar olur, yollanır beşik.

Babanın alnının təri
Qurumazsa, vardır yeri.
Məmədən süd əmənləri
Aldadır, allanır beşik.

Bacamızdan çıxan duman
Deyir, halım deyil yaman.
Evdə uşaq doğan zaman
Şən olur, dallanır beşik.

Beşik baxmaz heç bir kəsə,
Qulaq verir gələn səsə.
Nənə bir nəğmə söyləsə,
Yel olur yellənir beşik.

BALALARIMA

Aydın olsun gözleriniz!
Gəldi bahar gülə-gülə.
Gedən qışdan qalmaz bir iz.
Gəldi bahar gülə-gülə,
Oldu bahar gülə-gülə.

Çıxsın kəfəndən təbiət,
Yaz yağışı böyük nemət.
Qoy olsun yer üzü cənnət.
Gəldi bahar gülə-gülə,
Oldu bahar gülə-gülə.

Çal qış! Buyur, uğur olsun,
Qır saçını cinlər yolsun
Gəl ay Durna, gəl ay Durna.
Oldu baha gülə-gülə.
Gəldi bahar gülə-gülə.

“Yaman günün ömrü azdır”.
Mövsümlərin gülü yazdır.
Oldu bahar gülə-gülə,
Gəldi bahar gülə-gülə.

Böyük dərddir vətən dərdi,
Bu qış sizə ağır gəldi.
Gəlin, quşlar yazdır indi.
Oldu bahar gülə-gülə,
Gəldi bahar gülə-gülə.

Toplayıb bir dəstə çiçək,
Di gəlin məktəbə gedək.
Tənbəlliyyə lənət edək.
Oldu bahar gülə-gülə,
Gəldi bahar gülə-gülə.

MƏN TUQAYAM

Mən Tuqayam, bir quşam,
Oynayıb yorulmuşam.
İstəməm yorğan-döşək,
Anamın qoynu göyçək.
Baxım onun gözünə,
Qulaq verim sözünə.
Mənə versin ağılı,
Çox söyləsin nağılı.

CƏFƏR CABBARLI
(1899-1934)

QÜRUB ÇAĞI BİR YETİM

Gün qürub etməyə edirdi şitab,
Kainata enirdi bir zülmət.
Sanki göydən yağırdı hüznü ələm,
Çulğalayırkı cahan üzün zülmət.
Zülmətin yer üzünü qaplaması
Qəlblərdə oyandırırdı qubar.
Səmtə ələm olurdu müstəğrəq,
Pərdeyi-qər olurdu sayənisar;
Hər tərəfdə sükut idi cari
Sanki huşə gedib bütün ələm.
Qara indi geyər cahan necə ki,
Geyinibdir ana, tutur matəm.
Bu sükut içrə bir zavallı yetim
Matü məbhut edir səmayə nəzər;
Gah, solğun çicək, çəkir bir ah,
Od salır ruzgəra sərtəsar.
Ana yox, əqrəbası yox, ata yox,
Bir kömək görməyir, baxır hər yan.
Bir nəfər yox ki, sorsun əhvalın,
Bir nəfər yox onu bilə insan.
Hər terəf tutub təlatimi-ğəm,
Nəzərində cahan olub zindan.
Boynu çıynındə, qoltuğunda əli,
Zarü məzhun, məlulu sərgərdan.
Günəşin axırıncı zərrələri
Üfűqün arxasında oldu nihan.
Çənəsində əli, uşaq oturub,
Baxaraq ağlayır, fəqət pünhan.
Səs-sədasız uşaq edir nalə,
Kiçik əndamını ələm bürümüş,
Ağlayır, çıxmayırlı sədası fəqət,
Çünkü qəmdən onun dili qurumuş.

Huşə getmiş uşaq xəyal içrə:
Kəsrəti-qüssədən olub biuş.
Yenə hər yer sükuta müstəğrəq,
Yenə hər yer zülam içində xamuş!
Yenə hər yanda yox ziyadan əsər,
Yenə hər yer məzartək qəmgin.
Leyk zülmət indi örtübdür
O səfilin sarımtırıq rəngin.

BAHAR

Novbahar oldu, günəş şölələnin nur saçır,
Qar ərir, sellər axır, ot göyərir səhradə.
Yeni çıxmış gülə baxdıqca da bülbül dil açır
Gül budığına qonub nəğmə oxur azadə.

Dərələr, dağlar, ağaclar yaşıl, əlvən hər yan,
Sərbəst xələti-ətləslə bəzənmış gülşan.
Bu nə qüdrət ki, ona olmamaq olmaz heyran!
Xalıqın qüdrəti-bihəlinə əhsən, əhsən!

Ah, yellər nə həzin, fikr elə, say ney çalınır.
Hanı bəs qışdakı evlər uçuran qüdrətiniz?
İndi gör əsməyinizdən nə gözəl zövq alınır!
Unudulmuş o sudan qar yaradan hiddətiniz.

Bağə bax, bostana bax, bağçaya bax, gülləri gör,
Gülü gör, bülbülü gör, zövq apar dünyadan.
Xalıqın qüdrətini bil, bu yaranmışları gör,
Yatma, dur, bax, götür əl qəfləti-bipərvadən!

ABDULLA ŞAIQ **(1881-1959)**

UŞAQ

– Dovşan, dovşan, a dovşan!
– Qaçma dayan, a dovşan!
– Qaçma səni sevəndən,
– Can kimi isteyəndən.

DOVŞAN

– Dura bilmərəm, dadas,
Yanında var alabaş.
Xəbərdaram işindən,
Qurtarmaram dışindən.

KEÇİ

Ala-bula, boz keçi,
Ay qoşa buynuz keçi!
Yalqız gəzmə, dolanma,
Dağa-daşa dırmanma.
Bir qurd çıxsa qarşına,
Sən nə edərsən ona?
Çoban açınca gözün,
Qalar iki buynuzun.

YENİ KÖMƏKÇİ

Tarlaya gəldi Nəbi,
Gördü səhərdən bəri
Atası tək işləyir,
Tarlasını xışlayır.
Nəbi dedi: – Ay ata,
Gəl mənə öyrət, daha
Sən otur, mən işləyim,

Tarlamızı xışlayım.
– Çox gözəl, oğlum, görək!
Gəl öyrəş, eylə kömək.
Verdi xışı, oturdu;
Nəbi ürəklə durdu,
Xış sürməyə başladı,
Atası alqışladı.

SƏHƏR

Günəş doğdu, yayıldı,
Dağlar, daşlar ayıldı.
Sular, meşə, bayırlar,
Səhralar, həm çayırlar
Bu nur içinde qaldı,
İşiq dünyani aldı;
Quşlar bütün oyandı.
Ötüsdülər şad, xəndan,
Səs ilə doldu orman.

XORUZ

A pipiyi qan xoruz,
Gözləri mərcan xoruz!
Sən nə tezdən durursan,
Qışqırıb banlaysırsan?
Qoymayırsan yatmağa,
Ay canım, məstan xoruz!

YETİM CÜCƏ

Ay kiçicik, soluq cücməm,
Boynu buruq, yoluq cücməm!
Açma o nazlı dimdiyin,
Başlama qəmli cik-ciyyin.
Tək gəzinib sıxılma çox,
Ağlayıb nalə qılma çox.

Qəm yemə, sus, bir az dayan,
Mən olaram sənin anan.
Səni o səslə səslərəm.
Dən, su verib də bəslərəm.
Ağlama, ağlama, gözəl,
Qaç yanına, dayanma, gəl!

QUZU

Bir obada körpə quzu
Mələr-mələr, qaçar düzü,
Anasın axtarar gözü.
Dedim: – Qaçma, gözəl quzum,
Səni mən bəslərəm özüm.

Gün əyildi, çökdü duman,
Sürü qayıtdı otlaqdan;
Səs-küy ilə doldu hər yan.
Dedim: – Qaçma, gözəl quzum,
Səni mən bəslərəm özüm.

Qoyunları çoban yiğar,
Fati xala gəlib sağar;
Quzum mələr, durub baxar.
Dedim: – Qaçma, gözəl quzum,
Səni mən bəslərəm özüm.

Anasını quzum görər,
Ayaqların yerə dirər,
Məməsini tapıb əmər.
Dedim: – Qaçma, gözəl quzum,
Səni mən bəslərəm özüm.

Quzum çıxdı göy otlağa,
Yanaşdı bir boz oğlağa,
Çıxdı onunla oynağa.
Dedim: – Qaçma, gözəl quzum,
Səni mən bəslərəm özüm.

OYAN, OĞLUM!

Ağıllı oğlum, oyan!
Qiymətlidir hər zaman.
Tez ol, dur, get məktəbə,
Sarıl elmə, ədəbə.

Səhər ziyanı yuxu,
Məktəbə get, dərs oxu.
Al şəfəqli günəş var,
Pəncərədən parıldar.

Qalx ki, hamı oyanmış,
Dünya nura boyanmış.
Səhər ziyanı yuxu,
Məktəbə get, dərs oxu.

PAYIZ

Payız olur, əsir soyuq küləklər.
Solur dağda, çöldə əlvan çıçəklər.
Gecələr uzanır, günlər qısalır,
Göy üzünü qara buludlar alır.
Yağış yağır, duman çökür çöllərə,
İnildəyir çayır, çəmən, dağ, dərə.
Ağaclarда nə meyvə var, nə yarpaq,
Bağ-bağçalar olmuş bütün çııl-çıılpaq.
Quşlar uçub dəstə-dəstə gedirlər,
İsti yerə köçüb, qışlaq edirlər.

ANA YURDUM

Çöllərindir şən,
Hər yerin gülşən.
Şən nə gözəlsən,
Ey ana Vətən!

Bağdır, əkindir
Hər bir bucağın.
Qızıl təkindir
Sarı torpağın.

Böyütdün bizi,
Verdin qol-qanad.
Yoxdur qəm izi,
Şəndir bu həyat.

Qəlbim, canımsan,
Ey ana yurdum!
İsti yuvanda
Mən yuva qurdum.

Çöllərindən sən,
Hər yerin gülşən.
Sən nə gözəlsən,
Ey ana Vətən!

VƏTƏN NƏĞMƏSİ

Çağırır Vətən,
İstəyir kömək.
Onu düşməndən
Qorumaq gərək.

Kinlə kim ayaq
Bassa ölkəmə,
Bu şanlı torpaq
Batırar qəmə.

Bizim ölkənin
Şanlı əsgəri,
Dağlardan mətin
Polad səfləri.

Çağırır Vətən,
İsteyir kömək.
Onu düşməndən
Qorumaq gərək!

BAHAR
(mahni)

Sevin, ey çöl, ey orman,
Artıq dəyişdi zaman;
Yox oldu qış, boran, qar,
Qonaq gəldi şən bahar.
Açdı yaşıł bir süfrə,
Şənlik çökdü çöllərə.
Göyərmiş göy çəməni,
Səsi basmış ölkəni.

VƏTƏN

Sən ey gözəl Vətənim,
Yurdum, yuvamsan mənim.
Səndə xoş ömür sürür
Sevilənim, sevənim.

Sənsən yanan çıraqım,
Yurdum, yuvam, ocağım,
Havam, suyum, torpağım.
Bağım, tarlam, çəmənim.

Səni duymaz hər yetən,
Eşqin çıxmaz könüldən.
Böyük anam sənsən, sən!
Varlığımızın sən mənim.

Sənindir çarpan ürək,
Səndən doğar hər dilək,
Nə gözəlsən, nə gəyçək.
Sən, ey ana Vətənim!

ZƏFƏR NƏĞMƏSİ

Sevin, sevin, ana Vətən!
Təslim oldu zalım düşmən.
Zəfər ilə döndü ordu,
Artıq oldun şəndən də şən.

Xoşbəxt elin coşur-daşır,
Nümayişlərdə qaynaşır.
Hər bucaqda toy-bayramdır,
Şənlik, sevinc başdan aşır.

Sən bu xalqın sevincisən,
Gözəllikdə birincisən,
Təbiətin saf qoynunda,
Ən dəyərli bir incisən.

Sevin, sevin, ana Vətən,
Artıq oldun şəndən də şən!

TÜLKÜ HƏCCƏ GEDİR

Tülkü qocalmış idi,
Şikardan qalmış idi.
Ov keçmirdi əlinə,
Ət dəymirdi dilinə.
Həftələrlə qalıb ac,
Dolanırdı yalavac.
Ova batmirdi dişı,
Yaman keçirdi işi,
Günü olmuşdu qara,
Düşündü, tapdı çara:
Təsbeh aldı əlinə,
Şal bağladı belinə;
Ayaqlarında çarıq,
Başında tirmə sarıq,
Çiyində atlaz əba,

Əlində zorba əsa,
Ağlayırdı, gedirdi,
Çölləri seyr edirdi.
Olmuşdu mömin bəndə.
Çatdı böyük bir kəndə.
Kənd ağızında bir xoruz
Eşələnirdi yalqız.
Gördü ki, tülkü lələ,
Girmiş başqa bir şəklə.
Gəlir təsbeh əlində,
Bir şal qurşaq belində,
Ayaqlarında çarıq,
Başında tirmə sarıq,
Çiynində atlaz əba,
Əlində zorba əsa.
Ağlayır, təsbeh çəkir,
Gözündən qan-yaş tökür...
Xoruz durub uzaqdan
Baxdı ona bir zaman.
Dedi: – A tülkü lələ,
Neçin girdin bu şəklə?
Yoxsa sənə, ey baba,
Üz veribdir bir bəla?
Tülkü başın salladı,
Hönkür-hönkür ağladı.
Dedi: – A məstan xoruz,
Gözləri mərcan xoruz!
Qocalmışam, düşmüşəm,
Sizi çox incitmişəm.
Məndən uzaq qaçmayıñ,
Dərdlərimi açmayıñ.
Daha üzüm qaradır,
Qəlbim dolu yaradır.
Həlal-haram qanmadım,
Qocalığı anmadım.
Sizi tutdum, hey yedim,
Allah kərimdir! – dedim.

Yamanlıq olmuş işim,
Qanlar tökmüş bu dışım.
Mənim günahım çoxdur.
Halıma yanın yoxdur.
İndi həccə gedirəm,
Daha tövbə edirəm.
Xoruz dedi: – Baba can,
Sənə bu canım qurban!
Daha bəsdir, ağlama,
Ürəyimi dağlama!
Haqq yolunu bulmusan,
İndi mömin olmusan.
Qocalmışan, ay lələ,
Quyruğun var bir şələ.
Səni uzun yol yorar.
Məni özünlə apar.
Yolda qulluq edərəm,
Hər işinə gedərəm.
Tülkü baxdı həsrətlə,
Cavab verdi hörmətlə:
– Sağ ol, məstan xoruzum,
Sevimli, əmlik quzum.
Yollar uzun, burama,
Tez ol, gəl düş arxama.
Hər gün namaz zamanı
Sən verərsən azanı.
Xoruz oldu sevincək,
Qanad gərdi yelkən tək.
Qanadını çırparaq,
Uçub gəldi qaçaraq,
Öpdü əl-ayağını,
Üzünü, qulağını.
Boynunu dimdiklədi,
Ona min dil söylədi.
Tülkü, ağızında virdi,
Təsbehini çevirdi.
Ona həsrətlə baxdı,

Gözləri şimşək çaxdı.
Toyuq-xoruzun səsi
Çulğaladı hər yanı,
Kəndi, çölü, ormanı.
Bir xoruz oldu zirək
Uçdu dama sevincək:
– Quqquluqu! – çəkdi car, –
Olduq bizlər bəxtiyar:
Aydın olsun gözünüz,
Gəlin, görün özünüz,
Tülkü olub peşiman,
Tökəməyəcək bir də qan.
Mömin olmuş bu kişi,
Bizimlə yoxdur işi;
Ağlayır, tövbə edir,
Birbaşa həccə gedir...
Kənddə toyuq-cüçələr
Bundan tutunca xəbər,
Bir-birinə baxıdı,
Küyə düşdü, axışdı;
İşti doğru bildilər,
Uçub, qaçıb gəldilər.
İnandılar tulkuyə, –
Peşiman olmuş, – deyə,
Biri öpüb əbasın,
Biri dəmir əsasın,
Biri təsbeh, sarığı,
Biri kirli çarığı.
Batmış hamı sevincə
Güldürdü incə-incə.
Gətirdilər duz-çörək.
“Dərə xəlvət, tülkü bəy”
Dururdu kefi çox saz,
Baxırdı saymaz-saymaz.
Bir az söhbət etdilər,
Yola düşüb getdilər.
Çavuş oldu birisi,

Basdı kəndi cır səsi,
Keçdi dəstə başına,
Papaq endi qaşına.
Əlində uca bayraq,
Oxuyurdu o şaqraq.
Dəstə şən, təmtəraqla,
Gedir çavuş bayraqla.
Tülkü düşmüş irəli,
Arabir dönüb geri
Gizli-gizli baxırdı,
Ağzından su axırdı,
Sanki ölçüb-biçirdi,
Köklərini seçirdi.
Kəsilmişdi taqəti.
Gözləyirdi fürsəti.
Getdilər bir az daha,
Çatdılardır bir sehraya.
Tülkü dayandı, durdu,
Başladı hiylə qurdı.
Dedi: – Ay canım xoruz,
Gözəl məstanım xoruz!
Namaz vaxtıdır, dayan,
Çıx ağaca ver azan.
Alib tez dəstəmazı,
Qılaq burda namazı.
Xoruz çıxdı, ucadan
Verdi gözəl bir azan.
Tülkü dedi: – Tez durun,
Namaz üçün səf qurun!
Olsun xoruz pişnamaz,
Daha başlansın namaz!
Bağırdılar: – Yox, olmaz,
Bizim cinsə yaraşmaz.
Əslində pişnamazlıq,
Şənin şəninə layiq.
Tülkü dartdı özünü,
Turşutdu üz-gözünü,

Dedi: – Məndən çəkin əl!
Olmuşam çox bədəməl.
Öldürmək olmuş işim.
Qanlar tökmüş bu dişim.
Mənim kimi yaramaz
Olarmı heç pişnamaz?
Ariq xoruzun biri
Gəlib keçdi irəli.
Tülkü baba yanladı,
Səfləri sahmanladı.
Kökləri sonda düzüb,
Gözlərini bir süzüb
Hiyləni saz eylədi,
Durdu belə söylədi:
– Mən keçmişəm lap sona
Ürəyim dönmüş qana.
Yalvarıram Yaradan
Keçsin günahlarımдан.
Peşimanam işimdən,
Bezaram keçmişimdən.
Artıq tövbə etmişəm,
Ağlamaq olmuş peşəm.
Siz namaza başlayın,
Məni bir ölü sayın.
Deyib oturdu yerə
Ağladı birdən-birə,
Səflər coşub-daşdılar.
Namaza qalxışdılar.
Dörd səf düzülmüş idi,
Gözlər süzülmüş idi.
Pişnamaz dedi: – Quqqu!
Azançı: – Quqquluqu!
Oxundu qısa dua,
Əyildilər torpağa.
Tülkü qaldırdı başın,
Atdı möminlik daşın.
Baxdı ora-buraya,

Göz gəzdirdi sıraya.
Od parladı gözündən,
Artıq çıxdı özündən.
Sahmanladı işini,
İtilədi dişini,
Atdı təsbeh, əbanı,
Sarığı, həm əsanı,
Baxdı o yan – bu yana,
Düz atıldı meydana.
Yırğalandı quyruğu,
Boğdu on beş toyuğu...
Durub o yerdə qalan,
Qurtardı tülküdən can.
Uçdu hərə bir yana,
Düzə, çölə, ormana.
Çölü basdı qışqırıq.
Qopdu böyük fisqırıq.
Tülkü işin bitirdi,
Ovlarını gətirdi.
Çıxdı bir göy yamaca,
On gün yedi doyunca.

DƏMİRÇİ NƏĞMƏSİ

I

Taq-tuq, taq-tuq...
İşdən bir qorxumuz yox.
Alnímízdan axan tər
Qəlbimizi yelpiklər.
Qolumuzda qüvvət var,
Qəlbimizdə cürət var.
Maraqlıdır işimiz,
Yorulmaq bilmirik biz.
Adımızdır dəmirçi,
Dostumuzdur hər işçi.

Yan, ocağım, durma, yan,
 Təndir kimi alovlan.
 Qızart bu pak dəmiri,
 Qalma günəşdən geri.
 Qiğılcım saç hər yana,
 Cansızlar gəlsin cana.
 Bağım, tarlam güllənsin,
 Bülbüllərim dillənsin.
 Şənlənsin tarla, çəmən,
 Sevinsin ana Vətən.

TOP OYUNU

Hop, hop, hop,
 Oynayaq top-top.
 Quştək qanad aç,
 Topu atdım, qaç!
 Əlin belində,
 Güller əlində
 Sağdan sola mars!
 Qaç, durma, yoldaş!
 Dik tut başını,
 Vur yoldasını.
 Topu tut göydə,
 Qaçın birlikdə.
 Ura! İrəli!
 Dönməyin geri.

TƏMİZLİK

Səhər durunca,
 Əlimdə firça
 Sildim dişimi,
 Bildim işimi.

İnanmirsan bax,
Dişim ağappaq.
Üstüm tərtəmiz,
Bax beləyik biz.

QƏRƏNFIŁ

Qərənfiləm mən,
Gözəl güləm mən,
Yaşıl saplaqlı
Bir sünbüləm mən.

Mən bağban qızı,
Bağın ulduzu,
Rəngim ağı, sarı,
Al və qırmızı.

Gəl saxla ayaq,
Durma, gendən bax.
Gəlsəm xoşuna,
Dər, döşünə tax.

BƏNÖVŞƏ

Bənövşəyəm, bənövşə,
Düşmüşəm dilə-dişə.
Qızlar, oğlanlar məni
Dərib taxarlar döşə.

Bahar oldu açaram,
Qar-borandan qaçaram.
Başqa güllər açanda,
Mən quş olub uçaram.

Qurudar məni ayaz,
Yaşayıram bircə yaz.
Rəngim, ətrim gözeldir,
Əl vurmayın, ömrüm az.

QIZILGÜL

Qızılgüləm, qızılgül,
Məni sevər hər könül.
Yaşıldır incə belim,
Qızıldandır hər telim.
Səhər erkən açaram,
Gözəl qoxu saçaram.
Ətrim tutar hər yanı,
Mən əllərdə gəzərəm,
Süfrələri bəzərəm.
Mənəm gözəl qızılgül,
Sən ey qönçəm, açıl, gül!

ZANBAQ

Zanbağam mən, zanbağam,
Ay işığından ağam.
Açıdıǵım hər aǵ çətir
Ətrafa yayır ətir.
Aǵ atlazdan donum var,
Gümüş kimi parıldar.
Mən də gözəl çiçəyəm,
Toxunma, aǵ ipəyəm.

BÜLBÜL

Oxu, bülbülüm, oxu,
Yazdır, səhər çağıdır.
Oxu, sənin xoş səsin
Şənliklər qaynağıdır.

Oxu, oxu, xoş nəğmən
Nəşə versin ellərə.
Şən səsin, xoş nəfəsin
Yayılsın bu çöllərə.

Oxu çöldə, çəməndə,
El əkəndə, biçəndə,
Başla yeni bir dastan,
Biz bənövşə dərəndə.
Bülbülüm, tik yuvanı,
Bəslə, böyük balanı.
Qoy nəsliniz çoxalsın,
Biz böyüyən zamanı.

ARI

Arıyam, zəhmətkeşəm,
Bal, mum çəkməkdir peşəm.
Səhər güllər açınca,
Gözəl qoxu saçınca,
Uçaram göy yamacı,
Çiçək açmış ağaca,
Ya çəmənə, meşəyə,
Qonaram hər çiçəyə;
Şirəsini çəkərəm,
Pətəyimə tökərəm.
Çalışaram doqquz ay,
Hamı məndən alar pay.
Qoy balımdan yesinlər,
Mənə “sağ ol” desinlər.

KƏPƏNƏK

Mənəm qanadlı çiçək,
Adım isə kəpənək.
Al-əlvən xalları var,
Qızıl kimi parıldar.
Qanadımı açaram,
Budaq-budaq uçaram.
Yuvam, otağım ancaq
Olur yaşıl bir yarpaq.
Mənim dostumdur hər gül,

İncə telli göy sünbül.
Oylağımdır çöl, çəmən.
Məni tutmaq isteyən,
Ey mehriban uşaqlar,
Siz yaşayın bəxtiyar.
Mənim də bu dünyada
Bir başqa aləmim var.

KÜR ÇAYI

Ey Kür çayı, daşırsan,
Sahilləri aşırsan.
Tarlalarda, bağlarda
Bizimlə oyнаırsan.

Ey Kür çayı, dalğan ağ,
Suyun gümüşdən parlaq.
Yol sal bizim bağçaya,
Sən çal, biz də oynayaq.

Ey Kür çayı, gəl barı,
Bizim dəhnəyə sarı.
Aç qoynunu, yuyunsun
Elin oğul, qızları.

YAĞIŞ

Yağ, ey yağış, yağ,
Sulansın çöl, bağ,
Susuzdur tarla,
İnəyini sağ!

Gurla ildirim,
Gurumhagurum.
Sən çığır, bağır,
Mən şənlilik qurum.

Oyna, ey şimşək,
Şütü ilantək.
Bağ, tarla, bostan
Su içsin gərək!

Coşqun çay, bulaq,
Şənlənsin ocaq.
Bol olsun məhsul,
Yumşalsın torpaq.

TONQAL

Bir qırmızı güldür tonqal,
Bir dəstə sünbüldür tonqaq,
Bağdan dərilmiş lalədir,
İçilməz al piyalədir.

Bir xonçadır al günəşdən,
Həyat gəlir bu atəşdən.
Nə gözəldir şən nəgməsi.
Ruha nəşə verir səsi.

VƏTƏN

Sən ey gözəl Vətənim,
Yurdum, yuvamsan mənim.
Səndə xoş özür sürür
Sevilənim, sevənim.

Sənsən yanan çıraqım.
Yurdum, yuvam, ocağım.
Havam, suyum, torpağım,
Bağım, tarlam, çəmənim.

Səni duymaz hər yetən,
Eşqin çıxmaz könüldən.
Böyük anam sənsən, sən!
Varlığimsan sən mənim!

Sənindir çapran ürək,
Səndən doğar hər dilək,
Nə gözəlsən, nə göyçək,
Sən ey ana Vətənim.

QIŞIN NƏĞMƏSİ

Saqqalı ağ, saçı ağ,
Əlində zorba çomaq
Gəldi qocalmış baba,
Şaxta baba, qış baba.
Gurladı boğnuq səsi,
Uğuldadı nəğməsi:
“Ay uşaqlar, mən qışam,
Burda mənzil salmışam.
Mən gələndə yağar qar,
Onu sevər uşaqlar.
Qardan adam yaparaq,
Oynarlar qar toplaraq.
Soyuq qış axşamında,
İsti ocaq başında,
Nağıl deyər nənelər,
Qulaq asar nəvələr”...
Çöldə ayaz, boran, qar.
Qişın da bir dövrü var.

BAHAR

Uğur olsun, gözəl bahar,
Səni ellər çox arzular.
Ayaq basdırın ölkəmizə,
Şənlik, sağlıq gətir bizə.
Qoy sel kimi yağsin yağış,
İnəyini sağsin yağış.
Sellər axsin, çaylar daşsin.
Sevincimiz başdan aşsin.
Çatır-çatır yansın ocaq,
Qoy şənlənsin oğul-uşaq.

Çöllər, sünbül saçlı əkin
Parıldasın qızıl təkin.
Dağlar bəzək vursun yenə,
Quşlar məclis qursun yenə.
Dağda, bağda axşam-səhər
Ətir saçsın bənövşələr.
Həvəs, maraq gəlsin bizə,
Çalışaq öz dərsimizə.

TÜLKÜ VƏ DƏVƏ

Dəvə otlaya-otlaya
Kənddən bir az uzaqlaşdı.
Yetişdi bir daşqın çaya,
Sudan içib çayı aşdı.

Dizin büküb çökdü yerə,
Ürəyində yoxdu qorxu.
Xumarlandı birdən-birə,
Tutdu onu şirin yuxu.

Tülkü çıxdı yuvasından.
Görüncə yatmış dəvəni
Ürəyində dedi: “Ay can!
Bəxtim ac qoymayır məni.

Dəvə öz ayağı ilə
Gəlmış yuvamın ağızına.
Onu keçirməkçün ələ
Quyruğumu quyruğuna
Kəndir kimi bağlayaram;
Çəkib yuvama dəvəni,
Ürəyimi dağlayaram.
Bir ay doydurər o məni”.

Bunu deyib tez yan aldı,
Dediyiñə əməl etdi.
Qüvvəsini işə saldı,

Quyruğunu işə saldı,
Quyruğunu ha tərpətdi,
Dəvə etmədi hərəkət,
Tərpənmədi heç yerindən.
Tülkü işlədirkən qüvvət
Zorba dəvə gördü birdən,
Tərpədirlər quyruğunu,
Hövl ilə qalxdı ayağa,
Bu iş qorxutmuşdu onu,
Üz qoydu kəndə qaçmağa...

Tülkü havada sallanmış...
Qurtarmaqcün öz canını,
Gah buduna batırır diş,
Gah keçirir dırnağını.

Dəvə aldiqca hər yara,
Qaçır daha sürət ilə.
Tülkü ağa düşüb dara,
Hey vurnuxur qüvvət ilə.

Kəndə çatınca tülkünü
İtlər görüb hov-hov saldı.
Dağıtdılar boz kürkünü,
Hərəsi bir dişlək çaldı.

ÇALIŞAN QAZANAR

Yayda isti bir gün idi,
Ağaclar çox olgün idi.
Göydən yerə od yağırdı,
Solmaz Eldarı çağırıldı:
– Qardaş gəl bağçaya gedək,
Çiçəklərə bir baş çəkək.
Çoxdandır su içmir gullər,
Bəlkə solub qərənfillər?
Bağçaya getdilər yüyrək,
Gördülər hər gül, hər çiçək

Yerə əyib şax boynunu,
Yamyaşıl atlaz donunu.
Yaman solub-saralıbdır,
Hamisini dərd alıbdır.
Eldar qəmləndi bu işə
Acıqla baxdı günəşə,
Dedi: – Günəş, nə yamansan,
Çiçəkləri solduransan.
Neçin vurdun bu ziyanı,
Soldurdun güllü bağçanı?
Günəş gülümsədi: – Sağ ol!
Məndən ziyan gəlməz, oğul.
Hər şeyə can verən mənəm!
Qüvvət, ət-qan verən mənəm.
Bu, böhtandır, ay uşaqlar!
Məndə axı nə günah var?
Güller su içmir üç gündür,
Odur ki onlar ölgündür.
Oğlum, hər şey sevir zəhmət,
Tənbəl ziyan çəkər, əlbət!
Məndən gəlməmiş bu ziyan
Çox qazanar çox çalışan.
Zəhmətsiz bal yemək olmaz...

Utanaraq Eldar, Solmaz
Suladılar ciçəkləri,
Puç olmadı əməlləri.
Güller yenə cana gəldi,
Bağça ətə-qana gəldi.

SƏMƏD VURĞUN (1906-1956)

BAHAR ŞƏRQİSİ

Günəş doğdu, yayıldı,
Yatan ellər ayıldı.
Açdı çiçəklər güllər,
Dilə gəldi bülbüllər.
Qar, çovğun gözdən itdi.
Dağlarda lalə bitdi.
Qanadlandı buludlar;
Yerdəki əlvan otlar
Cücərib boy atdilar,
Aləmə naz satdilar.
Artdı suların səsi,
Sevindirdi hər kəsi.

AZƏRBAYCAN

Çox keçmişəm bu dağlardan,
Durna gözülü bulaqlardan;
Eşitmışəm uzaqlardan
Sakit axan arazlari;
Sınamışam dostu, yarı...

El bilir ki, sən mənimsən,
Yurdum, yuvam, məskənimsən.
Anam, doğma vətənimsən!
Ayrılarmı könül candan?
Azərbaycan, Azərbaycan!

Mən bir uşaq, sən bir ana,
Odur ki, bağlıyam sana.
Hankı səmtə, hankı yana.
Hey uçsam da, yuvam sənsən,
Elim, günüm, obam sənsən!

Fəqət səndən gen düşəndə,
Ayrılıq məndən düşəndə,
Saçlarımı dən düşəndə
Boğar aylar, illər məni, –
Qınamasın ellər məni.

Dağlarının başı qardır,
Ağ örپeyin buludlardır.
Böyük bir keçmişin vardır,
Bilinməyir yaşın sənin,
Nələr çəkmiş başın sənin.

Düşdün uğursuz dillərə,
Nəs aylara, nəs illərə.
Nəsillərdən, nəsillərə
Keçən bir şöhrətin vardır;
Oğlun, qızın bəxtiyardır.

Hey baxıram bu düzlərə,
Ala gözlü gündüzlərə,
Qara xallı ağ üzlərə
Könül istər yenə yaza.
Gəncləşirəm yaza-yaza...

Bir tərəfim mavi Xəzər,
Yaşılbaş sonalar gəzər;
Xəyalım dolanar-gəzər,
Gah Muğanı, gah Eldarı,
Mənzil uzaq, ömür yarı!

Sıra dağlar, gen dərələr,
Ürək açan mənzərələr...
Ceyran qaçar, cüyür mələr,
Nə coxdur oylağın sənin!
Aranın, yaylağın sənin...

Keç bu dağdan, bu arandan,
Astaradan, Lənkərandan.
Afrikadan, Hindistandan,
Qonaq gəlir, bizə quşlar,
Zülm əlindən qurtulmuşlar...

Bu yerlərdə limon sarı,
Əyir, salır budaqları;
Dağlarının dümağ qarı,
Yaranmışdır qarlı qışdan,
Bir səngərdir yaranişdan.

Lənkəranın gülü rəng-rəng,
Yurdumuzun qızları tək.
Dəmlə çayı, tök ver görək;
Anamın dilbər gəlini,
Yadlara açma əlini.

Sarı sünbüл bizim çörək,
Pambığımız çiçək-çiçək.
Hər üzümdən bir şirə çək
Səhər-səhər ac qarına,
Qüvvət gəlsin qollarına.

Min Qazaxdan köhlən ata,
Yalmanına bata-bata,
At qan-tərə yata-yata,
Göy yaylaqlar belinə qalx,
Kəpəz dağdan Göy-gölə bax!

Ey azad gün, azad insan,
Doyunca iç bu bahardan!
Bizim xallı xalçalardan
Sər çinarlar kölgəsinə,
Alqış günəş ölkəsinə!

Könlüm keçir Qarabağdan,
Gah bu dağdan, gah o dağdan,
Axşamüstü qoy uzaqdan
Havalansın Xanın səsi,
Qarabağın şikəstəsi.

Gözəl Vətən! Mənan dərin,
Beşiyisən gözəllərin.
Aşıq deyər sərin-sərin,
Sən günəşin qucağısan –
Şeir, sənət ocağısan.

Ölməz könül, ölməz əsər,
Nizamilər, Füzulilər!
Əlin qələm, sinən dəftər;
De gəlsin hər nəyin vardır,
Deyilən söz yadigarıdır.

Bir dön bizim Bakıya bax,
Sahilləri çıraq-çıraq, –
Buruqları hayqıraraq,
Nərə salır, boz çöllərə, –
İşıqlanır hər dağ, dərə.

Nazlandıqca sərin külək,
Sahillərə sinə gərək.
Bizim Bakı, bizim ürək!
İşiqdadır qüvvət sözü,
Səhərlərin ülkər gözü.

Gözəl Vətən! O gün ki, sən
Al bayraqlı bir səhərdən
İlham aldin... Yarandım mən.
Gülür torpaq, gülür insan,
Qoca Şərqi qapısısın!.

MİKAYIL MÜŞFİQ

(1908-1939)

ŞƏNGÜL, ŞÜNGÜL, MƏNGÜL

Biri varmış, biri yoxmuş,
Məzlumların dərdi çoxmuş.
Saqqallı bir keçi varmış,
Gəzdiyi yer qayalarmış.
Dağdan-dağa atlanaraq,
Hər zəhmətə qatlanaraq,
Yaşarmış öz əməyilə.
Başqasının köməyilə
Dolanmaqdan utanarmış,
Onun üç yavrusu varmış:
Biri Şəngül, biri Şüngül,
Biri də balaca Məngül.

Şəngülün gözləri qara,
Bənzeyirdi ceyranlara.
Şəvə tükü buruq-buruq,
İncə baldır, qısa quyruq.
Yeni çıxmış buynuzları,
Buxağında qotazları.
Bir yaşında maral çəpiş,
Bacaqları bir dal çəpiş.
Şüngülün gözləri nərgiz,
Sanki dünyadan xəbərsiz.
Gecə-gündüz oynaqlardı,
Anasını qucaqlardı.
Yuxa tükü bəyaz, yumşaq,
Qulaqları sanki zanbaq.
Alnındaki qaşqa gözəl,
Yoxdu bundan başqa gözəl.
Hələ bircə Məngülə bax.
Ayağında səkilə bax.

Yoxdur böylə gözəl çəpiş.
Nazlı çəpiş, təpəl çəpiş.
Yumşaq tükü ala-bula,
Tamamilə başabəla!

Hər sabah, gün doğar-doğmaz,
Qaranlığı boğar-boğmaz,
Keçi yatağından durub,
Şəngülün halını sorub,
Şüngülə nəzər salardı,
Məngüldən öpüş alardı.
Qapıları gülə-gülə
Bağlayıb çıxardı çölə.
Yamaclarda otlayaraq,
Qayalardan atlayaraq,
Dərələrdən su içərdi,
Yoxdu qəmi, yoxdu dərdi.
Otlamaqdan qayıdarkən,
Çağırardı keçi birdən:
– Şəngülüm, Şüngülüm, Məngülüm,
Açınız qapını mən gəlim.
Ağzında su gətirmişəm,
Döşümdə süd gətirmişəm
Buynuzumda ot gətirmişəm.
Bu sözləri eşidincə.
Mələşərdi ince-ince,
Yalnız qalan bu çəpişlər.
Hər üçü sevinər, gülər,
Tez qapını açardılar,
Qanadlanıb uçardılar.
Anaları süd gətirmiş,
Buynuzunda ot gətirmiş,
Yeyərdilər, içərdilər,
Bilməzdilər qüssə, kədər.
Çəpişlərin anaları,
Öpüb xırda balaları.
Qapıları gülə-gülə

Bağlayıb çıxardı çölə.
Bu dağ mənim, o dağ sənin,
Yem toplardı yeyin-yeyin.
Döşlərinə süd yiğardi,
Buynuzuna ot yiğardi.

Qış getmişdi, yaz olmuşdu,
Elin kefi saz olmuşdu.
Bəzənmişdi dağlar, daşlar,
Gecə-gündüz uçan quşlar,
Göy üzündə dolanırdı,
Daşqın çaylar bulanırdı.
Ala, qarlı uca dağlar,
Qış dərdini çəkən bağlar
Geyinmişdi yaşıl köynək,
Hər yan güldü, hər yan çiçək.

Ana keçi, halı keçi,
Məmələri ballı keçi
O dağlardan, bu dağlardan,
Durna gözlü bulaqlardan
Yeyib-içib ətə dolur,
Məmələri südlə dolur.
Ana keçi, ana keçi,
Qurban olum sənə, keçi!
Səni gözlər Şəngül, Şüngül,
Yuxa tüklü gözəl Məngül.
Səni gözlər çəpişlərin,
Sular axar sərin-sərin,
Şirin otlar dalgalanır,
İnsan baxır, havalanır.
Dərəyə en, dağlara çıx,
Yerlər açıq, göylər açıq.
Fəqət bir gün hər tərəf çən
Görünməzdi gəlib keçən.
Girəvə düşmüşdü qurda,
Dolaşındı orda-burda.

El içində bir məsəl var:
“Qurd dumanlı gün axtarar”,
Qurd çox gəzdi, çox dolaşdı,
Dərələr, təpələr aşdı.
Xatırladı Şəngül, Şüngül,
Yuxa tüklü gözəl Məngül
Yataqda yalnızdır, çapdı,
Gəldi çəpişləri tapdı.

Yazın bu çənli gündə
Durdu yatağın önündə.
Bir az duruxdu yerində,
Od parladı gözlərində.
Səsini dəyişdirərək,
Qurddur, tanınmasın gərək,
Dedi: – Şəngülüm, Şüngülüm!
Ey ceyran gözülü Məngülüm!
Ağzında su gətirmişəm,
Döşümdə süd gətirmişəm,
Tez olun açın qapını, –
Çəpişlər eşitdilər bunu.
Yazıq çəpişlər sevincək,
Anaları zənn edərək
Gəlib qapını açıdalar,
Qurdı görünçə çasdılar.
Ah, bu zalim, ağzı qara
Hücum etdi yazıqlara.
Şəngülü, Şüngülü yedi,
Məngülü tapa bilmədi.
Kefi duru, damağı çağ,
Qapını açıq qoyaraq,
Çıxdı, qaçdı bu qaniçən,
Bürümüşdü ətrafi çən.

Ana keçi dağda-daşda,
Gah o başda, gah bu başda,
Gah dərədə, gah ormanda,

Gah o yanda, gah bu yanda,
Sıldırıım dağlar başında,
Qayaların dik qasında
Doyunca ot yedi, gəldi,
“Balalarım”, – dedi gəldi.

Gəldi yatağın yanına,
Titrətmə düşdü canına.
Görüncə qapını açıq,
Yerində duruxdu yaziq.
Durmayıb içəri girdi.
Ətrafına göz gəzdirdi.
– Şəngül, Şüngül, hardasınız?! –
Gördü bir bucaqda yalnız
Məngül qisılıb oturmuş,
Yaziqca boynunu burmuş.
Anasını görən kimi
Dəyişdi hali, görkəmi.
Tez ayağa qalxdı Məngül,
Anasına baxdı Məngül,
Dedi: – Ana, səndən sonra
Bir duyğusuz, ağızı qara
Gəldi girdi evimizə,
Yamanca toy tutdu bizə.
Şəngülü, Şüngülü yedi...
Mənisə tapa bilmədi.

Keçinin ürəyi yandı,
Öz-özünə acıqlandı.
Ansızın çıxdı bayıra,
Bilmədi ki, getsin hara,
Çünki fikri dağınıqdı.
Gəzdi, gəzdi, gəldi çıxdı
Dovşan damının üstünə.
Söydü ona dönə-dönə.
Bacasından bir daş atdı,
Ayağını tappıldatdı.

Dovşan qalxıb, çıxdı dama.
– Neçin söyürsən adama? –
Deyə ona verdi sual,
Ana keçi coşdu dərhal:
– Şəngülümü, Şüngülümü,
Ah, sən yemisən, eyləmi?
Dovşan dedi: – Bağırmış çox,
Mənim bundan xəbərim yox!
Haydı, get tülküdən soruş,
Get onunla dalaş, vuruş.

Keçinin ürəyi yandı,
Öz-özünə acıqlandı.
Yumruğun sıxdı, sıxdı,
Gəzdi, gəzdi, gəldi çıxdı.
Tülkü damının üstünə.
Söyüdə ona dönə-dönə.
Bacasından bir daş atdı,
Ayağını tappıldatdı.
Tülkü qalxdı çıxdı dama.
– Neçin söyürsən adama? –
Deyə ona verdi sual.
Ana keçi coşdu dərhal:
– Şəngülümü, Şüngülümü,
Ah, sən yemisən, eyləmi?
Tülkü dedi: – Bağırmış çox,
Mənim bundan xəbərim yox!
Gedib canavardan soruş,
Get onunla dalaş, vuruş.

Keçinin ürəyi yandı,
Öz-özünə acıqlandı.
Yumruğunu sıxdı, sıxdı,
Gəzdi, gəzdi, gəldi çıxdı
Canavar damı üstünə.
Söyüdə ona dönə-dönə.
Bacasından bir daş atdı,

Ayağını tappıldatdı.
Qurd asmışdı südlü aş,
Daş gəldi düşdü birbaş
Qazanının içində.
Canavar dedi: –Bu nə?
Kimdir məni dolaşdırın?
Qazançanı bulaşdırın?
Dam üstündə gəzən kimdir?
Ürəyimi üzən kimdir?
Kimdir dəng edən başımı?
Kimdir tozlayan aşımı?
Keçi dedi: – Coşan mənəm,
Dam üstündə qoşan mənəm.
Buynuzlarım qoşa-qoşa,
Hünərin var, çıx savaşa.
Öz-özünə dedi: “Nə var?!” –
Çölə çıxdı tez canavar.
Ana keçi coşdu dərhal,
Canavara verdi sual:
– Şəngülümü, Şüngülümü,
Ah, sən yemisən, eyləmi?
Qurd keçini aldatmaq,
İşi boynundan atmaq
İstədisə, olmadı,
Zülm yerdə qalmadı.
Söz qoydular, gedəlim,
İşi ayırd edəlim.

Qaş yenice qaralırıdı,
Günəş solur, saralırıdı.
Şövqü düşürdü dağlara
Çekilirdi uzaqlara.
Ağ buludlar dəstə-dəstə
Göy üzündən dağlar üstə
Yüngül kölgə salırdılar,
Parçalanıb qalırdılar.
Obanın da mal-qarası

Heç kəsilmədən arası
Dönürdülər kəndə sarı.
Obanın gözəl qızları
Əllərində badya, qazan,
Nə qədər varsa süd sağan
Gözləyirdilər naxırı...
Deyil sözümün axırı.

Az getdilər, üz getdilər,
Dərə, təpə, düz getdilər.
Yaxında bir qazı vardı,
İnsafsız və tamahkardı.
Ana keçi dala qaldı,
Canavar bir quzu aldı.
Gəldi qazının yanına,
Başladı öz yalanına.
Sovqat qaziya xoş gəldi,
Keçisə əliboş gəldi.
Qazı dedi: – Nə var, keçi?
Doğru yoldan kənar keçi...
Yenə nə var, nə deyirsən,
Qazıdan nə istəyirsən?
Keçi dedi: – Dərdim çoxdur,
Heç halıma yanın yoxdur.
Bunu aydın bilir hamı,
Qurd yemiş iki balamı.
Qazı dedi: – Yalan demə,
Özgəsinə böhtan demə...
Sən özün çox tərs keçisən,
Keçilərin ən bicisən.
Sən Allahı unutmusan,
Bambaşqa bir yol tutmusan.
Verməyirsən xüms-zəkat,
Hanı gətirdiyin sovqat?
Hər şey anlaşıldı tamam:
“Mən sovqatsız işə baxmam!”
Keçi dedi: – Ey canavar,

Yaxında bir dəmirçi var,
Onun yanına gedəlim,
İşləri ayırd edəlim.

Az getdilər, üz getdilər,
Dərə, təpə, düz getdilər,
Dəmirçiyə çatdı onlar.

Dəmirçi soruşdu: – Nə var?
Keçi dedi: – Bilir hamı,
Mənim ikicə balamı
Zülmkar canavar yemiş,
Hər kəsə bəllidir bu iş.
Qardaş, dəmirçi, yaxşı bil,
Yalnız mənimkini deyil,
Obanın qoyunlarını,
Kəndin gözəl davarını
Parçalayan, yeyən budur,
“Mənəm-mənəm” deyən budur.
Bunun hər bir işi qandır,
Bizimlə köhnə düşmandır.
Dəmirçi çox açıqlandı,
Qurdun hiyləsini qandı.
Dedi: – Gərəkdir indi siz
Vuruşub, döyüşəsiniz; –
Buraxdı öz işlərini,
Dedi: – Ay qurd, dişlərini
İtiləyim sənin gərək!
Qurd dedi: – Tez elə görək.
Dəmirçi bir mixçixaran
Kəlbətin alaraq haman,
Buraxıb öz işlərini,
Çekdi qurdun dişlərini.
Nağılçılar bilir bunu,
Keçininsə buynuzunu
Yaxşı-yaxşı itilədi,
– Haydı, vuruşunuz! – dedi.

Keçi qızğın, qurd əsəbi,
Parıldadı şəvə kimi
Keçinin də buynuzları.
Qurd gəldi keçiyə sarı.
Keçi gəlmışdı cana,
Qurd atıldı meydana,
Vuruşdular doyunca,
Keçi kəllə vurunca
Qurd bulaşdı al qanına.
– Aman, aman, qursağım!
Cırıldı bağırsağım!
Aman, aman, aman vay,
Öldüm, öldüm, ay haray!.

Keçi güldü qurda bir az,
Dedi: – Zülmün yerdə qalmaz.
Balalarımı yeməyəydin,
Vay qursağım deməyəydin!

RƏSUL RZA (1910-1981)

GÖYƏRÇİN

Çöl quşudur göyərçin,
Əhli göyərçin də var.
Nə tapsa – dari, mərci,
Dənləyib yaşayırlar.
Qara, sari, ağca var.
Göy, zolaq-zolağı var.
Gah uçur dəstə-dəstə,
Gah qonurlar dam üstə.

GÖYCƏQARĞA

Cürbəcürdür qarğalar –
Alası, qarası var.
Bu da göycəqarğadır!
Tükü əlvan ipəkdir,
Göy, qırmızı lələkdir.

QARATOYUQ

Bu kiçik quş qaratoyuq.
İsti olsun, ya da soyuq,
Bu bağlardan getməz uzaq,
Koldan-kola tullanacaq.
Qanadları qüvvətlidir,
Uçuşu da sürətlidir.
Uçan zaman deyir: – Cik-cik,
Bu yerləri bəyənmişik.

BÜLBÜL

Bu sarı bülbüldür, bu da boz bülbül,
Sevdiyi çəməndir, çıçək, qızılğül.
Şirin cəh-cəhi var, nəğməli quşdur,
Bülbülə çox mahnı, söz qoşulmuşdur.

Yaz gecələrində səhərə qədər
Nəğməsiylə dolur çöllər, çəmənlər.
Nəğməli bülbül də köçəri quşdur,
Sevmədiyi fəsil, boranlı qışdır.
Bu quşlar çox sevir güllü baharı,
Çiçekli çölləri, yaşıl bağları.

ŞANAPİPİK

Şanapipik, şanapipik!
Ala-bəzək, qara kirpik.
Üst-başı zolaq-zolaq,
Balaca boy, nazik ayaq.
Daraq kimi pipiyi var.
Gah cüt olur, gah tək olur,
Onu gendən görmək olur.

SIĞIRÇIN

Siğırçındır bu quşlar,
Göydə qanad açmışlar.
Bu çil-çilli siğırçın
Faydalıdır insançın.
Afat çeyirtkələrə
Onlar yaman düşmandır,
Bax, dimdikləri qandır.
Hərəsi çeyirtkədən
Öldürmüştür nə qədər!..
İndi bu duru göldə
Həvəslə çimisirlər.

ALABAXTA

Alabaxta deyirlər
Bu yaraşıqlı quşa:
Çöldə, bağda, çəməndə
Uçub gəzirlər qoşa.

Yakərim də deyirlər
Onlara, qurqürək də.
Dən də versən yeyərlər,
Ovuntulu çörək də.

SARIKÖYNƏK

Qızlarquşu sarıköynək,
Qanadları, döşü sarı.
Dövrə vurub hərlənərək,
Göydə qapır arıları.
Ağaclarda düzüm-düzüm
Gilas, ərik, tut, ya üzüm
Görsə, uçub gəlib bağa,
Qonub nazik bir budağa
Dimdikləyib yeyəcəkdir.
Çox itigöz, çox zirəkdir.

QARANQUŞ

Haçaquyruq qaranqus
Evvanda yuva qurmuş.
Sinəsi bütün ağdır,
Yayda bizə qonaqdır.
Qışda çıxır səfərə:
Uzaq, isti ellərə.
Çör-çöpdən yuva qurur,
Üstünə suvaq vurur.

SƏRÇƏ

Sizə deyim sərçədən,
Yuvasındadır yaz, qış.
Ayrılmayırlı vətəndən,
Ya qar olsun, ya yağış.
Qara döşlü – atadır,

Boz rönglisi – anadır.
Yuvaları var kiçik,
Balaları var cik-cik.
Yem axtarır, gəzirlər
Hey tullana-tullana.
Gah ağaca qonurlar,
Gah çıxırlar eyvana.
Uçan zaman pirhapır
Qanadları çırpınır.

BAYQUŞ

Gecələr quşuna yaxşı-yaxşı bax!
Əyri dimdiklidir, çox iti caynaq!
Gündüz yuvasında yatıb, dincəlir,
Gecələr ov üçün həvəsə gəlir.
Ulayır boş qalmış xarabalarda,
İnsan yaşamayan qaranlıq yerdə.
Ucadan səs salmir onun qanadı,
Siçan ovlayandır, bayquşdur adı.

ALACƏHRƏ

Alacəhrə, alacəhrə!
Gəzib qonur bu çəpərə.
Üst-başı çiçək-ciçək,
Tükləri var gör neçə rəng.
Sərçə kimi kiçik quşdur,
Xırda, nazikdimdik quşdur.

DOLAŞA

Bu qarğı kimi quşa
Ad qoyublar dolaşa.
Balaca vaxtdan hələ
Çox tez öyrənir ələ.

Hər nə görsə: qənd, çörək,
Əvvəl dimdikləyərək
Yoxlayır görsün nədir,
Sonra götürüb gedir.

BİLDİRÇİN

Bu xırda quş – bildirçin.
Başlayan zaman biçin
Dolanır tarlaları,
Görsün harda var dari.
Pırhapır qanadlanır
Bu kiçik tarla quşu,
Çox itidir ucuşu.

QIRQOVUL

Bu nədir, quş ya çiçək,
Belə bəzəkli, göyçək?
Başı qara, ağ, yaşıl.
Uzunlələk quyruğu
Ona yaxşı yaraşır.
Bu, qırqovul şəklidir,
Üst-başı bəzəklidir.
Gündüz gəzir, dənlənir,
Gecə ağaçda yatır.
O da ev quşları tək
Bala çıxardır, artır.
Ata qırqovullara
Xoruz deyənlər də var.
Ana qırqovullara
Boz deyirlər adamlar.

LAÇIN

Ətyeyən quşdur laçın
İti görən gözü var.
Onu quş ovlamaqçın
Saxlayırlar ovçular.

TURAC

Bu quş bizim turacdır.
Dənlənir, yəqin, acdır.
Uçan vaxtı pırhapır
Qanadları səs salır.
Döşündə ağa xalları var
Qara ata turacın.
Turacın düşmənidir
Ley, qırğı, tərlan, laçın.

QIZILQAZ

Qızıl qazdır, qızılıqaz,
Alqanad, uzunboğaz,
Su quşudur, köçəri,
Sevir duru gölləri.
Uçurlar qatar-qatar
Bu qızıl qanadlılar.

LEYLƏK

Uzun ayaqlı leyłek
Quyruğu topa, gödək.
Upuzun dimdiyi var,
Ondan qorxur ilanlar.
Harda görə bir ilan,
Dimdiyilə yapışır
İlanın quyruğundan,
Yüngül olsun, ya ağır,
Göy üzünə qaldırır,
Tullayır yerə ordan.
Əzilir, ölürlər ilan.
Xeyirli quşdur leyłek,
Dənlənir çöllərdə tək.
Yazda bizə qonaqdır,

Qışda hara getsə də,
Yenə qayıdacaqdır,
Boş qalmış yuvasını
Tapıb ora qonacaq,
Yenə də dimdiyini
Şaqqıldadacaq şaq-şaq.

DURNA

Buludlardan yuxarı
Uçur durna qatarı.
Köçəridir durnalar.
Qızan zaman havalar,
Onlar çıxır səfərə,
Soyuq, sərin ellərə.
Dəstə-dəstə uçurlar,
Başlarında kəkil var.

TƏRLAN

Ətyeyən quşdur tərlan,
Çöldə olur hər zaman.
Uçuşu sürətlidir.
Səssiz uçur, uçanda,
Ov dalınca qaçanda.

QAĞAYI

Dənizlərdə, göllərdə
Ağqanad qağayılar,
Dalgalarda yellənir,
Üzürlər qatar-qatar.
Hərdən baş vurub suya,
Tuturlar balıqları.
Dörd bir yana yayılır,
Civ-civ qışkırları.

VAĞ

Bu quşun adı vağdır,
Yaman uzun ayaqdır.
Qanadları, quyruğu,
Döşü qar kimi ağdır.
Sevir sucaq yerləri,
Uzunca dimdiyi var.
Hər gün ona yem olur
Xırda-xırda baliqlar.

DOVDAQ

Hindtoyuğudur dovdaq,
Çöldə yaşayırancaq.
Çayda, göldə yaşayan
Vəhşi ördək, qaz kimi,
Dovdaqlar da sevməyir
Yayı, isti iqlimi.

MƏMMƏD RAHİM (1907-1977)

BAHAR GƏLSİN

Gözəl bahar, gözəl bahar,
Gözləyirik, tez gəl, bahar!
Quşlar köçsün ölkəmizə,
Nəğmə desin yenə bizə.
Gəl, oyansın sıx meşələr,
Yasəmənlər, bənövşələr
Gelişinlə ətir saçsin,
İydə, innab çiçək açsin.
Hər mövsümün öz yeri var,
Gəl, sevimli, gözəl bahar!
Bu düzlərdə, bu dağlarda,
Yaşıl donlu yaylaqlarda
Yenə quşlar nəğmə desin,
Həyat versin xoş nəfəsin
Bərəkətli torpaqlara –
Mehribansan uşaqlara.
Gəl Xəzərin sahilinə, –
Gözəl, sərin sahilinə.
Yayılanda günəş düzə,
Gəl-gəl desin dəstəmizə.
Ağacların xoş kölgəsi,
Bağçaların nəğmə səsi
Yayılanda dağa, daşa –
Gəl səninlə gəzək qoşa.
Gözəl bahar, gözəl bahar,
Gözləyirik, tez gəl, bahar!

LALƏ

Köynəyi al, ipək lalə,
Zərif, qəşəng, göyçək lalə,
Yanağında xalın qara,
Gen düzlərə, şış dağlara,

Yamaclarla yaraşıqsan;
İlk bahara çox aşıqsan.
Əlvan geysin çöllər, açıl!
Çox sevirəm üzünü mən;
Sevimlisən, çünki qızıl
Bayraqımın rəngindəsən.

REYHAN

Yamyaşıldır köynəyim,
Balacadır çiçəyim.
Ləklərimə keçirlər
Məni tez-tez biçirlər.
Yenə də boy atram,
Məqsədimə çatıram.
Aşıqdır insan mənə;
“Ətirli reyhan” mənə
Ad qoyublar qədimdən,
Çoxlu sevilirəm mən.
Əldən-ələ gəzərəm,
Süfrələri bəzərəm.

QUZU

Oğlum İldırım üçün

Su üstündə duran quzu,
A boynunu buran quzu.
Gəl, mənimlə gəzə-gəzə
Çıxaq bizim yaşıl düzə.
Gəl dolanaq göy çəməni,
Çox sevirəm, quzum, səni.
Qoruyuram özüm kimi,
Bir cüt əziz gözüm kimi.
Gəl, tükləri məxmər quzum,
A mənim südəmər quzum!
Düşmənimiz canavardan

Qorxma, quzum, heç bir zaman;
Bir ovçudur mənim atam.
Ova çıxır səhər-axşam,
Görünərsə boz canavar,
Nişan alar, atar onu,
Məntəqeyə satar onu.
Atam yaxşı nişan vurur,
Çaqqal vurur, dovşan vurur.
Gəl mənimlə gəzək qoşa,
Gəl dolanaq göy çəməni,
Otararam özüm səni.
Gəl, tükləri məxmər quzum,
A mənim südəmər quzum.

QIŞ

Qar bürüyüb dağları,
Bağçaları, bağları.
Donub çaylar, bulaqlar,
Buz bağlayıb budaqlar.
Qış belə dövran sürür,
Əllərilə öldürür
Zərərli böcəkləri.
Qışa pis deyənmi var?
Taxılı örtməsə qar
Bir qalın yorğan kimi,
Sünbüllər ümman kimi
Zəmidə dalgalanmaz.
Qış bizə nemət verir,
Dad verir, ləzzət verir.
Qar düşməsə çöllərə,
Qovuşmarıq güllərə.
Sevimli bahar olmaz,
Bağçalarda bar olmaz.
Qış bizə nemət verir,
Dad verir, ləzzət verir.

BALACA BAĞBANLAR

Ağaclar dirçələndə,
Quşlar qonaq gələndə,
Bəzənəndə dağ, dərə,
Baxıb gözəl düzlərə
Bizim sadə uşaqlar,
Sevimlilər, qoçaqlar –
Dırmanıb dağ dösünə,
Sevinərək çıxdılar
Baharın görüşünə.
Zəfər dedi: – Uşaqlar,
Çiçəklənir göy bağlar.
Gəlin haqq-hesab verək
Kim neyləmişdir görək.
Həvəslə dedi Bəhram:
– Mənancaq kağız badam,
Bir də hulu əkmışəm.
Dedi qulu: – Əkmışəm
Heyva ağacı mən də.
Sizi qonaq edərəm,
Ağacım bar verəndə.
Üzü gülər, könlü şad
Fərəhlə dedi Polad:
– Ərik yaxşı bəhrədir,
Tumu şirin, şəkərdir.
Püstənin tayı olmaz,
Barının sayı olmaz.
Yeməyə bəhərindən
Onları əkmışəm mən.
Tutu – o əlaçı qız
Dedi ki, mən də yalnız
Alma, armud əkmışəm.
Hamı söylədi bir-bir:
– Nə ağacı əkibdi
Şirindilli Firəngiz?
Sual etdi Zərəngiz:

– Bir mənə de, a bacı,
Ancaq meyvə ağaççı
Əkir nədir uşaqlar?
Güllərin də ətri var
Bəs qızılgül, qərənfil,
Süsənbər lazım deyil?
Hey ağaçdan deyirlər,
Nədən gül əkməyirlər?

Kənardan sakit baxan
Bir kamil qoca bağban
Dedi: – Əziz balalar,
Hər bitkinin yeri var.
Şam ağaççı qış və yaz
Yaşıl paltarsız olmaz.
Gözəldir alma, nar da,
Qızılgül də, çinar da.
Çalışın, zəhmət çəkin,
Ağac da, gül də əkin!
Uşaqları bağbanın
Razi saldı sözləri;
Şəfəq saçdı gözləri.
Çox şad gözdən itdilər;
Gülə-gülə baharın
Qarşısına getdilər.

MİRMEHDİ SEYİDZADƏ

(1907-1976)

BAHAR NƏĞMƏSİ

Bir quş uçdu bizim bağa,
Səhər-səhər oxumağa.
Qondu yaşıl bir budağa,
Dedi: Gözəl bahar gəlir.

Günəş güldü, əridi qar,
Yerdən göyə qalxdı buxar...
Coşan sellər, daşan çaylar
Dedi: Gözəl bahar gəlir.

Çiçəkləndi hər dağ, meşə,
Qızıl lalə qondu döşə.
Piçıldayıb göy bənövşə
Dedi: Gözəl bahar gəlir.

Çoban qalxdı bu yaylağa,
Sürüsünü yaydı dağa,
Baxdı sola, baxdı sağa,
Dedi: Gözəl bahar gəlir.

Tütəklərin incə səsi,
Kəkliklərin xoş nəğməsi,
Bulaqların zümzüməsi
Dedi: Gözəl bahar gəlir.

Uçan bulud, çaxan şimşək,
Yağan yağış, əsən külək,
Təbiəti duyan ürək
Dedi: Gözəl bahar gəlir.

YAY

Yaydır... Günəş parlayır,
Hava saf, hər yan açıq.
Yaşıl bağlar çağırıb
Bizə deyir: – Seyrə çıx!

Budaqları bəzəyib
Qaragözlü albalı.
Ətirli bal kimidir
Qaysı, göyəm, şaftalı.

Yerə əyib başını
Bütün ağaclar bardan.
Qanad açıb sərçələr
Uçuşur yuvalardan.

Günəş qızır, çimirik
Hər gün dənizdə, çayda,
Bizə mahnı söyləyir
Axan bulaq da, çay da.

PAYIZ

Payız gəlib, küləklər
Gəzir yenə bağları.
Hər tərəfə sovurur
Saralmış yarpaqları.
Axıb gedir buludlar
Yenə də karvan-karvan,
Dərələri, dağları,
Bürüyür çiskin, duman.
Mərcan kimi qızarmış
Moruqlar parıldayıb,
Ağaclarda qarğalar
Səs salıb qarıldayıb...

Yağır güclü yağışlar,
Günlərcə vermir ara.
Almaz kimi şəh düşür
Bağçalarla, bağlara.

QIŞ GECƏSİNDƏ

Qiş gəlibdir, ağaç örtüyü
Bürünübür bayır-baca,
Noğul səpir başımıza
Şaxta baba qar yağıdqıca.
Qar basmışdır düzənləri,
Dərələri, dik dağları.
Mənzillərdə soba yanır,
İsindirir otaqları.
Bığlı pişik öz yerində
Uzanaraq mürgüləyir.
Odur, yenə qarı nənə
Nəvəsinə nağıl deyir.
Nənəsinin qucağında
Əyləşərək deyir Elman:
– Necə oldu yekə divdə
Güclü çıxdı kiçik Cırdan?
Nənə deyir: – Ağrın alım,
Güç bilikdə, ağıldadır.
Elə bilmə, qəşəng balam,
Qəhrəmanlıq nağıldadır.
Çoxdur bizim ölkəmizdə
Adlı-sanlı qəhrəmanlar.
Xalq onların şərəfinə
Yaratmış gözəl dastanlar.
Körpə quzum, illər keçər,
Böyüyərsən bir gün sən də,
Hünərinlə qəhrəmanlıq
Göstərərsən bu vətəndə.

Elə bu vaxt pəncərədən
Yavaş-yavaş boylanır ay.
Elman yumur gözlərini,
Nənə ona deyir laylay.

BAYRAM GÜNÜ

Yatağından səhər-səhər,
Qalxan kimi dedi Cəfər:
– Yaz bayramı gəlib, nənə;
Şar almışan bu gün mənə?
Nənə dedi: – Almışam bax;
İki şarla, iki bayraq.
Bu bayraqla şar sənindir,
Bu da kiçik Elşənindir.
Uşaqlar çox sevindilər...
Təzə paltar geyindilər.
Əllərində bayraqla şar
Meydançaya yollandılar.
Elşən göyə atdı şarı,
Dedi: – Gəzsin ulduzları,
Marsdan mənə versin xəbər.
Gülümsəyib dedi Cəfər:
– Mənim şarım uçsun Günə,
Ordan xəbər versin mənə.

GÜLMƏLİDİR

Bütün uşaqlar durub
Yuyunur səhər-səhər.
Nədənsə əl-üzünü
Yumaqdan qorxur Səftər.

Uzandıqca uzanır
Qapqara dırnaqları.
Hərdən də mürəkkəblə
Boyanır yanaqları.

Kirli olur həmişə
Pinti Səftərin əli,
Onu görənlər deyir:
– Gülməlidir, gülməli!

Əyri-üyrü xətt çəkir
Kitabın hər yerində.
Ləkəsiz varaq olmaz
Onun dəftərlərində.

Bir adətdir: uşaqlar
Soyunub yatan zaman,
Hamısı palтарımı
Asır paltaşasından.

Səftər gündə bir yana
Tullayır palṭarını,
Bəzən taxtın altında
Axtarır şalvarını.

Bəzən itir papağı,
Dərsə gedir papaqsız.
Onun ayaqqabısı
Olur çox zaman bağsız.

Nə məktəbdə, nə evdə
O deyil səliqəli,
Səftəri görən deyir:
– Gülməlidir, gülməli.

YOLDAŞLIQ KÖMƏYİ

Hər zaman şən, bəxtiyar,
Gülərzülü Ənvərin
Gözlərindən bir dərin
Kədər duydu uşaqlar.
Sual verib yer-yerdən,

Soruşdular Ənvərdən:
– Nə var?
– Sənə nə olub?
– Nədəndir, rəngin solub?
– Anam xəstədir bir az.
– Qorxma, heç bir şey olmaz.
– Qorxmuram,ancaq mənim
Vaxtim yox dərs öyrenim.
– Qorxma, anan sağalar
Dərsinçün də vaxt qalar.
Ev işlərini burax,
Gecə yatma, dərsə bax, –
Təsəlli verib Sərvər
Söylədi belə sözlər.
Lakin dinmədi Elman,
Məktəbdən çıxan zaman
Başqa səmtə yönəldi,
Düz Ənvərgilə gəldi.
Kömək etdi Ənvərə,
Danışmadı boş yerə.

AĞACLARIN ŞİKAYƏTİ

Şikayət edir
Bağçalar-bağlar:
“Bizi incidir
Dəcəl uşaqlar.
Harda gül görsə,
Dəcəllər dərir,
Yaşıl bağlara
Çox zərər verir.
Nadinclər gəzir
Yaşıl bağları
Qırır-sındırır
Göy budaqları”.
Göy yarpaq açmış
Körpə budaqlar
Deyir: – “Qırmayın

Bizi, uşaqlar!
Boy atıb yayda
Dirçəlirik biz,
Könül oxşayı
Yaşıl kölgəmiz.
Bağda gəzməyin
Bir qaydası var:
Ağac qırmasın
Gərək uşaqlar.
Bu dəcəllilikdən
Gəlin əl çəkin,
Bacardıqca siz
Gül-çiçək əkin.
Bol ağaç əksə
Uşaqlar əgər,
Bağ kimi olar
Hər kənd, hər şəhər”.

YAXŞI YOLDAŞ

Bir istirahət günü
Küçədən ötən zaman
Ramizlə qarşılaştı
Məktəb yoldaşı Zaman.
Ramiz böyük sevinclə
Zamana salam verdi.
Acıqlı baxıb Zaman
Dostundan üz çevirdi.
Çox təəccübə Ramiz
Zamana dedi: – Nə var?
Niyə qaşqabağından
Yağır qara buludlar?
Mən ki sənə yamanlıq
Etməmişəm, əzizim!
Aramızda yoldaşlıq,
Məhəbbət olmuş bizim.
Çalışmışam gül qədər
Məndən inciməyəsən,

Hiss edirəm, qəlbində
İnciklik var deyəsən.
Bunun səbəbi nədir?
Söylə, gizli qalmasın!
Heç olarmı dost dostun
Salamını almasın?
Zaman dedi: – Sınaqdan
Çıxardım səni dünən,
Bərk ayaqda bir kömək
Görə bilmədim səndən.
Coğrafiya dərsini
Soruşanda müəllim,
Hazır deyildim dərsə,
Bağlandı ağızım, dilim.
Gözümü zillədim ki,
Dərsi deyəsən xəlvət.
Sakit baxıb vermədin
İşarəmə bir diqqət...
Düşün, gör bundan sonra
Dostluğumuz tutarmı?
Bərk ayaqda yaxşı dost
Dostunu unudarmı?
Zamandan bu sözləri
Eşidib dedi Ramiz:
– Bir sinifdə oxuyub
Yaxın dost olmuşuq biz.
Bilmədiyin dərsləri
Əgər xəlvət desəm mən,
Dost deyil, gərək məni
Sən bir düşmən biləsən;
Çünkü tənbəllik edib
Gəzərsən boş-boşuna,
Bənzəyərsən inan ki,
Sən bir tutuquşuna.
Zaman xəcalət çəkdi
Ramizin sözlərindən,
Peşmanlıq hiss olundu
Yaşarmış gözlərindən.

QARANQUŞLAR

Bir gün yiğışaraq bir dəstə uşaq,
Dostları Araza getdilər qonaq.
Oturub şirincə etdilər söhbət,
Onların səsiylə dolmuşdu həyət.
Gündüzün gözünə eyvanda birdən
Dəydi quş yuvası, qalxıb yerindən
Dedi: – Ay uşaqlar, bircə baxın quş
Eywanda nə qəşəng bir yuva qurmuş! –
Yaxşı görmək üçün qaranquşları
Hamı tez yüyürdü eyvana sari.
Ana qaranquşu bir qorxu aldı,
Civ-civ edə-edə endi, ucaldı,
Gözü dörd tərəfdə, qulağı səsdə
Dolanırdı tez-tez yuvanın üstə.
Quşcuğaz nə köçə bilir yerindən,
Nə keçə bilirdi körpələrindən.
Çünki balaları lümək-lüməkdi,
Qanadı, quyruğu hələ gödəkdi.
Qaranquş qorxurdu, uşaqlar çıxar,
Zəhmətlə qurdüğü yuvanı yixar.
Elçin, Gündüz, Araz gülüşürdülər,
Gah atılırdılar, gah düşürdülər.
Qışqırırdılar: – Bir quşa baş, quş-quş!..
Çırpinırdı yenə ana qaranquş.
Araz fərasətli, zirək uşaqdı,
Çox mərhəmətliydi, qəlbİ yumşaqdı.
Odur birdən bunu duyub dayandı,
Quşun təşvişini düşünüb qandı.
– Ay uşaqlar, – dedi, – bu yazıq ana
Körpələrçün əsir, dəyməyək ona!
Tez olun, çəkilin, durun bir yanda,
Qurmaz yuvasını yoxsa eyvanda.
Hər səhər uçaraq yaşıl bağlardada,
O, cüçü qoymayırlı göy budaqlarda.
Əgər ağaclarда qalsa cüçülər,

Verər meyvələrə çox böyük zərər...
Uşaqlar Arazın sözünə baxdı,
Çəkilib, quşları rahat buraxdı.
Qaranquş yuvaya tərəf yönəldi,
Körpə balaların yanına gəldi.

ÖZÜNDƏN RAZI

Bir uşaq tanıyıram –
Özündən yaman razi.
Nə evdə dərs öyrənir,
Nə də ki yazır yazı.
– Neçin “iki” almışan?
Deyir: – Hesab öyrənmək
Sənə gəlməsin asan.
Rəqəmlər ilan kimi
Gəlib qarşımda durur.
Beşi dördə vuran,
Elə bil məni vurur.
Deyəndə: bəs tarixdən
Niyə “pis”dir qiymətin?
Deyir: – Tarix dərsimiz
Yaman çətindir, çətin.
O qədər hadisələr,
İşlər olub dünyada,
Mən ha fikirləşirəm,
Bircəsi düşmür yada.
– Coğrafiyadan neçin
Cavab vermədin dünən?
– Axı yüz-yüz şəhəri
Necə xatırlayım mən?
Nə mahir üzgüçüyəm –
Üzüm çayda, dənizdə,
Nə də ki bir səyyaham –
Dolaşım dağda, düzdə.
– Niyə ana dilinə
Hazır deyildin bu gün?

– Elə bil ki dilimə
Vurulmuşdu bir düyün:
Çox çalışdım, sinifdə
Göstərim böyük hünər,
Şeir yadımdan çıxdı –
Deyə bilmədim əzbər.
Heyrətlə baxıb ona
Dedim: – Fikrin nədir, sən
Gələn il də sinifdə
Qalmaqmı istəyirsən?
Dedi: – Hər sinifdə mən
İkicə il qalıram.
Bu il “iki” alanda
Gələn il “üç” alıram.

BALACA DÜLGƏR

Hamı yaxşı tanırıyır
Bizim qoçaq Ənvəri,
Sinifdə çox sevirlər
Bu balaca dülgəri.
Evlərində Ənvərin
Var baltası, müşarı,
Kəlbətinə, çəkici,
İki-üç cür misarı.
Kiçik dülgər taxtadan,
Kətil, masa düzəldir.
Ağacdan yuxayayan,
Oxlov, əsa düzəldir.
Ənver öz babasından
Öyrənib bu peşəni.
Evvanda işləməyə
Ayırıb bir guşəni.
Düzəldiyi şeylərə
Dostları baxsin deyə,
Bir-birinin yanında
Düzüb qoyur sərgiyə.

O, bu gün qardaşına
Düzəldib bir araba;
Babasından soruşur:
– Necədir bu, ay baba?
Baba baxıb diqqətlə,
Söyləyir: – Ənvər, əhsən!
Gələcəkdə bir yaxşı
Usta ola bilərsən.
Babasının sözündən
Çox fərəhlənir Ənvər.
Daha artıq həvəslə
Çalışır kiçik dülger.
Dəyirmi masa, divan,
Sandıq, dolab düzəldir.
Baxan deyir: – Bu şeylər
Bir-birindən gözəldir.

BALIQÇILAR

Gecədir, sakit gecə.
Dəniz yatıb, sular lal.
Bir iti xəncər kimi
Göydə parlayır hilal.
Uzaqda ağ buludlar
Süzülür üfüqlərdən,
Gümüş sular üstündə
Qanad açıb bir yelkən.
Balıqçılar qayıqla
Çıxır yenə Xəzərə.
Şairanə görünür
Bu lövhə, bu mənzərə...

Balıqçılar dənizdə
Çalışır səhərəcən,
Başlarının üstündən
Keçir duman, keçir çən.

Əsər etmir onlara
Dənizin küləkləri,
Polad kimi möhkəmdir
Qüvvətli biləkləri.
Dan yeri ağaranda
Parlayır ağ şəfəqlər,
Alovdan köynək geyir.
Üfüqlər səhər-səhər;
Ovdan geri qayıdan
Qayıqın ağ yelkəni,
Qürurla salamlayır
Əzəmətli ölkəni.

QOCA BƏNNƏ

Budur, daşlar yonulub
Ev tikir qoca bənna.
Gündən-günə yüksəlir,
Baş çekir göyə bina.
Öz işində çalışır
Qoca, gənc bir ürəklə.
Səadəti bir sanır
O, şərəfli əməklə.
Yaratdığı evlərin
İncə, zərif naxışı
Heyrət verir insana,
Qamaşdırır baxışı...
Bir çox binalar tikib
Qoca bənna şəhərdə,
Gəzir onun söhbəti
Ağızlarda, dillərdə.
Zəhmətsevən ustanın
Böyük hünəri vardır,
Yaratdığı hər bina
Gənc nəslə yadigardır.

DOSTUM

Mənim bir dostum var ki,
Ayrılır ondan ürək.
Söhbət edib görüşək
Dostumla hər gün gərək.
Maraqlı söhbətləri
Necə də şirin olur.
Sahilsiz dəniz qədər
Sözləri dərin olur.
Açıq Yerin sırrını,
Öyrədir ulduzları.
Təsvir edir payızı,
Yayı, qışı, baharı...
Çaylardan, dənizlərdən,
Bulaqlardan danışır.
Meşələrdən, düzlərdən,
Yaylaqlardan danışır.
Onun böyük hünəri
Dağlar qədər qəlbidir.
Hər alimin, ədibin
Qəlbi onun qəlbidir.
Kim sevməz belə dostu –
Ki, var minbir hikməti.
Kimin olmaz kitaba
Hörməti, məhəbbəti?

MEŞƏLƏR

Nə gözəl, nə səfali
Olur bizim meşələr.
Ətir saçır hər yana
Lalələr, bənövşələr.

Yer yaşıl, göylər yaşıl,
Yarpaqlar piçıldasıır,

Gəzdikcə meşədə mən
Sevincim aşıb-daşır.

Görürəm ki, ağaclar
Verib burda baş-başa.
Ayna sular axdıqca
Çırpılıb dəyir daşa.

Dağılıb səpələnir
Ətrafa ulduz kimi,
Burda hava saf olur,
Sərin olur buz kimi.

Eşidirəm hər yandan
Böcəklərin səsini,
Quşların könülaçan
Sevimli nəğməsini.

Əsən külək də hərdən
Sanki ney çalır.
Başımın üzərindən
Göyə qartal ucalır.

Qaralır hava birdən,
Tutulur göyün üzü;
Elə bil ki, bir anda
Gecə udur gündüzü.

Şiddətli yağış yağır,
İldirimlər gurlayır.
Sonra yenə üfüqlər
Yaqut kimi parlayır.

Meh əsir yavaş-yavaş,
Süzülür göydə bulud.
Bürüyür hər tərəfi
Yenə də dərin sükut.

Yer yaşıl, göylər yaşıl,
Yarpaqlar piçıldır,
Gəzdikcə məşədə mən
Sevincim aşıb-daşır.

GÜN, ÇIX

Gün, çıx, gün, çıx!
Kəhər atı min, çıx.
Çəmənlərə ver işiq,
Güllər alsın yaraşıq,
Şəfəqindən bəzənsin
Bağçalarda sarmaşıq.
Gün, çıx, gün, çıx!
Kəhər atı min çıx.
Qoy ağarsın təpələr,
Parıldasın ləpələr,
Yuxusundan oyansın
Şirin dilli körpələr.
Gün, çıx, gün, çıx!
Kəhər atı min, çıx.
Gedək bağa, bağçaya,
Axışaq meydançaya.
Orda oynayaq, gülək,
Dönək coşqun bir çaya.

QUZUM

Yaz gəlib, coşur sular,
Çiçəklənib arzular.
Yayılıb çölə, düzə
Körpə-körpə quzular.

Quzum, gəl, ay quzum, gəl,
Ay mənim yalqızım, gəl,
Sənin zərif boynuna
Zinqirovlar düzümlər,

Mən gəzirəm çəməndə,
Yoldaş ol mənə sən də,
Duyaq yazın ətrini
Nərgizdə, yasəməndə.

Quzum, gəl, ay quzum, gəl,
Ay mənim yalqızım gəl,
Sənin zərif boynuna
Zinqirovlar düzüm, gəl.

XƏZƏR

Xəzər, Xəzər, coşqun Xəzər!
Dalğan göyərçinə bənzər.
Səhər-axşam qucağında
Gəmi üzər, qayıq gəzər.

Dənizçilər üzə-üzə,
Sularında gəzə-gəzə.
Doğma qardaş ellərindən
Pay gətirir hər gün bizə.

Dənizçilər bilməz tufan,
Bilməz yağış, bilməz duman,
Sənin doğma sularında
Keşik çəkər hər bir zaman.

QIŞ BABA

Keçdi dəniz, aşdı dağ,
Gəldi bizə bir qonaq
Saçları qardan dümağ.
Söylədik: – Alqış, baba!
Şaxta baba, qış baba!

Çöldə çıxıb qar dizə,
Yolka qonaqdır bizə.

Nəğmə deyib üz-üzə,
Söylədik: – Alqış, baba!
Şaxta baba, qış baba!
Burda verib əl-ələ
Oynayıraq bax belə,
Səs yayılır hər elə:
– Ay sənə alqış, baba!
Şaxta baba, qış baba!

XRİZANTEM

Günəş telli xrizantem –
İncə payız çiçəyi;
Çəmənlərin gözəlidir,
Bağçaların göyçəyi.
Ağ, çəhrayı, mavi, sarı
Rəngi könül oxşayır.
Xəzan gəlir, güllər solur
Xrizantem yaşayır.

AKASIYA

Akasiya! Yaraşığı,
Bəzəyisən gülzərin.
Bəxtiyarsan, xoş çağında
Yaranmışan baharın.
Ətrin xoşdur, rəngin qəşəng,
İnci kim dümağsan.
Yaz gələndə bağçalarda
Ən sevimli qonaqsan.
Sabah yeli hər tərəfə
Yayır gözəl ətrini,
May gözəli! Bizim ellər
Əziz tutur xətrini.

BULAQ

Durna gözlü sərin bulaq,
Məskənidir güllü yaylaq.
Maral içir sularından,
Kölgə salır sənə qovaq...

Dağ döşündə durulursan,
Qayalardan burulursan.
Şırıldayıb axan zaman
Elə bil ki, parlaq nursan.

Şərbətisən göy yaylağın,
Yayda olur çox yiğnağın.
Ellər gəlir görüşünə,
Əskik olmur heç qonağıın.

MİRVARİD DİLBAZİ (1912-2002)

ŞİRİN DİLLİM

Saçlarından tel əsəndə
Telinə qurban olmuşam.
Dilin sözə tələsəndə
Dilinə qurban olmuşam.

Təzə çıxan süd dişinə,
Qəhqəhəli gülüşünə,
Tırıp-tırıp yerişinə
Baxmışam, heyran olmuşam.

Yanağının gülü solsa,
Könlün bir an tutqun olsa,
Bir ağrıyla gözün dolsa,
Mən ürəyi qan olmuşam.

Keçib getdi ayım, ilim,
Sən açıldın, qönçə gülüm,
“Ana” deyən gündən dilin,
Bəxtiyar insan olmuşam.

DİŞİN ÇIXIR, BALACAM

Ay önlüyü alacam,
Dişin çıxır, balacam.
Sən şıltاقlıq edirsən,
Dodağını didirsən.
Dişlər damağı yardım,
Ağ sədəflər ağardı.
Əl-ayağın istidir,
Yerin sinəm üstüdür.
Mübarəkdir süd dişin,
Gözəlləşdi gülüşün.

Anan bişirdi hədik,
Qoz ləpəsiylə yedik.
O birisi dişlərin
Ağrısız çıxsın! – dedik.
O gün olsun, balacam
Çıxsın ağıl dişin də.
Gülüşlərə qarışsın
Sənin şən gülüşün də.

TƏLƏSİRSƏN

Sən ayağa durursan,
Gülürsən, qışqırırsan,
Addımını atırsan,
Tez qapıya çatmağa
Yamanca tələsirsən.
Şax üstə yarpaq kimi
Ayaq üstə əsirsən.
Yıxıllarsan, – deyəndə
Birdən qaçıb gülürsən.
Şirin gülüşlərinlə
Necə də sevilirsən!

SÖZÜN BALA BATIBDIR

On bir ayın çatıbdır,
Dilin sözə yatıbdır,
Sözün bala batıbdır.
Danış, şəkərim, balım!
Mənim gözü qumralım!
“Nənnə” – de, qulaq asım,
Səni sinəmə basım,
Saçımı yolsun əlin.
Qaşı, gözü, sürəlim,
Danış, körpə gözəlim!
Dilin sözə yatıbdır,
Sözün bala batıbdır.

KÖRPƏ YATIR

Beşikdə körpə yatır –
Üzündə ay işığı.
Gülən dodaqlarında
Dünyanın yaraşığı.
Əllərini tuturam –
Yumulu, yumşaq əllər!
Belə tumurcuq olur
Qönçə içində gullər...
Ağ alnına tökülən
Quzu, qırmızı tellər
Məni fərəhləndirir.
Bu sevinc, könlümdəki
Nəğmələri dindirir!

LAYLA

Yat, ömrümün çiçəyi;
Gecə keçdi, Ay batdı.
Sən hələ də oyaqsan.
Yat, canım, gözüm, layla!
Qurbanın özüm, layla!

Hamı yatdı, sən də yat,
Dincəl, quzum, tez boy at!
Sübhün xeyrə açılsın,
Sənə gülsün bu həyat!
Yat, canım, gözüm, layla!
Qurbanın özüm, layla!

QIZIM İŞ ÖYRƏNİR

Qızım altı yaşa girmiş,
O, indidən öyrənir iş.
Paltarını geyə bilir,
Fincanını yuyub silir.

Atasına gətirir çay.
Nənəsinə aparır pay.
Özü yığır yatağını,
Təmizləyir otağını.
Səhər yuyur əl-üzünü,
Təmiz gəzir bütün günü.
Saya-saya dibçəkləri,
O sulayır çiçəkləri.
Yem verəndə pişiklərə
Qoymur bir şey düşsün yerə.

Ancaq bunu deyim ki, mən, –
Bir səhv etdi qızım dünən:
Pişiklərə verib əti,
Xörəksiz qoydu külfəti.
Bir az sonra işi qandı,
Etdiyindən çox utandı.
Dedi: – Ana, anlamadım,
Mən də onu danlamadım.
O, çox şeyi düşmür başa,
Təzə girib altı yaşa.
Nə eybi var, qızdırancaq.
Qarışanda işə başım.
Mənim qalmır heç yaddaşım,
İtsə dəftər, ya kağızım
Tezcə tapar, verər qızım!
İşdən yorğun gəlsəm əgər,
Özü mənə qulluq edər.
Qaçıb sərin su gətirər,
Sonra təmiz dəsmal verər.
Öpüb-öpüb üz-gözümdən
Deyər: – Sənsiz darixdim mən.
Neyləyərdim onsuz yalqız,
Çox sağ olsun beləcə qız.

MƏNİM ANA ÜRƏYİMDİR

Sən yatırsan müşil-mışıl,
Nəfəsinlə isinirəm
Oyananda, körpə quzum,
Şən səsinlə isinirəm...
Parıldasa kirpiyində
Bir damlacıq kədər yaşı,
Silmək üçün dolaşaram
Güçüm çatsa dağı, daşı.

Çıraq deyil, baş ucunda
Gecələri mənəm yanın.
Mənim ana ürəyimdir
O dövrəndə işıqlanan.
Sən yatırsan müşil-mışıl,
Nəfəsinlə isinirəm,
Oyananda, körpə quzum,
Şən səsinlə isinirəm.

Bəxtiyaram, heç bilmirəm
Qəlbimdəki bu nə səsdir?
Şirin-şirin piçıldayı:
Ana hissi müqəddəsdir.

ANA QANADI

Zəif, xırda bir quşsan,
Sən ana qaranquşsan.
Bir şad xəbər gətirib
Gəlirsən ilk baharda.
Hərdən geri qayıdır
Dəli çovğun da, qar da.
Eyvanların küncündə
Çördən-çöpdən qurduğun
Balaca yuvalarda
Körpələrin üzüyür,
Soyuqdan titrəşirlər.

Qanadının altında
Dimdikləyib eşirlər.

Soyuq yellər duranda
Düşmən kimi qəsdinə,
Bir cüt qanaddan başqa
Nəyin var ki, örtəsən
Yuvadakı
O ətcə balaların üstünə?!

Zəif, xırdaca quşsan,
Sən ana qaranquşsan.
Nə isti bir yatağın,
Nə ocaqlı otağın,
Nə soyumaz odun var.
Tək bir cüt qanadın var.
Lakin bu bir cüt qanad
Bütün dünyaya dəyər.
Balaların üstünə
Onları arxayıñ gər!
Hansı olaq, hansı od
Ana qanadı kimi
Körpələri isidər?

O qanadlar altında
Ülvi məhəbbət yatır.
Günəş oradan doğur,
Günəş orada batır.
Pərqu yataq da orda,
İsti otaq da orda,
Yumşaq ana köksünün
Xoş ətri də ordadır.
Belə saray hardadır?
O qanadlar altında
Çarpan ana qəlbinin
Tükənməyən istisi,
Odu yuvalardadır.

CİK-CİK, CİK-CİK...

Cik-cik, cik-cik!..
Quş çağırır: – Anam hanı?
Balaların qəmli səsi
Tutdu bütün gün eyvanı.

Ana getdi, qayıtmadı,
Balalara yem çatmadı.
Açıb isti qanadını
Körpələrlə bir yatmadı.

Vurdu onu yol üstündə
Hansı zalım ovçu görən?
Düşdü onun balaları
Yuvasından pərən-pərən.

YUVA GÖRDÜM

Yuva gördüm budaqda. –
Mənim balam uzaqda.
Qəlbim yuvaya döndü;
İntizarla döyündü.
Quşlar fərəhlə yatdı.
Məni həsrət oyatdı...

ŞİRİN QIZAM

Balaca bir qızam mən,
Yaşaram hər zaman şən.
Ağca süd dişlərim var,
Tip-tip yerişlərim var.
Mən bir təzə çıçəyəm,
Evimizə bəzəyəm.
Məzəli işlərim var,
Şirin gülüşlərim var.
Şirin qızam, bal qızam,
Evimizdə yalqızam.
Təzə açmışam ayaq,
Qızlar, gəlin oynayaq!

MİKAYIL RZAQULUZADƏ

(1905-1985)

İKİ QUŞ

Aprel ayı gəlmişdi,
Güldü-çiçəkdi hər yan.
Göyərçin də bağçada
Gül əkmişdi al-əlvən.

Birdən tutulu hava,
Odlu şimşəklər çaxdı.
Axşamdan səhərədək
Şırhaşır yağış yağdı.

Səhər tezdən Göyərçin
Yüyürdü bağça-bağça,
Gülləri, çiçəkləri
Başladı yoxlamağa.

Birdən kolun dibində
Gördü bir boz torağay.
Büzüşüb qalıb yazıq...
Göyərçin dedi:
– Vay-vay!..

Sən burda qalsan əgər,
Ya sənə soyaq dəyər,
Ya da ay torağaycan,
Səni it-pişik yeyər!..

Belə deyib Göyərçin
Quşu ovcuna aldı,
Aparıb evlərinə
Onu qəfəsə saldı.

Boz torağay qəfəsdə
Başladı çırpınmağa,

Vurdu özünü sola,
Vurdu özünü sağa...

Qəfəsdə Gøyərçinin
Bir bülbülü də vardı.
Gecə-gündüz həmişə
Cəh-cəhlə oxuyardı.
O, sarıca, yumruca,
Yumaq kimi bir quşdu.
Görməmişdi çöl-çəmən,
Qəfəsdə doğulmuşdu.
Torağayı görəndə
Ucaltdı şən səsini,
Başladı oxumağa
Sevdiyi nəgməsini:

“Gör nə xoşbəxt quşam mən!
Bol-boldur suyum, dənim...
Bəzəkli zər qəfəsdir
Bağım-bağçam, çəmənim!

Qəfəs qoruyur məni
Bərk küləkdən, yağışdan,
Qəfəs qoruyur məni
Qarlı-boranlı qışdan...

Gəl, sən də, ay torağay,
Tərs olma, söz düş başa:
Gəl, sən də mənim kimi
Qəfəsdə rahat yaşa”.
Torağay bu sözləri
Eşidib acıqlandı.
Həm də yazıq bülbülə
Baxdı, ürəyi yandı.
Dedi:
– Ay yazıq, qəfəs
Çəmən deyil, zindandır!

Dar qəfəsdə yaşamaq
Ölümdden də yamandır!
Yox, mən azad bir quşam.

Qalxıb uca göylərə,
Təzə mahnı qoşmuşam
Açılan hər səhərə...
Yox, ac qalib ölsəm də
Çöllərdə susuz-dənsiz,
Bircə gün də qalmaram
Bağsız, gülsüz, gülşənsiz!

Göyərçin bu sözləri
Eşidib fikrə getdi.
Durub açdı qəfəsi,
Quşları azad etdi.
Bülbül də torağayın
Ardınca qanad çaldı,
Quşlar cəh-cəhlə ucub
Göy üzünə ucaldı...

SAAT

Tik-tak,
Tik-tak,
Tik-tak...
Bir divara bax:
Saat işləyir,
Elə bil deyir:
– Qiymətini bil,
hər dəqiqliqin.
Getməsin hədər
Heç vaxtin sənin!
Vaxtında işlə,
Vaxtında dincəl!
Əməklə-işlə
Yaşa, art, yüksəl!

Durmaq istəsən
Əgər lap erkən,
Zəngli saatı
Əvvəlcədən qur.
Vaxtı gələndə,
O zəng çalacaq,
Bütün otağa
Haray salacaq:
– Vaxtdır-r-r!
                dur-r-r!
                dur-r-r!
Hər saat sənə
deyir ucadan:
– Dan,
                dan,
                dan!..
Bax, bir saat da
Keçdi həyatdan!..

Bu bir saatda
Min tonlarla neft
Verdi ölkəyə
Neftçi yoldaşlar.

Bu bir saatda
Min tonlarla yük,
Minlərcə minik
Aparıb getdi
Yüzlərlə qatar.
Bu bir saatda
Minlərcə kitab,
Dəftər çap etdi
Nəşriyyatçılar.

Bu bir saatda
Min-min mühəndis,
Minlərcə doktor,

Alim, sənətkar
İş başındadır,
Hamı səninçün,
Qurur, yaradır!..

Hər saat sənə
Deyir ucadan:
– Dan,
    dan,
    dan!
Bax, bir saat da
Keçdi həyatdan!..
Ey gənc vətəndaş,
Sən ey məktəbli,
Əlaçı yoldaş!
Sən nə edibsən?!
Saata bir bax:
– Tik-tak,
    tik-tak,
    tik-tak...
Dan,
    dan,
    dan!..
Saat işləyir,
O sənə deyir:
– Qiymətini bil.
Hər dəqiqənin
Getməsin hədər
Heç vaxtnı sənin!
Vaxtında işlə,
Vaxtında dincəl!
Əməklə – işlə
Yaşa,
    art,
    yükşəl!..

AĞ GÖYƏRÇİN

Bizim qəşəng, işıqlı,
Bəzəkli, yaraşıqlı
Bir təzə bağçamız var, –
Adı da “Gözəl bahar”.

Burda biz axşamadək
Oynayıb-əylənirik;
Ev tikmək, şəkil çəkmək,
Rəqs etmək öyrənirik...
May bayramı gələndə,
Biz də girişdik işə.
Axı bayramqabağı
İş çox olur həmişə!..

Rəngli şarlar, şuarlar,
Bayraqlar hazırladıq.
Hamısının üstündə:
Sülh,
Səadət,
Azadlıq...

Bir yekə ağ göyərçin
Düzəldik ağ pambıqdan:
Başında gözəl kəkil,
Gözləri də muncuqdan.

Qanadlarına düzdük
Çoxluca rəngbərəng şar;
Hər bir şarin üstündə
Güllü-naxışlı şuar:
Sülh,
Azadlıq,
Səadət,
Dostluq,
Sevgi,
dinc zəhmət!..

Buraxanda, göyərçin
Qalxırdı göy üzünə;
Biz çəkəndə ipini,
Yerə enirdi yenə...

* * *

Bayram günü biz mindik
Bəzəkli bir maşına,
Qoyduq göyərçini də
Maşının lap başına.
Küçələrdən keçəndə
Hamı bizə əl çaldı.
Biz də “Urra” çığırdıq,
Səs göylərə ucaldı.
Çatdıq meydana, gördük,
Çalır-oxuyur hamı.
Doğrudan da gözəldir
Bizim bu May bayramı!

Əlaçılar keçəndə
Mahnılar deyə-deyə,
Bir dəstə ağ göyərçin
Buraxdı onlar göyə.
Quşlar qalxıb havada
Neçə dövrə vurdular,
Başımızın üstündə
Oynasır, uçurdular...
Birdən bir qara quzğun
Qanadlarını yumdu,
Göydə uşub oynasañ
Göyərçinlərə cumdu.
Bunu görəndə, hamı
Çığırdı bir ağızdan:
– Aman, göyərçinləri
Quzğun vurur, ay aman!..

Onda biz də o yekə
Göyərçini buraxdıq.
O, dik ucaldı göyə,
Biz də ardınca baxdıq.
Quzğun onu görəndə,
O saat qorxdu, qaçı.
Bizim ağ göyərçin də
Uçduqca uzaqlaşdı.
Şən nəğmələr oxuyub,
Saldıq o quşu yola:
“Uç get, ey sülh elçisi,
Uç get, uğurlar ola!”
Ey Xəzər, de qoynundan
Əsən sərin yellərə,
Aparsın elçimizi
Ölkələrə-ellərə.
Qoy bütün ürəklərdə
Olsun böyük bir şuar
Onun qanadlarında
Apardığı arzular:
Sülh,
Azadlıq,
Səadət,
Dostluq,
Sevgi,
dinc zəhmət!..

ÖLKƏMİN ÇİÇƏKLƏRİ

Ölkəmin çiçəkləri, –
Ey qızlar, ey oğullar!
Bu əziz ana Vətən,
Bu qəlbi odlu diyar
Mərd-igid babalardan
Qalıb sizə yadigar!

Sizindir şış ucları
Göydələn qarlı dağlar!

Sizindir şırıl-şırıl
Axan büllur bulaqlar!
Üstü parlaq ulduzlu
Üçrəng bayraq bizimdir.

Füzulinin, Sabirin,
Vurğunun şirin dili
Sizinkidir, balalar,
Sevin bu azad eli!..
Sizindir, bu Vətənin
Hər nəyi var, sizindir!
Bütün Şərqə nur saçan
Odlu diyar sizindir!

Sizindir...
ancaq sizə
Bu Vətən yadigarı!
Bu günün də, balalar,
Əlbət, sabahı vardır!..

Siz də bu yadigarı
Öz alın tərinizlə,
Bu gün qələm və çəkic
Tutan əllərinizlə
Daha gözəlləşdirin,
Daha da abad edin.
Sizə ümid bəsləyən
Bu elləri şad edin!..

Ölkəmin çiçəkləri, –
Ey qızlar, ey oğullar!
Bu əziz ana Vətən,
Bu qəlbi odlu diyar
Sizdən də gələcəyə
Qalacaqdır yadigar!

ƏHMƏD CƏMİL (1913-1977)

CAN NƏNƏ, BİR NAĞIL DE!

– Ay nənə, bir nağıl da de!
– Ömrüm-günüm yat daha,
Hamısın indi desəm, nağıl qalmaz sabaha.
– Can nənə, de birini də.
– Ağrin alım, sözə bax.
Evimizdə səndən savay, gör heç varmı bir oyaq?
Gecə keçib, ev soyuyub, hənir gəlmir, ocaqdan;
Taxt üstündə məstan pişik, odur yatıb bayaqdan.
Ört üstünü, dərdin mənə, bax, eşikdə yel əsir...
– Qar yağırmı?
– Elə yağır... sazaq qılıncṭek kəsir...
Belə yağsa, qar sübhəcən yolu-izi örtəcək;
Kirpiklərin lap qovuşub, cırtdan bala, yat görək.

Nənə yiğir düyünçəyə iynəsini, sapını,
Külək hərdən taqqıldadır pəncərəni, qapını.
Körpə çekir təzə, güllü yorğanını üzünə,
Gözlərini yumur... amma yuxu getmir gözünə.
– Ay nənə, o kimdir elə pəncərəni bərk vurur?
– Heç kim deyil, yat, ay bala, yeldir, qarı sovurur...
Bir gizilti duyur uşaq vücudunda bu ara,
Həsrət qonan gözlərini zilləyərək divara,
Çarpayının baş ucunda öz əliyle asdığı
Şəkər baxır, fikrə gedir, qucaqlayıր yastiğı...
– Bəs ay nənə, atam indi haradadır, görəsən!?
– Biy, başıma nələr, oğul, yatmayıbsan hələ sən!?
– Axı, nənə, heç demirsən atam haçan gələcək,
İndi onu səngərdə bəs üzütmürmü qar, külək?
– Ömrüm-günüm, körpə quzum, qurban olum adına,
Niyə köks ötürürsən o düşəndə yadına?
Atan yazır: "...Hələ xoşdur bu tərəfdə havalar.
Deyir, oğlum darıxmasın, görüşərik bu bahar...
Bağçalarda çiçək açar gülöyüşə nar, yasəmən,
Qaranquşla bir zamanda qayıdaram kəndə mən.

Heç darıxma, dərdin alım, atan gələr, o zaman
Sənə çoxlu nağıł deyər əsgərlikdən, davadan!
Di yat indi, gecə keçir...

– Onda, nənə, ay nənə!

Qoy kəsməyək ağ toğlunu, qalsın atam gələnə.

– Yaxşı, bala, qoy bağlarda çiçək açsın nar, ərik,
Sağlıq olsun, ağ toğlunu atan üçün kəsərik...

Mən eyvana xalı sallam, anan evi bəzəyər,
El qaydası süfrə açar, qohum-qonşumuz gələr.

Sən atanı qucaqlayar, üz-gözündən öpersən,
Qoca baban saz kökləyib, nağıł deyər sübhəcən...

Körpə güldü... Həsrət qonan gözlərindən uçdu qəm,
Öpdü onun xəyalını indi özgə bir aləm:

Qaranquşlar uçub gəldi, açdı çiçək, güldü yaz,
Qucaqladı atasını, sonra kimsə çaldı saz...

Körpə özü hiss etmədən, onu yuxu apardı,
Çöldə isə bütün gecə külək tufan qopardı.

VƏTƏN

Ey Vətən, ana Vətən,
Heyranam sana, Vətən!
Dupdurı göllərin var,
Yamyasıl çöllərin var.
Dağların baş-başadır,
Düzlərin tamaşadır.
Dərələrin dərindir,
Yaylaqların sərindir.
Nə gözəldir qucağın,
Doğma odun, ocağın!
Kəndlərin gül-ciçəkdir,
Şəhərlərin göyçəkdir.
Sakitdir gen düzlərin,
Coşqundur dənizlərin.
Sən dünyanın gözüsən,
Taleyimin özüsən.
Sevirəm bayrağını,
Öpürəm torpağını!

NİGAR RƏFİBƏYLİ

QARA TÜKLÜ QU QUŞU

Qara tüklü qu quşunun
Balası tünd-qəhvəyidir.
Yanında vardır birisi,
Heç bilmirəm o nəyidir.

Qu quşunun boynu uzun,
Dimdiyi də qıpqırmızı;
O dalınca üzənlər də
Ya oğludur, ya da qızı.

Qu quşunun ağı gözəl,
Qarası da yaraşlı,
Onun boynu nə göyçəkdir,
Gözləri də – nə işıqlı!

Asta-asta üzüb keçir,
Yanında da balaları.
Elə bil ki, süzüb keçir
Göl aşağı, göl yuxarı...

SİTARƏ

Səhər tezdən Sitarə
Güllərini sulayır;
Çalışır ki, bağçanı
Basmasın yonca, çayır.

Təmizləyir alaqdan
Çiçəkləri, gülləri,
Görün, nə zəhmətkeşdir
Sitarənin əlləri.
Kiçik qardaşı Azad

Ona köməyə gəlir;
Sitarə çox işləyib,
İndi bir az dincəlir.

FƏRİD

Fərid çox yerə gedir,
Fərid heç kimdən qaçmır.
Yatanda rahat yatır,
Vurub üstünü açmir.

Fərid dənizdə çimir,
Vaxtından qabaq yemir.
Dəcəl oğlan deyil o,
Hamı Fəridi sevir.

Top kimi oğlandır o,
Yıxılsa da, ağlamaz.
Qorxaq deyildir, ancaq,
Ardan qorxur bir az.

SEVİNC VƏ GÜLŞƏN

Bir cüt bacıdır
Sevinclə Gülsən.
Bu qəşəng qızlar
Yaşayırlar şən.

Sevinc bir az küsəndə
Gülsən də küsüb gedir.
Sevinc hər nə eləsə,
Gülsən də onu edir.

Sevinc bir az acanda
Gülsən: – Acmışam deyir...
Anamla yatacağam, –
Sevinc – bu axşam, – deyir.

Gülşən deyir: – Anamı
Mən heç kəsə vermərəm.
Lap atam özü gəlib
Mənə desə, vermərəm.

Sevinc deyir: – İkimiz
Gəl yataq anamlı biz...
Barışıl oynayırlar,
Mehriban dostdur onlar.
Bir cüt bacıdır
Sevinclə Gülşən,
Bu qəşəng qızlar
Yaşayırlar şən.

GÜNƏŞİN CAVABI

Əlində sədəfli saz,
Budur, gəldi gözəl yaz.
Ucaldıb şən səsini,
Oxudu nəğməsini:
“Mən baharam, mən yazam,
Şux nəğməli bir sazam.
Məndə açar gül-çiçək,
Əlvan rəngli kəpənək

Qanad çalar sinəmdə,
Hər nə desən var məndə!
Bağçaları gəzərəm,
Ağacları bəzərəm.
Açar lalə, bənövşə,
Yaşıl don geyər meşə.
Sular daşar, sel gələr,
Tamaşa el gələr –
Hamı çıxar çəmənə,
Bahar deyərlər mənə.
Sağ gözüyəm mən ilin,

Fəsillər, bunu bilin!”
İsti yay açıldı,
Birdən alışdı, yandı,
Ucaldaraq səsini,
Oxudu nəğməsini:
“İstiyəm mən, yayam mən;
Ən ləzzətli ayam mən.
Məndə, tezdən hər səhər
Gözəl quşlar ötüşər.
Hamı gündə qaralar,
Sünbüllər də saralar.
Sarı bugda bol olar,
Qarlı dağlar yol olar.
Mənəm ilin sağ əli,
Fəsillərin gözəli!”

Yayın ömrü bitmişdi,
Payız gəlib yetişdi.
Ucaldaraq səsini,
Oxudu nəğməsini:
“Mən gələndə, hər səhər
Sərin küləklər əsər.
Köynəyi sarı mənəm,
Bağların barı mənəm.
Heyva məndə, nar məndə,
Hər nə desən, var məndə.
Çəhrayı və ağ alma,
Qırmızıyanaq alma,
Sarı, şirin armudlar,
Məndə əzgil, üzüm var.
Bahar nədir, yay nədir?
Bol meyvələr məndədir.
Ağappaq pambıqlar da
Açıılır tarlalarda.
Mənəm ilin sağ əli,
Fəsillərin gözəli!”

Saqqalı ağ, saçı ağ,
Ağaca dayanaraq
Gəldi qocalmış baba,
Şaxta baba, qış baba.
Ucaldaraq səsini,
Oxudu nəğməsini:
“Mən gələndə yağar qar,
Məndə min cür oyun var.
Şirin qar-qar oyunu;
Sevər uşaqlar bunu.
Qarlı bir qış axşamı
Xoşdur yolka bayramı.
Məndə nələr var, nələr!
Sevər məni nənələr,
Nəvələri beşikdə,
Sevər məstan pişik də.
Soyuq qış axşamında
İsti soba yanında
Nağıl deyər nənələr,
Qulaq asar nəvələr.
Budur sözün lap düzü –
Mənəm ilin sağ gözü!”
Hərə dedi özündən:
“Hamidan yaxşıyam mən!”
Düşdü yaman vur-haray,
Qorxudan gizləndi Ay.
Ulduzlar qaldı heyran.
Səhər açılan zaman
Bu davarı eşidib
Gülümsədi al Günəş:
– Nə gərək bu qalmaqla.
Susun, – dedi, al Günəş, –
Bütün fəsillər gözəl,
Yaxşıdır öz yerində;
Yay, payız, qış və bahar...

NƏBİ XƏZRİ (1924)

QAÇMA, DAYAN, KƏPƏNƏK

Qaçma, dayan, kəpənək,
Bax gülə, baxçıçeyə.
...Uçdu əlvan kəpənək,
Qondu bir ağaççıçeyə.

Tutacaqdım onu mən,
Birdən kəpənək uçdu.
Elə bil ki, əlimdən
Əlvan bir çiçək uçdu.

BƏNÖVŞƏ

Çəkilir duman,
Bəzənir meşə.
Sən tez solursan,
Sən, ay bənövşə!
Gülür çöl, çəmən,
Sular çağlayır.
Qızlar çiçəkdən
Dəstə bağlayır.

İnan sözümə,
İndi, bənövşə.
Baxdı üzümə,
Dindi bənövşə:
— Qəlbimi verdim
Mən yerə, göyə.
Bahar gətirdim
Sizə hədiyyə.
Sevindi könlüm, —
Yenə səhərdir.
Mənim də ömrüm
Bahar qədərdir.

BAHAR MƏNƏM

Yaşıllaşdı düz, yoxuş,
Söylədi: Bahar mənəm!
Uçub gəldi qaranquş,
Söylədi: Bahar mənəm!

Çəmənə nur səpdi ay,
Ağ bulud keçdi lay-lay,
Köpüklənib daşdı çay,
Söylədi: bahar mənəm!

Gör necədir biçənək,
Lalə boylandı tək-tək,
Sinəmə qondu çiçək,
Söylədi: Bahar mənəm!

NƏNƏM NAĞIL DANIŞIR

Bir sevinc var hər üzdə,
Nənəm nağıl danışır.
Uzanmışlıq qum üstə,
Nənəm nağıl danışır.

Söyüd başını əyir,
İydə üzümə dəyir,
Çinar susub dinləyir,
Nənəm nağıl danışır.

Bax, ulduzlar göz vurur,
Ay başım üstə durur.
Onlar da sanki duyur:
Nənəm nağıl danışır...
Bir sevinc var hər üzdə,
Nənəm nağıl danışır.
Uzanmışlıq qum üstə,
Nənəm nağıl danışır.

AĞ ŞANI

Əsir sərin küləklər,
Yarpağına toxunur.
Səhər sənin üstünə
İnci kimi şəh qonur.

Gör necə parlayırsan
Sən babamın başında.
Qızıl telli şəfəqlər
Oynayır yanağında.

Birdən salxım dil açdı,
Söylədi: – Ağ şaniyam!
Mən Bakı bağlarının
Şöhrətiyəm, şaniyam!

Uca göylərdən təmiz,
Sulardan duruyam mən.
Torpağın öz şirəsi,
Günəşin nuruyam mən.

AXŞAM ÇAĞINDA

– Nə oldu, itdi günəş,
De, hara getdi günəş?
– Günəş getdi ki, sənə
Səhər gətirsin yenə.

QARANQUŞ QONAĞIMDIR

Bizim eyvanda yenə
Yuva qurdu qaranquş.
Qulaq asdım səsinə,
Oxudu mehriban quş.

Dedim: – Güldü bağımız,
Görünəndə gözə sən.
Ay əziz qonağımız,
Xoş gəlmisən bizə sən!

Quş dilləndi: – Mənə bax,
İstərəm sənə deyəm:
Payızda getdim qonaq,
Yazda öz evimdəyəm.

NİYƏ DAŞMAYIR

Bağımıza girirəm, –
Yarpaqlar piçildəşir.
Kuklamı çımdirırəm,
Su qabdan aşıb-daşır.

Yollanırıq anamla
Biz dənizdə çimməyə.
Sahil dolub adamla,
Səs-küy ucalır göyə.
Heç bilmirəm nədəndir,
Ağlıma sığışmayır,
Bu qədər adam cimir,
Dəniz niyə daşmayı?

ARZUNUN ARZULARI

İki bacım var
Şən, üzügülər.
Biri Xanımdır,
Biri Gülümsər.

Mənim atamdan
Sualım budur:
– Bəs mənim adım
Niyə Arzudur?

Atam deyir ki,
– Boy at, ay Arzu,
Bütün arzuna
Sən çat, ay Arzu!

Onda atan da
Bəxtiyar olar.
– Mənim indi də
Arzularım var.

XALAMIN MAŞINI

Bir dəfə avtobusa
Mindirdi xalam məni.
Sevindim gəzə-gəzə,
Yol mənə gəldi qısa.
Qaytardı evimizə
O maşın axşam məni.
Oynayıram, gülürəm,
Küçədə işiq yanır.
Keçir qəşəng maşınlar,
İndi elə bilirəm –
Nə qədər avtobus var
Xalamın maşınıdır.

DƏNİZ YAXŞI DƏNİZDİR

Girdik suya sevincək,
Çimdik, quma uzandıq.
Atam söylədi: – Gedək,
Bəsdir günəşdə yandıq.

Dedim: – Sular təmizdir,
Narin qum da ağappaq.
Dəniz yaxşı dənizdir.
Özümüzlə aparaq.

TEYMUR ELÇİN (1924 – 1992)

SAÇ-SAÇAQ

Qıvrım saçını
Daradı Nərgiz,
Öz saçı kimi
Qaradı Nərgiz.

Soruşdum ondan
“Saçaq” sözünü,
Balaca Nərgiz
Döyüdü gözünü.

Nənə şalını
Verdi Nərgizə:
– Saçağı burda
Sən göstər bizi.

Saça oxşadı
Şalın saçağı;
Belə öyrətdi
Nənə uşağı.

KEÇİM

Keçim, ay keçim,
Süd ver bir içim,
bir qurtum,
bir udum.
Ver içim!

QAÇAQAÇ

İlxıya canavar gəldi;
Atlar hürküşdü,
Qaçaqaç düşdü...

UÇAUÇ

Yuvanın yanında ilan göründü;
Oğrun-oğrun süründü,
Quşlara uçauç düşdü...

KÖÇƏKÖÇ

Qonşuluqda
Təzə bir ev tikdilər.
Köhnəsini sökdülər.
Köçəkköç düşdü...

FİLDƏN BÖYÜK

Neçə fili
Xortumuna ala bilər.
Mürgüləsə, –
Göydən yerə sala bilər.
Ağıllıdır,
Kömək edir
Bənnalara.
Boyu çatır
Uca-uca binalara.
Çox işləkdir
Fillər təki.
Yükləyirsən,
Bilmir çəki,
Qaldırır tez.
Fildən böyük
Pəhləvandır;
Nə insandır,
Nə heyvandır!
O, qaldırıcı krandır.

MİŞAR

Tapdım
Usta Yaşarı.
Aldı ələ
Mişarı.
Əmr elədi
Yüzdisə.
Dişlər
Başladı işə
Ağacdan
Kəpək axdı,
Elə bil
İpək axdı.
Mişar
Gördü işini,
Sonra
Sildi dişini.
Ağac
Döndü taxtaya.
Yığıldı
Taya-taya.

RƏNDƏ

Taxtaya bax:
Kələ-kötür.
Tez rəndəni
Ələ götür;
Taxta küsməsin,
Tumarla onu,
Hamarla onu –
Ağarsın üzü,
Qurtarsın sözü!

KƏLBƏTİN

Nə çətindir,
Nə çətindir,

Nə çətin!..
Mismar çıxmır,
Bərk yapışıb
Taxtadan.
Harda qaldı,
Niyə gəlmir
Kəlbətin?!

ÇƏKİC

Dayanmadı dinc
Dəmirbaş çəkic.
Ağır başını
Mismara vurdu:
Tuq, tuq, tuq!
Dəmir mismarı
Divara vurdu:
Tuq, tuq, tuq!
Dayan, dəmirbaş,
Kənara çəkil,
Asılsın şəkil!

MƏNGƏNƏ

Aralandı
Qabaq çənə,
Dal çənə.
Ayırıldı tez
Boş ağızını
Məngənə.
Tutub sıxdı,
Sıxdı, sıx-dı
Dəmiri.
İndi onu
Çəkic döyür.
Yiyə sürtür,
Gəmirir.

ÜÇ QARDAŞ, BİR BACI

1. Üstəgəl

Bu oğlanın
Çox qəribə adı var.
– Üstəgəl!
Nəyi görsə,
Kimi görsə,
Əl eləyir,
Deyir: – Gəl!
Sual verir,
Misal verir
Uşaqlara
Üstəgəl.
Say gətirir,
Pay gətirir
Qoçaqlara
Üstəgəl.
Kim misalı
Düz həll etsə,
Fərqi yoxdur
Axşam etsə,
Gündüz etsə –
Üstəgələ
Dost olur.
İşləri də
Rast olur.
Üstəgəl çoban oldu.
Sürüsünü
Dağ döşünə apardı.
Quzuları
Göy çəməndə otardı.
Çox keçmədi,
Dağılışdı quzular;
Neçəsi sağa qaçı;
Neçəsi dağa qaçı,

Necəsi sola getdi,
Necəsi yola getdi.
Üstəgəlin
Quzulara
Açığı tutdu.
Çağırıldı, –
Gəlmədilər.
Bağırıldı, –
Gəlmədilər.
Kəmərindən
Çıxardı tütəyini,
Süzüb dağ ətəyini
Çaldı
“Çoban bayati”sı;
Quzular
Bir yerə yiğışdı:
Üçü sağdan gəldi,
Beşi dağdan gəldi,
Dördü soldan,
Biri yoldan
qayıtdı.
Üstəgəl
Quzuları
Saymağa başladı.
Gəlin,
Bir yerdə sayaq...
Üstəgəl
Bağban oldu.
Ağacsız torpağa,
Yarpaqsız budağa
Yazığı gəldi.
Yuvalar düzəltdi
torpaqda
Ağaclar üçün.
İşlədi neçə gün,
Neçə ay, neçə il.
Ağaclar düzüldü

Cərgə-cərgə,
Sıra-sıra.
Dəcəl quzular kimi
Qaçmışdır
Ora-bura.
İndi gəlin,
Bağbanın
Sayaq ağaclarını,
Üstə gələk,
Toplayaq
Üstəgəlin varını:
Bu üç,
Bu dörd,
Bu da beş...
Üstəgəlin bağına
Qonaq gəlin
yayda siz!
Görün neçə ağaç var
Çaşmayın ha...
sayda siz!

2. Çıxıcı

Başında qıqqacı var,
Əlində saygacı var.
Yanındadır xurcunu,
Gəlib alsın borcunu.
On almadan çıxar beş, –
qalar beş.

On dörd nardan çıxar on, –
qalar dörd.
– Ay çıxıcı, ay çıxıcı,
Dəftərini burda ört.
O, örtmədi dəftərini,
Dedi: – Gəlsin
Hesab bilən uşaqlar;

Onlara sualıım var.
Nərgiz irəli gəldi.
– Ay Nərgiz,
Xurcunumda
Beş alma var.
İkisini sənə versəm,
Neçəsi qalar?
– Beşdən
İkini çıxsam...
Qalar üç! Qalar üç!
– Sağ ol, Nərgiz.
Almaları
Verdim sənə.
Növbə çatdı Elşənə.
Xurcunumda
On nar qalıb.
Pay almamış
Sən qalmışan,
Gülnar qalıb.
Götür-götür
Üçü sənin,
Üçü onun.
Tez de, Elşən,
Nar qaldımı
İçində bu xurcunun?..
İşə saldı barmaqları,
Hesabladı Elşən narı:
– Ondan üçü çıxıram,
            qalır yeddi,
            qalır yeddi.
Yeddiidən də üçü getdi,
            üçü getdi,
Qaldı dördü. –
Xurcundakı dörd narı
Elşən özü də gördü.

ƏLİ KƏRİM (1931-1969)

ADAM

Fuad yazdı divarı,
Skamyanın üstünü.
Pəncərəyə söykədi,
Xəritənin üzünü.

Görmür heç kim, kef elə,
“Adam yoxdu” – deyirdi.
Bəs görəsən Fuadin
Özü adam deyildi?!

ON BİR YAŞINDA

Birinci sınıfə gəldi
Dostum onca yaşında.
Bilik deyə bilmərəm,
Papaq vardı başında.

İkinci dərsdə dünən
Heç özü də bilmədən,
Keçdi on bir yaşına –

Yığıldılar başına
Dostu da, yoldaşı da.
O həm sinifdə qaldı,
Həm də on bir yaşında.

SUALLAR VƏ CAVABLAR

- Pələngin gözü elə bil
Yolka lampoçkasıydı.
- Ona bənzər də vardı,
- Yox, yox, bu başqasıydı.

– Geydiyi zolaq-zolaq
Matros köynəyidir ki!
Bəs niyə saralıbdır?
Köynəyi köhnədir ki!
– Yox, qoy tanış eləyim:
Ən yaxşı şey səbirdir;
Onun rəngi helədir.
O çöləti – zebrdir,
– Bəs bu nədir, ata, bax,
Başında oduna bax.
– O maraldır, ay bala,
Buynuzu budaq-budaq.
– Bəs bu nədir, elə bil
Üstündə çoxlu ot var.
– Ot deyil, o, tüküdür,
Ot tayasına oxşar;
Özü dəvəquşudur –
Ayağı, başı uzun.
Yeyin yüyürməyini
Görməmisən o quşun?!

PİŞİK

Axmaq pişik, ağ pişik,
Daha nə deyim sənə?
Baxırsan, hey baxırsan
Güzgündəki şəklinə;
Gah qabarib güzgüyə
Birdən cırmaq atırsan.
Gah yorulub durursan,
Gah yalandan yatırsan.
Qorxursan vurar səni
Güzgündəki ağ pişik.
Səhərdən axşamacan
Durub çekirsən keşik.
Baxıb cırmaqlayırsan,
Tərpədirsen güzgünü.

Ay pişik, o güzgüdə
Tanımırsan özünü?!
Sən cırmaq atan zaman
Birdən güzgü sürüşdü,
Üzü üstə çevrilib
Yumşaq divana düşdü.
Sən də ora atıldın,
Daha görmədin heç nə,
Elə bildin düşmənin
Qaçib getdi evinə.
Əcəb işə düşmüşük,
Ağ pişik,
Axmaq pişik!

GÜL

“Yerim bağça-bağ mənim,
Rəngim ağappaq mənim.
Bir ətirli güləm mən,
İstəyirəm güləm mən.
Ay yoldan ötən oğlan,
Məni incidən oğlan,
Gözüm doldu yaşı ilə,
Ağac ilə, daş ilə.
Sən məni döymə, döymə,
Xətrimə dəymə, dəymə.

Neyləmişəm mən sənə?
Yolunu düz keçsənə!
Utan boy-buxunundan,
Ay sözəbaxmaz oğlan!
Gəl dəcəllik etmə sən,
Yoxsa ki bilməyirsən
Yanaqlarım incidir,
Yanaqlarım incədir!

Gözüm doldu yaş ilə
Ağac ilə, daş ilə,
Sən məni döymə, döymə,
Xətrimə dəymə, dəymə.

GÜCLÜ QOCA

O, birinci dəfəydi,
Karuselə minirdi.
Karuseli fırladan,
Ariq qocanı gördü.

Fırlandı şirlər, atlar
Filin üstündə Hafız.
Sonra firlandı şəhər,
Güllər, buruqlar, dəniz.

Düşündü: bu kişinin
Nə qədər gücü varmış.
Bu boyda bir dünyani
Bir qoca firladırmış.

TƏZƏ İL

Dostlarım, keçək
Təzə ilə biz;
Təzə qiymətlə,
Təzə söhbətlə,
Gülə-gülə biz.
Adam oxumaz
“İki”ylə, “üç”lə.
Oxuyar gözəl
Lalələr kimi
Qırmızı “beş”lə.
Təzə il bizdən
“Beş”lər istəsin,
Kosmosa layiq
İşlər istəsin!

XANIMANA ƏLİBƏYLİ (1920)

AMAN OVÇU

Keçmişdə bir meşəlikdə
Ucqar, qədim bir kənd vardı.
Boz ev dayanmışdı dikdə,
O evdə bir nalbənd vardı.
Getmişdi ömrünün çoxu,
Bu dünyada varı-yoxu
Boyu uca, qaşı kaman,
Oğlu vardı.
Bir gün oğlan
Dedi: – Mənim yaşım, ata,
Az qalib on beşə çata.
Bax, güclüdür daha qolum,
İsteyirəm ovçu olum.
Ata dedi: – Mən qalım tək?..
Bu mənimcün olar çətin.
Böyümüsən, fikrini çək
Sən bu evin, bu həyətin.
Birdən ömrüm sona yetdi,
Kənddə kim nallayar atı?
Çox ovçunun bada getdi
Ov yolunda gənc həyatı.
– İstər oda qalana,
Heç nə olmaz balana.
Arxayın ol, özüm kimi
Sevirəm bu peşəni mən.
Qoruyaram gözüm kimi
Bu çölü, bu meşəni mən.
Axı sənin oğlun, ata,
Gərək arzusuna çata.
Axır ata oldu razı,
Dedi: – Gəl gözləyək yazı.

Tüfəng aldı çıxanda qış,
Öz oğluna etdi bəxşis,
O, çiynində qoşalülə,
Yola düşdü gülə-gülə.
Darvazadan çıxanda tək,
Buludlar səs-səsə verdi,
Yaxasına girib külək,
Guya ona nəsə verdi.
Yolu ora, bura düşdü,
Yağışa, yağmura düşdü.
Gecəni gündüzə qatdı,
Bir meşəyə gəlib çatdı.
Şax budaqlar aralandı,
Göründü bir maral başı..
Lap ürəyi paralandı,
Qapdı birdən patrondaşı
Dedi: – Meşə gözəlisən.
Ovumun ən əzəlisən.
Qurtaran olmaz əlimdən,
Mən keçmərəm gözəlimdən.
Getmə burdan dönüb yelə,
Vurram səni qaçsan belə.
Birdən maral gəldi dilə,
Göz yaşını silə-silə:
– Aman ovçu, vurma məni,
Mən sevirəm bu çəməni.
Yaşıl atlas budaqları,
Zümrüt rəngli bulaqları
Bax o dağa, bax o daşa,
Mənə deyir: – Ölmə, yaşa!
Dəymə mənə, qalım burda,
Həsrət qoyma doğma yurda.
Əgər birdən düşsən dara,
Mən gələrəm sənə kara.
Ovçu dedi: – Qoşul mənə,
Bir tapşırıq verim sənə.

Gəl mənimlə ova gedək,
Bu meşədə biz ov edək.
Az getdilər, çox getdilər.
Ac getdilər, tox getdilər
Göy otları əzə-əzə,
Meşələri gəzə-gəzə,
Bir az dincəlsinlər deyə,
Gəldilər bir çəmənliyə.
Ovçu yerə baxıb birdən,
Şübhələndi həmən yerdən.
Dedi: – Maral, bu nə izdir?
Kimdir yarpaqları didən?
Nə qədər ki, xəbərsizdir,
Vurum onu mən indidən.
Maral dedi: – Zürafədir,
Üzü göylər tərəfədir.
Ovçu gördü o heyvanı,
Dedi: – İndi çıxar canı!
Bərk çıçırdı: – Eyy, az öyüñ.
Heyvanların ən uzunu!
Qopar, mənə gətir göyün
Ən parlaq bir ulduzunu.
Yoxsa, atar tüfəngini,
Ovçu əzər, o əngini.
Zürafə mərifət ilə,
Yaxınlaşış, gəldi dile:
– Aman ovçu, vurma məni,
Göydə gəzdirərəm səni.
Min boynuma, çıx ağaca,
Bax o dağa, o yamacı.
Ordan da bax uzaqlara,
Göyə dəyən o dağlara.
Bu gündən sən göylərdə gəz!
Heç kim səni tuta bilməz.
Keçirərik burda yazı,
Sən qalarsan məndən razi.

Ovçu dedi: – Hələ gedək,
Bu meşədə bir ov edək.
Ovçuluğa gəl başla sən,
Dost ol maral qardaşla sən
Yaşayarsan bizim kənddə,
Oturarsan şüşəbənddə.
O yüz dəfə dedi azı!
Zürafə olmadı razı.
Atdı göyə o kənddiri,
Tutdu onu diri-diri.
Az getdilər, çox getdilər,
Ac getdilər, tox getdilər,
Düşdülər bir cəngəlliyyə.
Bir şir durub gəldi iyə.
Ovçu dedi: – Atım güllə,
Hazır oldu qoşalülə.
Şir ağızını birdən açdı,
Dişlərindən alov saçdı.
Büründü göyləri ahi,
Dedi: – Yerə at silahı,
Aman ovçu, vurma məni,
Qoruyaram burda səni.
Anam burda yuva qurdu,
Mən sevirəm ana yurdum.
Heyvanların biz şahiyiq,
İgidlərin pənahiyiq.
Ölməmişik, nəkaradır
Sənə dəysin düşmən əli.
Ovçu, səfərin haradır?
De ötürsün bu pəncəli.
Ovçu atdı tez zənciri,
Tutdu onu diri-diri.
Dedi: – İndi sən nökərsən,
Qarşımımdaca diz çökərsən.
Şirə baxıb, o sevindi,
Dedi: – Biz dörd olduq indi.

Dostlarımıla sən ol tanış,
Gəl onlara qayna, qarış;
Gedək, yaşa çəmənlikdə,
Nə var zülmət cəngəllikdə.
Burda zəhər otu bitir,
Qaranlıqda adam itir.
Gəl sən bizə bələdçi ol,
Söylə görüm hanı bu yol?
Şir öz sinəsini gərdi,
Onlara tez yol göstərdi.
Dərə, təpə, düz getdilər,
Gecə və gündüz getdilər.
Gün çıxdı, gündə yandılar,
Yağış yağdı, islandılar.
Az qaldı çatsınlar çaya,
Rast gəldilər mağaraya.
Gördülər şam edir ayı,
Qarşısında armud payı.
Ovçu dedi: – Sənlə varam,
Yeməyini edim haram.
Vurum səni dayağından,
Əyri-üyrü ayağından.
Gördü ovçu çəkib yayı,
Durdu yalvarmağa ayı.
– Aman ovçu, vurma məni,
Dağıdarsan bu meşəni.
Anam burda yuva qurdum,
Mən sevirəm ana yurdu.
Meşə yaşıł, meşə qalın,
Hey gəzirəm ayaqyalın;
Bax, burdadır mənim yurdum.
Ovçu dedi: – Qaçma vurdum!
Ayı tez çevrilib, baxdı,
Üzünə göz yaşı axdı.
Dedi: – Vurma, gərək ollam,
Sənə ürək-dirək ollam.

Dadlı bal var, gəl edək şam,
Qan axıtmə axşam-axşam.
Zürafə, şir, ovçu, maral,
Oturdular yerə dərhal.
Yeyib, düzəldilər yola,
Burulduclar sağa, sola.
Yollarını düz tutdular,
Bir səhraya üz tutdular.
Ovçu ayaq basdı quma,
Sanki düşdü uçuruma...
Sürüşdü xəndəkdə qaldı,
Əl-qol atdı, haray saldı.
Bağıraraq saldı həşir,
Tez xəndəyə tullandı şir.
Dırnağıyla qazıb yeri,
Tez ovçunu çəkdi geri.
Ayı da çox zirək oldu,
O ovçuya dırək oldu.
Zürafə başını atdı,
Quyunun dibinə çatdı.
Ovçunu çox sevindirdi,
Onu boynuna mindirdi.
Maral aldı buynuzuna,
Qoydu onu yer üzünə.
Ölümən qurtarib cavan,
Heyvanlara dedi bu an:
– Məni xilas etdiniz siz,
Nədir məndən istəyiniz?
Danışmirsız, niyə belə?
Elə bil ki, döndüz buza.
Bağırdılar: – Azad elə?
Gedək ana yurdumuza!
Bir çay axdı gölə sarı,
Axa-axa o çağladı.
Ovçu bir-bir heyvanları
Məhəbbətlə qucaqladı.

Ovçusuna – “salamat qal”
Dedi ayı, dedi maral,
“Sağ ol” dedi şir, zürafə.
Hərə getdi bir tərəfə.
Ovçu Vətən torpağında.
Gedəndə yol üstə durdu.
Bir səs gəldi qulağına:
– Mən sevirəm ana yurdu!

YUXUDA

İşiq düşəndə evə,
Gözünü açdı nəvə.
Soruşdu ondan nənə:
– Yuxuda nə gördün, nə?
– Qaranlıq idi, nənə,
Heç nə, görmədim, heç nə.

QIZIL ŞAR

Gün çıxdı qıpqırmızı,
Qızıl don geydi Xızı.
Alışdı göydə par-par,
O yupyumru qızıl şar.
Şüşəbəndə düşdü zər,
Yuxudan durdu Azər.
Yoxladı sağ-solunu,
Tez qaldırıldı qolunu.
Birbaş günəşə sarı,
İstədi tutsun şarı.

İLYAS TAPDIQ
(1934)

BİLDİRÇİN

Bildir uçub,
bağçanı
Meşə bildi
bildirçin.

Arzu baxıb çığırıldı:
– Cildir, cildir
bildirçin!

Dedi: – Hanı quyruğun?
Mənə bildir,
bildirçin.

Bəlkə, pişik qoparıb,
Neçə ildir,
bildirçin?!

Ötdü kolun dibində
Bildir-bildir
bildirçin,

Qurbağalar ağladı
Gildir-gildir,
bildirçin!

Qarışqalar
qaçdilar –
Udar bizi, ay aman! –
Udar bir-bir
bildirçin!

BABA VƏ BALACA MEHRİBAN

1

Balaca qız Mehriban
Oyanır xoruzbanı,
Tez oyadır babanı.
Baba səhər bağçaya
Aparır Mehribanı.
Babasıyla Mehriban
Gör necə mehribandı.
Saçında sarı bantı
Elə bil kəpənəkdir. –
Bu qız necə qəşəngdir!..

2

Baba –
Baxşı babadır.
Baba yaxşı babadır.
Baba
deyib-güləndir.
Baba
nağıl biləndir.
Babanın bağçası var –
Baxşı baba bağbandır.
Baba yaxşı bağbandır.
Babanın köməkçisi
Balaca Mehribandır.

ATA, SƏN QOCALIRSAN

Atasının üzündə
Ağ tük görüb bir dəfə,
Dedi balaca Afət:
– Ata, sən qocalırsan!..
(Bəzən elə söz deyir,
Uşağa mat qalırsan!)

Atası buna gülübü,
Dedi: – Qızım, sənin də
Süd dişlərin tökülüb!
Baban şikayət edir
Həmişə dişlərindən;
İndi özünə bax, gör,
Sən qocasan,
Yoxsa mən?!

Afət dedi:
– Bu düşən
Dişlərimin yerindən
Möhkəm dişlər çıxacaq.
Amma, qorxuram sənin
Üzündəki tüklərin
Hamsı ola ağappaq!

ZƏMİNƏNİN ZOĞALI

Zolaq-zolaq
Zənbilə
Zoğal yiğdi
Zəminə.
Zeynəb nənə
Zoğalı görüb dedi:
– Gözəldi,
Mürəbbəmiz düzəldi.

BAL AXTARDI

Uçdu arı
Pöhrəyə,
Qondu sarı
Çiçəyə.
Ayı gördü
Sevindi:

“Bu meşə öz
Evimdi! –
Pöhrələri
Tapdaram,
Bal axtarıb
Taparam!”

Pöhrələri
Tapdadi,
Bal axtardı
Tapmadı.

DƏMİRƏĞAC

Lerikdə
Meşəli
yamac var.
Yamacda
Nə qədər
ağac var.
Budağı
Budağa
sarauważıb,
Tutuşub,
Qaynayıb,
qarışıb.
Kökünü
Torpaqda
Köstəbək
gəmirdi,
Dişləri
Batmadı, –
Dedi ki:
– Bu ağac, deyəsən,
dəmirdi!

PÜSTƏ AĞACI

A püstə,
püstə,
püstə...
Təpə üstə, dağ üstə,
Yarılmış torpaq üstə,
Kökləri yarğan üstə
Bir ağac var...
Budağı
Quruyur çardaq üstə,
Yarpağı yarpaq üstə.
Boyu bəstə ağacım,
Gözəl püstə ağacım...
İstdi.
ha,
istidi.
İstdi, ay Süsənbər,
Bir abgərdən
su əndər.
Bir ovuc püstə
istə?

BİR EVİM VAR...

Gülə-gülə
Gülnara
Belə dedi
İlqara:
– Budaqda bir evim var,
Tap görüm, evdə kim var?
Divarı taxça-taxça,
Taxçası boğça-boğça,
Taxçaları tağlıdır,
Boğçaları bağlıdır.
Bir çinidir axçası,
Yox qapısı, bacası.

Açarla açmaq olmaz,
Açılsa, qaçmaq olmaz...

Bir qədər fikirləşdi,
Tapmaq üçün əlləşdi,
İlqar dedi:
— Gülnara,
Bu ev oxşayır nara!
Taxçası boğçalıdır,
Boğçası axçalıdır.
Taxcasını açmışam,
Boğcasını açmışam,
Baxmışam bacasından –
Yemişəm axcasından –
Şirini var, turşu var,
Belə deyib atalar:
“Ətindən kabab olmaz,
Qanından kasa dolmaz”.

QIZILGÜL

Eyvanımla
yanaşı,
Bir ağaç var –
yamyasıl;
Budaqları –
iynəli.
İynələri –
əyməli.
Qönçəsi
mürçüm-mürçüm,
Köynəyi
biçim-biçim.
Hər qönçədə
bir incə,
Qızıl-qızıl
düyüncə.

Bu qönçələr
açılar,
Düyünçələr
açılar,
Bağa ətir
Saçılar.

ƏNCİR

– Yarpağı pəncə-pəncə
Hansı ağacdır, səncə?
– Şabalıtdı,
ya paliddı!
– Tapmadın,
ay Salatın!
Axıracan qulaq as.
Çiçək açmaz,
gül açmaz
Başqa ağaclar kimi;
Alma kimi,
nar kimi.
Meyvəsi düymə-düymə,
Düyməsinə əl dəymə.
Su verməsən,
kal düşər,
Yarpağının üstünə
Sarı-sarı
xal düşər.
Nə zaman ki, yetişər –
Düyməsinin ucundan
Damla-damla
bal düşər.
Pöhrəsi zəncir-zəncir,
Həyətdən evəcəndir.
Adı nədir bəs?
– Əncir!

İSTİ QUMDA

Baba!
baba!
baxsana!

Necə qızıb qum,
necə!
– Yumurta qoysan,
bişər...
– Bəs bu qumun üstündə
Üzüm necə
yetişər?
Saralıb vaxtsız düşər...
– Yox, ay bala,
günəşlə
Cana gələr
Tənəklər.
Sığışmazlar həyətə –
Hasarları
aşarlar;
Evlərə yanaşarlar,
Eyvana dırmaşarlar –
Badama sarmaşarlar –
Barıdan
sallaşarlar.
Küləkdə yellənərlər,
Günəşdə
ballanarlar.

Payız vaxtı
sazaqda
Xal salıb
çillənərlər.
Kökləri dərindədir, –
Qum altda –
sərindədir!..

DƏMİR OD ƏMİR

Dəmirçi
dəmir
Atır kürəyə.
Dəmirçi
kömür
Atır kürəyə.
Kömür kürədə
Qığılçımılanır, –
Kömür
köz olur,
Köz xincimlanır.
Körükçü basır
Tumac köryüy,
Çıxır bacadan
Kömürün iyi.
Kömür
körükдən
Yoruldum demir.
Dəmir
kürədə
Qovruldum demir.
Dəmir,
o dəmir –
Dəmir od
əmir.
Hazır dayanıb
Dişli kəlbətin;
Ağzını açmaz
Gizli,
Xəlvəti.
Usta əlindən
Alınca əmri,
Zindan üstünə
Çəkir dəmiri...

* * *

Zindanın altda
Palid kötüyü,
Dəmirçi hardan
Alib kötüyü?
Odunçu
odun
Girdələyəndə,
İri bir kötük
Gətirib
kəndə...

* * *

Dəmirçi əli
Dəmir
kimidir.
Qızarmış dəmir
Xəmir
kimidir.
Çəkic endikcə
Qığılcımlanır;
Qığılcımları
Qıvırcımlanır...
Dəmirçi
dəmir
Əyilər deyə,
Ona “pis usta”
Deyilər deyə,
Qatır dəmirə
Polad layını,
Yatır kürədə
O da payını.
Kömür
körükdən
Yoruldum demir.

Dəmir kürədə
Qovruldum demir
Dəmir,

o dəmir –
Dəmir od
əmir.

Odda yanmasa,
Ovxarlanmasa,
Balta olarmı?
Atılar künçə,
Əldə olarmı?..

Çəkic zərbinə
Dəmir qatlaşır,
Odla yumşalır
Sudan su alır –
O poladlaşır;
Ağır zərbələr
Altda düzəlir, –
Balta düzəlir...

SIĞIRÇINLAR, SIĞIRÇINLAR, SEVİNSİNLER, ÇİĞIRSINLAR

Qanadı
qırçın-qırçın
Qara donlu
sığırçın –
Dən olanda
cığırlar
Uçar,
çır-çır cığırar:
– Dənlidir
cığircığım!
– Enlidir
cığircığım! –
Qonar yola,
cığıra,

Hey çığıra-çığıra.
Dəni dənlər,
götürər,
Yuvasına gətirər,
Ətcəbala siğırçın
Çığırar: – Çıl-çın! Çıl-çın! –
Şən olar ha... şən olar!
Anasının hər dəfə
Dimdiyinə qoyduğu
Bircə dənə dən olar.

YOLLAR, CIĞIRLAR

Yollar düşür
yerişlərdən,
Gelişlərdən,
gedişlərdən.
Yola düşüb gedənlərə
“Yolçu” deyib,
“Yolçu yolda gərək”
deyib
Babalar da,
nənələr də.
Yol dolanıb dərələrdə,
təpələrdə...
Çığırlar da
çoxdu düzdə,
Meşələrdə,
yamaclarda.
Qarışqanın
çığırı var
Meyvə tutan
ağaclarда.
Bədəndəki qızıl qanın
Çığırı var –
damar-damar.

TAĞININ QORXAQLIĞI

Körpə uşaq deyil ki,
Yekə oğlandı Tağı!
Niyə hamı deyir ki,
“Taniyırıq qorxağı!..”

Yolda bir it görəndə
Necə əsib titrəyir!
Qaçış dayanır gendə –
“Mənə baxır it!..” – deyir.

Məktəbdən qayıdanda
Quru arxın yanında
Arxası üstə düşən
Yasti bağadan qorxur.
Dən üstə dimdikləşən
Ala qarğadan qorxur.

O, əjdaha şəkilli
Kitaba da toxunmur.
Görüb dala çəkilir –
Kitab isə oxunmur...

“Şəkil olanda, nolar?!
Əjdaha əjdahadır!
Əli var, ayağı var –
Tutub Tağını udar!”

Ayı düşür yadına,
Necə yatır bu Tağı?
Yastığının altına
Nənə qoyur bıçağı!..

Pəncərədən kənara
Evin başqa küncünə
Çəkdirir çarpayını.
Lap sıxılır divara –”

“Yoxsa, görər,
üstünə
Diş qıcadan ayını”.

Açıq havada hamı
Çıxıb gəzir...
O Tağı,
Gəzməyi də xoşlamır –
Sevir bağlı otağı.

Səbəbi var qorxmağın –
Bu qorxu boş deyil ki!..
Nədi, nədi, uşağın
Biri belə deyib ki:
– Bir “əl” görüb havada,
Qorxulu bir əl imiş,
Xəlvət durub, Sayada
Hədə-qorxu gəlirmiş!..

Eşidib bu yalanı,
Hamı gülüb uşağı...
Bircə Tağı inanıb –
Başlayıbdı qorxmağa.

YULĞUN

Həvəsə bax yulgunda,
Bitib çay qumluğunda.
Kürün ləpələrindən
Payı bir az ilgimdı,
Saçaq-saçaq kökləri
Suda buğum-buğumdu.
Zəriflənib, zərlənib
Yasəməni telləri;
Yırğalanır küləkdə,
Yel dəyəndə yellənir.

Kürün köhnə dostudur,
Balaca bir yulğunu,
Yellənən tellərinə
“Qızlarquşu” vurğundu.

BOZ PAPAQ

Qışda dovşan dərisindən
İsti papaq geydi Həsən.

Qarlı həyətə yüyürdü,
Toplan onu görüb hürdü.

Qorxub evə qaçıdı uşaq:
“Mənə hürür, Toplana bax!”

Boylanıb evdən həyətə,
Nənə acıqlandı itə.

Nəvəsinə yaxın gəldi,
Papağına baxıb güldü:

“Tanımayıb Toplan səni,
Toplan bilib dovşan səni”.

TƏZƏ İLDƏ

Ellər, obalar şad olur
Təzə ildə, təzə ildə.
Təzə arzular doğulur
Təzə ildə, təzə ildə!
Gen düzlərin vari artdı,
Könüllər arzuya çatdı.
Hər bir evdə toy-büsətdi
Təzə ildə, təzə ildə.

Üzü güldü hər bir gülün,
Tər budağın, tər sünbülün;
Günlərin qədrini bilin
Təzə ildə, təzə ildə!

Ömrün nurlu səhəri var,
Hər qonçənin bəhəri var.
Hər günün öz zəfəri var
Təzə ildə, təzə ildə!

Boldur Vətənin sərvəti,
Xoşdur insanın niyyəti, –
Daha da artar qüdrəti
Təzə ildə, təzə ildə!

BAHAR YURDUMA BAHARLA GƏLDİ

Çoxdur baharın
Hədiyyələri,
Verdi bağlara
Qızıl gulləri.

Suyunu sıxdı
Dolu buludun,
Əlini sıxdı
Qoca palidin.

Qaranquşları
Səslədi bahar,
Verdi meşəyə
Yamyasıl paltar.

Elə coşdurdu
Suları birdən,
Gurultu qopdu
Daşlı dərədən.

Düzə baxanda –
Kəpənəklədi;
Bağa baxanda –
Bağ çicəklədi.

Bahar yurduma
Başlarla gəldi,
Bahar yurduma
Baharla gəldi.

Günəş nurunda
Gülüb səhərlər,
Boy atıb təzə
Kəndlər, şəhərlər.

Yanıq səhralar
Kürlə görüşüb,
Yollar çekilib,
Dənizlər düşüb.

Xoşdur arzusu
Elin obanın;
Günəşli yurdum
Azərbaycanın.

DOSTUMUN OĞLU QƏDİM

Bir balaca dostum var –
Onun adı Qədimdir!
Körpə boyu-buxunu
Vüqarımdır, qəddimdir.

Adı – babanın adı,
Ömrü – ömürlər dadi,
Tanışlığımız təzə,
Dostluğumuz qədimdir.

Təzə-təzə dil açır, –
Qönçələnir gül açır.
Dilində hər kəlməsi –
Mənim şəkər, qəndimdir.

Balaca qardaşını
Ağlamağa qoymayan,
Sakit edən de kimdir? –
Elçinə şar gətirən,
Qayğı çəkən Qədimdir!

TOFİQ MÜTƏLLİBOV

(1929-1992)

İSTİ YUVA

– Ata, quşlar üzümür
Bu şaxtalı havada?
– Ay qızım, gizləniblər
Onlar isti yuvada.
– Ata, bəs ağ dovşanlar?
– Gizləniblər onlar da.
– Qəşəng körpə quzular
Harda qalıblar, harda?
Bəs yaşılbəş ördəklər,
Niyə üzümür göllərdə? –
Yəqin indi ceyranlar
Donub qalıb çöllərdə...
– Onların da, ay bala,
İsti yuvaları var.
– Ata, suların üstə
Uçur qəribə quşlar.
– Qağayıdır, ay qızım,
Qanadlanıb uçurlar.
– Ay ata can, onları
Qorxutmayır külək, qar?
– Sulardan ayrılmayır
Qağayılar bahar, qış
Dəniz bu quşlar üçün,
İsti yuva yaranmış.

* * *

Daha sual vermədi
Atasına Sayalı.
Öz isti evlərinə
Qanadlandı xəyalı.

ANAM İŞDƏN GƏLƏCƏK

Bəzəmişəm otağı, –
Hər yan gözəl, tərtəmiz.
Stol üstə salınıb
Yaraşlı süfrəmiz.
Güldanların içində
Çiçək düzüm rəngbərəng.
Anam işdən gələcək,
Anam işdən gələcək!

Yatır balaca bacım
Şirin-şirin beşikdə.
Baxır qapıya sarı
Bizim sarı pişik də.
Saatın əqrəbləri
Deyir, “çıq-çıq” edərək;
Anam işdən gələcək,
Anam işdən gələcək!

Pəncərədən baxım mən!
İndi gərək yollara, –
Anamı evimizə
Gətirəcək yollara.
Görcək onu uzaqdan
Uçacağam bir quştək;
Anam işdən gələcək,
Anam işdən gələcək!

Anam yorulmuş indi,
İşləyibdir səhərdən.
Qoy dincini alsın o,
Böyük qızam axı mən.
Hazır görcək süfrəni
Sevinəcək, güləcək;
Anam işdən gələcək,
Anam işdən gələcək!
Yollar işıqlı olsun,

Günəş, hələ batma sən!
Yorulsan da mənimtək,
Bir az gözlə, yatma sən.
Sən də, ey qəşəng saat,
Bir azca tələs görək;
Anam işdən gələcək,
Anam işdən gələcək!

NƏ GÖZƏLSƏN...

Meşə, vüqarlı meşə,
Sinəsi qarlı meşə. –
Öyüñürsən barınla,
Uca ağaclarınla.
İldirimlar çaxsa da,
– Coşqun sellər axsa da,
Dəli külək əssə də,
Qılinc kimi kəssə də,
Ağacların əyilməz –
Şah vüqarın əyilməz.
Palıdlar qəhrəmantək...
Neylər, ildirim,

şimşek.

Şamların boy atırlar,
Gözəllik yaradırlar.
Gəzirəm səhər-səhər...
Budaqlarda nəğmələr,
Oxuyur quşlar yenə, –
Yağır, yağsin qar yenə –
Qışın öz aləmi var...
Əzəmətli çinarlar,
Geyib ağ paltarını,
Səpir yerə qarını.
Gəlir qəribə səslər...
Elə bil ki, vələslər.
Çıxacaqdır yarışa,
Salam deyəcək qışa.
Baxın, baxın küknara,

Necə bürünüb qara.
Qəşəng budaqları var,
Geyinib yaşıl paltar.
Meşə, vüqarlı meşə,
Sinəsi qarlı meşə...
Cığırların buz olub,
Hər ağaç qar qız olub.
Dayanıb dəstə-dəstə –
Ləpirlər var qar üstdə.
Buradan maral keçib,
Buz sindirib su içib.
Burdan dovşan qaçıbdır.
Təzə ləpir açıbdır.
Bax, burdan atlı keçib,
Atı qanadlı keçib –
Yəqin meşəbəyidir.
Dələlərə baxın bir;
Atılırlar, düşürlər,
Buz üstdə sürüşürlər.

* * *

Meşə, vüqarlı meşə,
Sinəsi qarlı meşə. –
Nə gözəlsən qarda sən,
Ağappaq paltarda sən...

KƏKLİKLƏR OXUYANDA

Qonaq gələr ilk bahar,
Meşəyə səs yayılar,
Yatan quşlar ayılar,
Kəkliklər oxuyanda.

Öpər yarpağı yarpaq,
Üzə gülər bağça, bağ,
Çinarəm dil açacaq
Kəkliklər oxuyanda.

SÖNMƏYƏCƏK BU TONQAL

Yenə də axşam düşür
Buzovna bağlarına.
Qonur nəğməkar quşlar
Yamyasıl ağacların
Körpə budaqlarına.

Ləpələr qulaq asır
Uşaqların səsinə.
Onlar şirin nəğməylə
Toplaşıblar yenə də
Tonqalın dövrəsinə.

Nəğmə yaxını gəzir,
Dolaşır uzaqları.
Dinləyir bu nəğməni
Xəzərin sahilləri, –
Buzovnanın bağları.

Tonqal alışır, yanır, –
A dostlar, bir zamanlar
Tonqalın şöləsində
İsinib bərkimişdir
Nə qədər qəhrəmanlar.

Mehdi oyaq qalanda
Zülmətdə gecəyarı,
Qəhrəmanın yoluna
Qırmızı işıq saçdı,
Tonqalın alovları.

Sanmayın ki, küləklə
Sönəcəkdir bu tonqal;
Ürəklərdə alova,
Qollarda güc-qüvvətə
Dönəcəkdir bu tonqal!

QALACAQ BU CIĞIRLAR

Üfüqlərin sinəsi
Yenə zərə bürünür.
Dağların qucağında
Neçə cığır görünür.
Quşqonmaz qayaların
Yolmu çəkir gözləri? –
Qalib yadigar kimi
Burda ayaq izləri.
Bu sıldırıım yamacdan
Dağ keçisi sürüşər,
Dəysə ceyran ayağı,
Daş dalınca daş düşər.
Sanmayın ki, buradan
Marallar su içiblər,
Dilə gəlir lal bulaq;
– Burdan insan keçibdir,
Hər tərəfə, səs-səda
Salacaq bu cığırlar.
Ötəcək aylar, illər,
Qalacaq bu cığırlar,
Qalacaq bu cığırlar.

ANANIN SÖZLƏRİ

Anasının yanına
Qaçdı balaca Qəşəm,
Dedi: – Ana, ay ana,
Gözəl güllər dərmışəm.
Bundan bağban əminin
Heç olmadı xəbəri.
Gizlin dərib gətirdim
Mən sənə bu gulləri.
Ana söylədi: – Oğlum,
Çox məyus etdin məni;
Analar sevməyirlər
Oğurluq hədiyyəni.

UŞAQLAR QAYIDIR

Darıxırlar meşələr,
Çəmənlər, dağlar indi.
Bu yerlərdən ayrılib
Məktəbə tələsirlər
Gözəl uşaqlar indi.
Alişan tonqalların
Sönmüş közü qalıbdır,
Burda neçə uşağıın
Arzuları qalıbdır,
Şirin sözü qalıbdır.

Yaddan çıxa bilərmi
O söhbətlər, gülüşlər?! –
İndi arxada qalıb
Dağların sinəsinə
Səyahətlər, yürüşlər.
Dilə gəlir yamaclar:
“Uşaqlar harda qaldı?
Çəmənlərin, düzlərin
Gözü yollarda qaldı”.
Elə bil ki, qanadlı
Uçan quşdur uşaqlar, –
Yaylağın səfasını,
Dağların havasını
Aparmışdır uşaqlar.

Gülür mehriban günəş,
Sərin yel əsir yenə;
O şən uşaqlar indi
Çanta götürür yenə,
Dərsə tələsir yenə.
Darıxmayıñ, meşələr,
Düzlər, çəmənlər, dağlar.
Yenə də yay gələcək,
Qayıdacaq uşaqlar –
Sevinəcək yamaclar
Sevinəcək bulaqlar.

QIZIL PAYIZ

– Quşlar, bəzəkli
quşlar,
Qızıl lələkli quşlar.
Ay leyləklər, durnalar,
Yenə nə olmuş, nə var? –
Yaşıl budaqlar üstə
Toplaşış dəstə-dəstə
Deyin, hara gedirsiz? –
Yaxınlara gedirsiz,
Uzaqlara gedirsiz?
– Yenə payız gəlibdir,
Soyumuşdur havalar. –
Toplaşış qatar-qatar,
Qoşularaq yellərə,
Biz uçuruq, uşaqlar,
Uzaq – isti ellərə.
– Ağ qazlar, boz

ördəklər

Yenə də səhər-səhər
Deyin, hardan gəlirsiz?
Yaxınlardan gəlirsiz,
Uzaqlardan gəlirsiz?
Dilə gəlin siz barı,
Mehriban qu quşları!
– Biz isti ölkələrdən
Gəlmışik qonaq sizə.
Neçə payız nəğməsi
Gətirmişik, bax sizə.
– Küləklər, ay küləklər,
Niyə belə əsirsiz? –
Siz yolları kəsirsiz,
Cığırları kəsirsiz.
Niyə soldurursunuz
Bağçaları, bağları?
Dağıdırsız hər yana –

Sapsarı yarpaqları.
Siz niyə əsirsiniz,
Hara tələsirsiniz?
Dilə gəldi küləklər:
– Çılpaqlaşıb dağ,
dərə,
Payız gəlib ellərə.
Payız gəlib ellərə.
– Buludlar, ay buludlar,
Yenə nə olmuş, nə var! –
Hükum çekib yenə siz
Göylərdə gəzirsiniz.
– Toplaşıb dəstə-dəstə,
Düzülürük yenə biz
Mavi göylərin üstə.
Tuturuq bircə anda;
Dərəni biz, dağı biz.
Payızda çox oluruq,
Göylərin qonağı biz.
– Siz ey qəşəng ağalar,
Niyə belə barlısız –
Soyumuşdur havalar,
Yenə də baharlısız?
– Payızın bu ellərə
Nə qədər sovqatı var.
Adımızdır qızıl nar,
Xoşunuza gələcək;
Yeyin, yeyin, uşaqlar!
Gələn qızıl payıza,
Sağ ol deyin, uşaqlar. –
Deyin, bizə tay hanı –
Hamı sevir heyvanı.
Baxınız, sapsarıyıq,
Biz payızın bariyıq –
Yeyin, yeyin, uşaqlar! –
Bu nübarçın payıza,
Sağ ol deyin, uşaqlar!

– Tarlalar, ay tarlalar,
Yenə nə olmuş, nə var? –
Yenə ağaappaqsınız,
Elə bil ki, dağsınız.
Yerə-göyə sığmayır,
Pambıq tayalarımız.
Aşır-daşır varımız.
Payız bizə xoş gəlib –
Ölkəmizə xoş gəlib.
Dolaşib qarış-qarış,
Gəzər payız hər yanı;
Sərin küləkləriylə,
Sarı çiçəkləriylə,
Bəzər payız hər yanı.
Qızılı yarpaqların
Xışıltı səsi gəlir.
Bağçalardan, bağlardan
Payız nəğməsi gəlir.

HİKMƏT ZİYA

(1929-1995)

BİRİNCİ ZƏNG

Nə mehriban səs gəlir!
Bu səs mənə tanışdır.
Onu şirin mahnıtək,
Qəlbim unutmamışdır.
O nə bahar çağında
Daşan çayın səsidir,
Nə budaq-budaq gəzən
Quşların nəğməsidir.
Boy atdıqca bilirəm,
Nə məna var bu səsdə.
Min xoş arzu, xoş istək
Tutmuş qərar, bu səsdə.
Yerin dərin qatından
“Qara qızıl” alanlar,
Xəzərin qucağında
Bu gün şəhər salanlar,
“Ulduz”lar göndərənlər
Ayın, Günün yanına,
Bir zaman mənim kimi
Qulaq asmışlar ona.
...Sentyabr səhəri!
Məktəbə yollanıram.
Bir işıqlı binanın
Yanında dolanıram.
Yenə qulaqlarına
O mehriban səs gəlir.
Gözlərimə gur işıq,
Qəlbimə həvəs gəlir.
Odur, doğma məktəbin
İlk zəngidir dil açan!
Odur, hər xoş nəğmədən

Daha əziz, mehriban.
İlk zəng!.. Yenə də səslən
Ürəkləri oxşa sən.
Sinfə çağır sən bizi,
Gəlirsən çox xoşa sən.
Bir an unutmaz səni,
Qələm tutan, söz yazan.
Sən elmin yollarında
Yorulmaz nəğməkarsan!

SEVİMLİ MƏKTƏB

Günəşin şəfəqində
Yuyunanda çöl-çəmən,
Xoş ətrini yayanda
Hər yana gül-yasəmən.
Atlaz don geyinəndə
Zirvəsi qarlı dağlar,
Şırhaşırla axanda
Sərin sulu bulaqlar.
Axşam, ya sübh çağında
Xərif külək əsəndə,
Bağları yarpaqların
Piçiltisi gəzəndə,
Köpüklənin coşanda
Göy suları Xəzərin...
Dincəldik biz fərəhlə
Qoynunda ağ günlərin.
Dənizdə qağayı tək
Qanad açıb üzdük biz,
Bu diyarı səyyahtək
Oymaq-oymaq gəzdik biz.
Keçdik sıx meşələrdən
Gen düzləri dolaşdıq,
Neçə gur çay addayıb,
Neçə dərədən aşdıq.

Kəmənd atıb dırmandıq
Sıldırırm qayalara,
Arxamızda çantamız
Üz qoyduqsa biz hara –
Göy yamaclar, örüşlər,
Bu yerin dağı-düzü...
Əlvən mənzərəsiylə
Oxşadı qəlbimizi.
Ana məktəb, indi də
Gəlirik, aç qoynunu.
Bağrına bas yenə sən
Öz qızını, oğlunu!
Fərəh dolu günlərdən
Yeni qüvvət alaraq
Dönürük biz yanına
Alnı açıq, üzü ağ.
Arzumuzu bilirsən;
Ucalt, sevimli məktəb
Bir pillə də bizi sən!

QAYA VƏ AĞAC

Bir yamacdan göyərən
Nazik gövdəli Ağac,
Sal daşlı bir Qayaya
Üz tutdu:
– Bu sırrı aç! –
Daşlarında min iz var,
Nədən çapılmış sinən?
Qaya: – Çox bərkə-boşa
Düşmüşəm, – söylədi – mən.
Hər an sinə gərmişəm
Böyük daşqına, selə.
Ağac əsib səsləndi
Eyhamla, gülə-gülə:
– Bu daşqını, bu seli

Mən niyə görmürəm bəs?
Qaya dedi: – Bilmirəm,
Bunlar sənə görünməz. –
Nə bir tufan, nə çovğun.
Qabağını kəsmisən,
Külək hara əsibsə,
Sən də ora əsmisən!

TÜLKÜ QİYMƏTİ

“Əhliləşmiş” Tulkünü
Toyuq çağırdı qonaq.
Halal yumurtasından
Hazırladı qayğanaq...
Səhəri Tulkü lələ
Yol aldı Çaqqalgılə.
Çaqqal oğurladığı
Beçəni tez qızardı,
Anbardan apardığı
Şərabı da çıxartdı...
Tulkü o gündən deyir:
– Yanılmaram mən, xeyr!
Toyuq xəsisdir yaman,
Olmaز bizim Çaqqaldan!..

QIRĞI VƏ CÜCƏ

Qırğı hey şığıyırdı
Toyuq-cucə üstünə,
Sonra da utanmayıb
Söyləyirdi şəst ilə:
– “Civ-civ”lə sakitliyi
Pozmaqmı isteyirsən?
Bilmirsən, qoruyuram
“Əmin-amalığı” mən?!

MASKA

Xəbər tutdular – Dələ
Toyuq boğub yeyibdir.
Qəşş etdi Kərtənkələ:
– Danışmayın, eyibdir!
Fındıq deyin, inanım,
Dələ əsla ət yeməz.
Xoruz dedi: – Ay canım,
Toyuğu kim boğdu bəs?!
Axı bu həndəvərdə
Nə tülkü var, nə çäqqal!
...Qonşu Dələni bir də.
Onlar yoxladı dərhal.
Heyvanların hamısı
Gəlib baxdı, gördü nə?!
Tülkü Dələ maskası
Keçiribmiş üzünə...

GİZLİ AD

Neçə heyvan, neçə quş
Görüşüb zooparkda,
İlk tanışlıq verirdi
Hərəsi özü haqda.
Lap hamidan axırda
Özünü verdi nişan, –
Bir az qurda, bir az da
Tülküyü oxşar heyvan.
Dedi: – Dostlar, adımı,
Düzü, unutmuşam mən.
Qoyun danışım sizə
Bir qədər işlərimdən:
Meşədə tek mən idim
Heyvanların pənahı,
İstəsəydim qoyardım
Lap dağın üstə dağı.

Kim bir øyri iş görsø,
Cøza verørdim özüm.
Heç iki olmamışdı,
Hølø mənim bir sözüm.
Heyvanların bir çoxu
Söylədi: – Nø zirəkdir!
– Yøqin ki, bu Pølengdir?
– Bølkə də Kørgədandır?!

– Elə bølkə də Aslan?!
Daha dura bilməyib,
Fil dilləndi bu zaman:
Tələsməyin! Dayanın!..
Lap dabbağda gönüne
Bələdəm bu heyvanın.
Mənimlə bir meşədə
Yaşayırdı, nə vaxtdı.
Peşəsi yaxın kənddən
Toyuq oğurlamaqdı,
Hamı dilləndi birdən,
Bu sözləri eşitcək:
– Aha!.. Çaqqalmış demək?!

GİCİTKƏN

Yaxına buraxmırkı
Gicitkən heç bir kəsi.
Eşitsəydi bir qoyun,
Ya da bir quzu səsi,
Körpə tikanlarını
Qabardıb dayanırdı,
Kim dadsa, dili-ağzı
Alışındı, yanındı.
Gülüb ürəkdən bu an,
Xoşlanırdı Gicitkən.
Gəl ki, bir gün istidən
Yaman pis günə düşdü,
Yarpaqları bürüşdü...

– Qoymayın, soluram mən,
Artıq məhv oluram mən! –
Deyib haray salsa da,
Olmadı yaxın duran.
Vaxtilə hamını bərk
Dalamişdı Gicitkən.

KİRPİNİN CAVABI

İlan bir gün Kirpidən
Sual etdi: – Söylə bir,
Niyə məni heç kəsin
Gözü görmək istəmir?
Amma baxıram, sənə
Hörmət edir çoxları.
Bu sırrı mənim üçün
Özün açıb de barı!
Çox qorxulu deyiləm,
İki dənə dişim var.
Səndə isə özün bax, –
Saya gəlmir tikanlar.
Arxayın dolanırsan,
Öldürməyirlər səni.
Amma, fürsət gəzirlər
Məhv eləməkçün məni.
Kirpi dedi: – Ay İlan,
Olsa da iki dişin,
Qəfildən başqasını
Sancmaqdır sənin işin.
Saysız şış tikanlarım
Olsa da, hər zaman mən
Qoruyuram özümü
Yalnız düşmənlərimdən.
Toxunmaram, dəymərəm
Mənə dəyməyənlərə.
Axitmaram əsla qan

Nahaq yerə, boş yerə.
Bu sözlərdən tutulub,
İlan gəldi qabağa.
Yığılıb cəld atıldı
O, Kirpini sancmağa.
Tikanları şısləyib
Qoçaq Kirpi də bu an,
Tutdu xain İlanın
Dişiyələ quyruğundan.
İlan çox qəzəb ilə
Vurnuxduqca hər yana,
Dəyib şış tikanlara
Boyandı öz qanına.

LOVĞA EYNƏK

Özünü çəkib Eynək,
Bir gün dedi gözlərə:
– Bir düşünün, nə vaxtdan
Biz baxırıq hər yerə.
Deyin, mənsiz nəsiniz,
Görərsiniz mənimtək?!
Üzlə Alın qırışdı
Bu sözləri eşitcək.
Qaşlar çatıldı yana,
Qovuşdu sıx Kirpiklər...
Eynək heç şey görmədi
Çalışdışa nə qədər.
Gözlər dedi: – Yumulduq,
Buyur növbə sənindir.
Baxıb gördüklərindən
Bize xəbər verindi.
Düşündü öz-özünə
Ah çəkib lovğa Eynək:
“Necə?.. Görən gözlərmmiş?
Mən heç nəyəmmiş, demək!..”

HƏR KƏSİN YERİŞİ VAR

Bir Tısbağı Dovşana
Söylədi yana-yana:
– Sən nə yaman qaçırsan?
Lap elə bil uçursan!
Gəl, dost olaq bu gündən
Mənə də öyrət bunu.
İnan ki, təriflərəm
Səni, ömrüm uzunu.
Dovşan dedi: – Əzizim,
Bu xeyala düşmə sən!
Bu addımla, yerişlə
Məgər qaça bilərsən?!
İnad etdi Tısbağı:
– Yox, mən də qaçacağam,
Öyrətmirsən, öyrətmə!
Lap quştek uçacağam. –
Deyə o, bir təpədən
Üzüaşığı endi.
– Qaçma, yavaş! – söyləyib,
Dovşan xeyli deyindi.
Amma sözə baxmayıb
Tısbağı yumbalandı,
Dəyib daşa, kəsəyə
Bir anda parçalandı.
Dovşan vurdu dizinə:
“Sənə demədim, yavaş!
Hər kəsin öz yerisi
Var, a Tısbağı qardaş!..”

TOFİQ MAHMUD

(1931-1997)

MEŞƏDƏ ŞƏNLİK

Sərçə, dovşan,
Maral, ceyran
“Gəzək” – deyə,
“Görək” – deyə
Yollandılar bir meşəyə.
Meşə dərin,
Meşə sərin.
Ətri gəlir çiçəklərin!
Şaqqıldadı birdən budaq,
Düşdü yerə neçə yarpaq.
Dovşan dedi: – Bu tülükdür,
Yəqin çıxdan bizi güdür.
Maral dedi
Titrəyərək:
– Ya bəbirdir, ya da pələng.
Sərçə isə
Cikkildədi,
Sağa-sola baxıb dedi:
– Getməyiniz
Siz, amandır,
Bu səs salan çalağandır.
Ceyran dedi:
– Düşdük dara,
Rast gəlmışik canavara.
Bu vaxt elə,
Gülə-gülə
Üzə çıxdı bir boz dələ.
Toxunaraq yarpaqlara,
O hoppandı budaqlara.
Güldü sərçə,
Güldü dovşan,
Güldü maral,

Güldü ceyran.
Sevindilər,
Şadlandılar,
Hoppandılar, atlandılar.
Meşə ilə yol getdilər,
Yenə də səs eşitdilər.
Dovşan dedi:
– Bu tülküdür,
Yəqin bizi çıxdan güdür.
Maral dedi
Titrəyərək:
– Ya bəbirdir,
Ya da pələng...
Sərçə isə cikkildədi,
Sağa-sola baxıb dedi:
– Getməyiniz
Siz, amandır,
Bu səs salan çalağandır.
Ceyran dedi: – Düşdük dara,
Rast gəlmışık canavara.
Bu vaxt birdən,
Sarı bülbül ötdü şən-şən...
Dayandılar,
Boyandılar.
Güldü sərçə,
Güldü dovşan,
Güldü maral,
Güldü ceyran...
Bir bax, gəlib, solda, sağda –
Durdu neçə alabaxta:
– Gecikmisən,
Gözəl cüyür,
Şən də durma, tələs, yüyür.
– Ətrafa bax, çıxdur gələn,
Gəlib hop-hop,
Qaratoyuq, ağacdələn.

Dost oldular bu heyvanlar,
Birgə onlar
Oynadılar qaçıdı-tutdu,
Maral qaçıdı, ceyran tutdu.
Oynadılar sonra top-top,
Topu vurdı
Alabaxta, cüyür, hop-hop.
Sərçə, dovşan,
Maral, ceyran
Dönə-dönə
Gəzib yenə,
Bu gözəl, bu təzə yeri
Qayıtdılar axşam geri.

SÜRÜCÜ YOX, HƏKİMDİR

Təzə maşınımızı
Atam yox, anam sürür.
Hamı, həmişə onu
Maşını sürən görür.
Uşaqlar hərdən mənə
Lağ edirlər, gülürler.
Çünki onlar anamı
Bir sürücü bilirlər.
Hardan bilsinlər onlar
Anam nəçidir, kimdir?!
Hardan bilsinlər anam
Sürücü yox, həkimdir.

ÇƏMƏNDƏ ÇƏTİRLƏR

Qızlar al-əlvan rəngli
Çətirləri açdılar,
Tutub başları üstə
Çəmənliyə qaçıdlar.
Bu yay gündənə Günəş
Hər yana od səpirdi.

Qızlarisa Günəşdən
Qoruyan bu çətirdi.
Gül-çiçəkli çəməndə
Gül-çiçəkdi – çətirlər,
Qızların başı üstə
Kəpənəkdi – çətirlər.
Allı-güllü çəmənin
Nə gözəl ətri vardı,
Bir qucaq çiçək kimi
Hər qızın çətri vardı.
Bənzəyirdi gül açan
Yasəmənə – çətirlər,
Yaraşırkı necə də
Bu çəmənə – çətirlər!

İKİ QIZ

Süsən evdə olmur aram,
Elə deyir:
– Lalə üçün darıxıram.
Lalə də öz evlərində
Deyir hər gün:
– Darıxıram Süsən üçün...

Bir gün onlar görüşdülər,
Qucaqlaşış öpüşdülər.
Bağça-bağı dolaşdırılar.
Birdən... aman...
                          dalaşdırılar...
Bağça-bağda gül-çiçəklər
Dəstə-dəstə...
Fəqət onlar
Dalaşdırılar
Al-qırmızı bir gül üstə...
Dodaq belə
büzdü onlar,
                          Bir-birindən

küsdü onlar...
Hərə getdi öz evinə,
Günlər ötdü...
Ancaq yenə
Süsən evdə olmur aram.
Elə deyir:
– Lalə üçün darıxıram.
Lalə də öz
evlərində
Deyir hər gün:
– Darıxıram Süsən üçün...

DÖRD BACI

Dörd bacıyıq, dörd bacı, –
Atamızın dörd qızı.
Eyni paltar geyirik,
Rəngi bırdır, – qırmızı.

Nənəm deyir: – Gözəldir
Oğlumun övladları.
Bizə paltarlar tikir
Bu dəfə rəngi sarı.

Eyni rəngli, bu gözəl
Paltarları geyirik.
Dördümüz də nənəyə
– Sağ ol, sağ ol! – deyirik.

Teatrda, kinoda
Hər yerdə bir oluruq,
Bir mahnı öyrənmişik,
Bir yerdə oxuyuruq.

Çıxmışıq səhnəyə də
Mahnımız xoşa gəlib.
Deyirlər, bacılardan
Bir kvartet düzəlib.

Dörd bacıyıq, dörd bacı, –
Anamızın dörd qızı.
Gəlin, siz də dinləyin,
Bizim bu mahnimizi.

ATASINI SEVƏN QIZ

Ata işə gedəndə
Dalinca qaçır Süsən.
Ata işdən gələndə
Qapını açır Süsən.
Ata götürüb yerdən
Göyə qaldırır onu.
Qucaqlayır o, şən-şən
Atasının boynunu.

Atası dincələndə
Otağa səssiz girir,
Atası işləyəndə
Ona çay da götirir.
İstirahət günləri
Şəhərə çıxır onlar,
Gəzib bütün şəhəri,
Hər yerə baxır onlar.

Atasız qalan zaman
Kədərlənir o şən qız.
Ayrılır atasından,
Atasını sevən qız!

SAMİRİN TOPU

Samir bərk vurdu topu;
Elə bərk vurdu yerə, –
Gördü ki, hoppanır top
Özündən də hündürə...
Samir yamanca qorxdu,
Dərhal başını əydi.
Hündürə hoppanan top
Enib başına dəydi.

GÜNDÜZ QOÇAQ, AXŞAM QORXAQ

– Mən pələngəm, mən şirəm...
Əlimdə qılinc, qalxan;
Gündüz deyirdi Elxan,
Mən heç kəsdən qorxmuram.
Elə ki, axşam çağrı
Hazırlandı yatağı,
Ağlayıb dedi Elxan:
– Tək yatmağa qorxuram...

HEÇ NƏ ALMA!

Evimizə gəlib qonaq.
Dil-dil ötür bir uşaq:
– Mənə verin nə konfet,
Nə peçenye, nə alma...
Anam möhkəm tapşırıb
Heç kəsdən heç nə alma.
Konfetlə yoxdur aram,
Yoxdur almayla aram.
Versəniz də, bunların
Heç birini almaram.
Ona ya konfet uzat,
Ya da ki alma uzat,
Dili “yox”, “yox” desə də,
Əllərilə bunları
Götürəcək o saat!

GÜLƏYƏN SÜSƏN

Baxıb oyuncaqlara
Əylənir, gülür Süsən,
Qarışıb uşaqlara
Şənlənir, gülür Süsən.
Elə səhərdən bəri,

Gülür qızın gözləri.
Oyuncaq dovşan görür,
Gülür Süsən.
At görür, ceyran görür,
Gülür Süsən.
Uçuşub göy üzündə
Şən quşlar dolaşanda,
Futbol topu üstündə
Uşaqlar dalaşanda
Gülür Süsən.
Çiçək görür, ot görür,
Bulud, şimşək, od görür,
Gülür Süsən.
Həyət boyu it hürür,
Qoca arvad öskürür,
Gülür Süsən.
Milis əmi fit verib
Maşını saxlayanda,
Anasını itirib,
Bir uşaq ağlayanda
Gülür Süsən.
Nənəsi eynək taxdı,
Süsən eynəyə baxdı.
Qəh-qəh çəkdi yenə də.
Süsənin gülməyinə
Baxıb güldü nənə də...
Dedi: – Şeytan, bəsdir, bəs,
Adam hər şeyə gülməz!

MƏMMƏD ASLAN (1939)

NƏNƏM XALÇA TOXUYUR

Bu, hana ağacıdı,
Bu, əriş-arğacıdı.
O gördüyün kirkitdi,
İlmələri bərkitdi.
O da gonbul həvədi,
Dişi sanki dəvədi.
Necə də hazır durub,
Gurup-gurup, gup-gurup...
İlmə çalır barmaqlar,
Çözələnir yumaqlar.
Bax, toxunan xalçadı,
Gülü qonça-qonçadı.
Əlvan ipdən gör nələr,
Toxuyurlar nənələr.

İPƏK PALTAR

– Bel sapı kəs, ay baba!
– Bel nəyinə gərəkdi?
– Bağda quyu qazıram,
Bəlkə bir çəkil əkdirim.
– Neyləyirsən çəkili?
– Qoy çəkil budaqlasın!
– Neyləyirsən budağı?
– Qoy budaq yarpaqlasın!
– Neyləyirsən yarpağı?
– İpəkqurdu saxlaram,
Yemlərəm, yarpaqlaram.
Yaxşı bəsləsəm əgər,
Qurd mənə ipək verər –
Geyərəm ipək paltar,
Gün dəydikcə parıldar.

ALMA AĞACI

Bir ağaç çiçəklədi,
Babam dedi:
– Almadı.

Üzə güldü budaqlar,
Vaxtsız çiçək salmadı.

Əzizlədik,
Gözlədik,
Heç kəs onu yolmadı.

Yetişdi meyvələri,
Payladı bir-bir bizə.
Bıy, özünə qalmadı!

BÖYÜRTKƏN – BÖYRÜ TİKAN

– Böyürtkən böyürtkəndi,
Niyə böyrü tikandı?
– Tikansız olsa əgər,
Quşlar qonub dənləyər.
Nübar qalmaz bir dənə
Nə babaya, nə sənə.

TƏBRİZƏ

Bapbalaca boyu var,
Xirdacadır Təbrizə,
Amma hayana getsək,
Gəlib qoşulur bizə.

Qaçıր hamıdan qabaq,
Hörüyü qoşa zanbaq.
Əlindəki gülə bax,
Telindəki nərgizə.

Görməzsən bir yol dinə,
Buyursa yüz yol nənə;
Gah gül üçün çəmənə,
Gah su üçün kəhrizə.

Nənəsi hana qurar,
Hanaya ilmə vurar.
Təbrizə tez oturar
Nənəsiylə diz-dizə.

Gülər dodaq, gülər göz,
Gülərzüdü, gülərzü.
Əli-üzü tərtəmiz,
Üstü-başı təptəzə.

ZAHİD XƏLİL (1942)

SIFIRIN NAĞILI

I

Gecədən xeyli keçmiş
Qızışdı mübahisə.
Rəqəmlər bir-birilə,
Yaman girmişdi bəhsə.
Doqquz deyirdi ki, mən
Hamınızın başıyam.
Səkkiz fəxr edirdi ki,
“Doqquzun yoldaşıyam”.
Yeddi deyirdi: – Bir az
Kefim yoxdur, xəstəyəm.
Altı dedi: – Doqquzam,
Amma başı üstəyəm.
Beş dedi: – Qiymətlərin,
hamısından başam mən.
Dörd dedi: – Nə dərdim var,
Beş ilə yoldaşam mən.
Üç deyirdi: – Üçəm mən,
Kim deyir ki, heçəm mən?!
İki düşünüb dedi:
– İki dənə birəm mən.
Yazsan böyür-böyürə,
On nədir, on birəm mən.
Bir də çevrildi sola
Dedi: – Ay sıfır qardaş,
Gəl biz girək qol-qola,
On olaq, böyük olaq.
Rəqəmlər gülüsdülər:
– Sıfıra bax, – dedilər.
Fağıra bax, dedilər,
Gör nə yaman xırdadır.
Tək dayananda yazılıq
Hamımızdan xırdadır.

Qəmlənib dodağını
Xeyli gəmirdi sıfır.
Amma elə susurdu,
Heç nə demirdi sıfır.

II

Səhərə yaxın,
Oyandı sıfır.
Kitabın üstə
Dayandı sıfır.
Diyirləndi o,
Bir təkər kimi.
Çıxdı qapıdan,
Lap əsgər kimi.
Düzdə sel oldu,
Dağda yel oldu.
Keçdi çayları,
Aşdı dağları.
Diyirləndi bir,
Meşəyə sarı.

III

“Hesab”ı açdı,
Kiçik Şəlalə.
Bütün rəqəmlər
Yatırıldı hələ.
Birdən çığırdı:
– Vay, vay, bəs sıfır,
Yoxdur, kitabdan
Hara qaçıbdır?!
Gəldi Kəmalə,
Gəldi Cəmalə.
Orxan da gəldi,
Yox idi sıfır.
Dedilər, görən,
Hara qaçıbdır?!

IV

Rəqəmlər vurnuxdular,
Çox narahat oldular.
Bir o saat anladı,
Dostlarını danladı:
—Yəqin möhkəm inciyib,
Axşamkı sözdən sıfır.
Onunçün də qaçıbdır,
İtibdir gözdən sıfır.
Bir dedi: Yel atımı,
Bu saatca çaparam.
Mən öz sıfır dostumu,
Harda olsa taparam.
Tapmasam, meşələrdə
Qovağa çevrilərəm.
Bir çobanın əlində
Çomağa çevrilərəm.
Tapmasam sıfırı mən,
Ox da ola bilərəm.
Meşələrdə itərəm,
Yox da ola bilərəm.

V

Bir meşəyə girəndə
Hay-haray saldı Turac:
“Vay məni tutdular,
Şirin kabab etdilər”.
Dovşan kolun dibində
Gözüəçiq dururdu,
Ayı öz kahasında,
Dabanını sorurdu.
Yenə hündür budaqda,
Xor-xor yatırıldı dələ.
Sağsağanlar, qargalar
Qırıldı şirdi hələ.

Qəzəbli, xallı pələng,
Qolunu yalayırdı.
Yalquzaq bir canavar,
Acından ulayırdı.
Tısbağalar yatırıldı,
Qurbağalar yatırıldı,
Çiçəklər də yatırıldı.
Böcəklər də yatırıldı.

VI

Bir kol dibində,
Yatmışdı sıfır.
Şirin yuxuya,
Batmışdı sıfır.
– Sıfır, ay sıfır,
Birəm, gəlmışəm.
Nə oturmuşam,
Nə dincəlmişəm.
Xoşbəxt idilər,
Bax indi onlar.
Görüşdü onlar,
Sevindi onlar.

VII

– Dostum, sıfır!
– Qardaş, nə var?
– Dur sağımda,
Biz on olaq.
– Yox, bura bax,
Sən dur sağda,
Kim uzaqdan
Baxsa bizə
“Bəh-bəh” desin,
Hüsnümüzə.
Sən dur sağda,

— Yox, sən, yox, sən!
Tərslik elədi sıfır:
— Sən sağ tərəfdə dayan,
Mən solda, — dedi: — sıfır.
Amma on deyil, çönübü,
01 oldu onlar,
Asıldilar qovaqdan,
Lap uca bir budaqdan.

VIII

Bir azdan bu meşəyə,
Yaman hay-küy yayıldı.
Qırmızı maşınlarda,
Dəmirpapaq kişilər,
Başı qapaq kişilər
Tökülüşüb gəldilər:
— Biz yanğınsöndürənik,
Bəli, bəli, — dedilər.
Bir lalə topasını,
Bir moruq talasını,
Suya tutdular onlar;
Dedilər ki, yanğın var.
— Ay canım, yanğın nədir?
Donquldandı ayılar,
Vızıldadı böcəklər.
Qorxudan tir-tir əsdi,
Zərif, qəşəng çicəklər.
01-i göstərib:
— Budur, budur, baxın bir,
Bizim idarəmizin,
Telefon nömrəsidir,
Bəli-bəli! — dedilər.
Dələ gəldi uzaqdan,
Biri aldı budaqdan.
Sıfırı da keçirdi,

Birin əyri başına.
Dedi: – 01 nədir,
Bu ki çətirdir, çətir!
Başlarını buladı
Dəmirpapaq kişilər,
Başı qapaq kişilər.
Maşınlara mindilər,
Düz şəhərə döndülər.

IX

“Hesab” üçün darixdı
Sıfırla – bir meşədə.
Çox qala bilmədilər
Sakit, yaşıl guşədə.
Yenidən qayıtdılar
Doğma kitablarına.
Rəqəmlər sevindilər,
Vərəqlər sevindilər.
Kəmalə də sevindi,
Cəmalə də sevindi,
Şəlalə də sevindi.
Orxanın da yuxusu
O saatca dağıldı.
Bu da sıfır haqqında
Məzəli bir nağıldı.

CÜCƏLİ TOYUQ

Qırt toyuq, cüçəli toyuq,
Pırpızlı, məzəli toyuq.
Tutsam cücənin birini,
Qabardarsan tüklərini.
Tez üstümə cumarsan,
Nə yaman davakarsan?!

NƏRİMAN HƏSƏNZADƏ

(1931)

HEÇ NƏ İSTƏMƏYƏN QIZ

– Ata, güllü bir corab al,
heç nə daha istəmirəm.
Sən tülküllü bir kitab al,
heç nə daha istəmirəm.
Bir plas al, iki bayraq,
bir qara zont, bir ağ papaq...
heç nə daha istəmirəm.
– Qızım, özgə nə alım mən?
– Qırmızı lent, yaşıl qələm,
heç nə daha istəmirəm.

XATİRƏ

Düz gecə yarı
qalxdı yuxudan.
Oyuncaqları
istədi şeytan:
– Qazım hardadı?
– Qazın yatıbdı.
– Quzum hardadı?
– Quzun yatıbdı.
– Əlcəyim hanı?
– Əlcək də yatır.
– Pencəyim hanı?
– Pencək də yatır.
Kəsdi sözünü,
yumdu gözünü,
yatdı Xatirə.
Şirin yuxuya
getdi Xatirə.

DİŞLƏRİ MIRIQ, DÜYMƏSİ QIRIQ, ŞALVARI QISA, QARDAŞIM İSA

Xanım izahat verir,
şəkil çəkib ad verir:
– Bu, qardaşım İsadı,
şalvari çox qıсадı.
Dişi düşüb, mırıqdı,
düymələri qırıqdı.
Saçlarını daramaz,
bu, kişiyə yaramaz...
Rəssam gülür İsaya,
bu şalvari qısaya.

UŞAQLAR

Uşaqlar küsüşdü,
uşaqlar söyüşdü,
bir az da döyüşdü.
Böyüklər qarışdı,
ürəklər bulandı.
Uşaqlar barışdı,
böyüklər utandı.

Oynayırdı, “atışındı” iki uşaq,
biri bizdən, biri “faşist”:
– Taraq-ta-taq!..
Döyüş yeri – gəbə üstü, xalı idi,
Səngərləri – qapıların dalı idi.
Tüfəngləri – xətkeş idi, qələm idi –
qırmızı, ağ,
güllələri-özlərinin səsi idi:
– Taraq-ta-taq!..
“Faşist” vurdu bizimkini,
gizləndi də o, birtəhər.
– Yıxıl! – dedi, yaxılmadı bizim əsgər.

– Faşist vuran heykəl olur,
qəhrəmandı, –
deyib susdu,
heykəl kimi şax dayandı.

YOXA ÇIXAN YEDDİ YAYLIQ DASTANI

Yaylıqlar itdi bir-bir,
Hardadı bəs, kim bilir?!
Bəzənibdi Gəlincik,
gizlənibdi Gəlincik.
Biri: başında örəpək,
biri: əynində köynək
biri: belində kəmər,
biri: əlində nəmər,
biri: çıyində şarfı,
ayağında: corafdı,
saçında: lentdi yaylıq.
Tapıldı yeddi yaylıq.

XANIMIN SƏRGİDƏ İŞTİRAKİ

Xanım sərgi düzəldir,
sərgisi nə gözəldir.
Şəkil düzür: birinci –
Leonardo da Vinçi!
Sonra başqa sənətkar:
Xanım,
Tahir və Səttar! –
əsərləri yanaşı.
Təbrik etdim anaşı.

ŞEYTAN QIZ

Yataqda qardaşıyla
qucaqlaşıb yatan qız,
yuxuda qardaşıyla
söyüşür,
ay şeytan qız!

AY XANIM, GƏL OYNAYAQ

– Xa... nim... – deyə sərçələr,
cik-cik edib höccələr.
Göyərçinlər, qumrular,
onu görsə, tanıyar.
Ala pişik xumardı,
iş-i-gücü tumardı.
Görsə ki, Xanım gəlir, –
tez gərnəşib dikəlir.
Bığlarını yalayırlar,
quyruğunu bulayırlar.
Deyə bilmirlər ancaq:
ay Xanım, gəl oynayaq.

“ARI” VƏ “ALI”

Mən deyirəm: – Arıdı,
Xanım deyir: – Alıdı.
Mən deyirəm: – “R” de, “R”.
Xanım deyir: – “L”, “L”, “L”.
Alı – insandı, insan,
Arı da – balqayıran.
Mən deyirəm: – Arıdı,
Xanım deyir: – Alıdı.

NAZİM

Nazim anasının
sözünə baxmir.
Anası Nazimin
üzünə baxmir.
Oturub divanda
başıaşağı,
yenə yerlə gedir
qaşı-qabağı.
Nazim, bir söz deyim,
sən mənə inan:
apar zibili at,
barışın anan.

DÜZ GORÜBSƏN, ATACAN

– Ekranda gördüm səni,
sən necə?
Gördün məni?
Divanda?
Harda gördün?
Əlimdə şar da gördün?
Bəs məstan pişiyimiz?
Hardayıq biz ikimiz?
– Gördüm səni,
hayanda?
Əlində şar, divanda,
Yanında pişiyimiz,
baxırdınız ikiniz.
Nazim güldü mehriban,
– Düz görübən, atacan.

YUXUDA AĞLATDILAR

Nazim getdi yatmağa,
bal yuxuya batmağa,
yuxularda qaçmağa,
nağıllarda uçmağa.
Məlikməmməd dalınca,
Qorxaq Əhməd dalınca.
Tək səfərə çıxmaga,
qılınc, qalxan taxmağa.
Cırtdan ilə görüşə,
divlər ilə döyüşə.

Oyuncaqlar gəldilər,
yuxusuna girdilər.
Dovşanın qulağı yox,
dəvənin ayağı yox.
Ayı çənəsiz gəlib,
xoruz çarəsiz gəlib.
Atın başı itdədi,
itin başı atdadi.
Kosmonavt çılpaq qalıb,
nə o, nə bu sağ qalıb.

Dovşan dedi: qulaq ver!
Dəvə dedi: ayaq ver!
Ayı dedi: çənə tap!
Xoruz dedi: çarə tap!
At başını istədi,
it başını istədi.
Kosmonavt dedi: – Paltar!
Hamısı dedi: – Qaytar!!!

Məlikməmməd eşitdi,
Qorxaq Əhməd eşitdi.
Nazimdən küsdü Cırtdan.
Divlər buynuzlu gəldi,

küsdü qılinc və qalxan
sonra toppuzlu gəldi,
Yuxuda ağlatdlar,
Nazimi oyatdlar.

HƏMİN SİNİFDƏ

Nazim içdi çayını,
yedi qoğal payını.
Bir o oldu, bir də mən,
özüm tutdum əlindən.
Çantasını götürdüm,
məktəbəcən ötürdüm.
Daha ikinci sinfə
gedirdi o bu dəfə.
Əlində təzə çiçək,
təzə bant, təzə köynək.

Tamam oldu saat bir,
gördük ki, Nazim gəlir,
Gəldi... bir söz demədi,
Nazim çörək yemədi.
Qucaqladı atası.
– Nə olubdu, qadası?
Kövrəldi o bu sözdən:
– Sinifdə qalmışam mən.
Xəbər pis xəbər oldu,
hamı birtəhər oldu.
– Bütün sinif qalıbdı,
hamı “iki” alıbdı.
– Hamı sinifdə qalmaz,
Nazim, belə şey olmaz.
– Axı həmin sinifdə
dərs keçdik bu dəfə də?!

NƏZRİN GÖR KİM OLACAQ...

Nəzrin üç yaşındadı,
fikri dağ başındadı.
Nəzrin gör kim olacaq,
Nəzrin həkim olacaq.
Ağ xalat geyinəcək,
Nəriman babasını
görəndə deyinəcək:
dərmanı iç, – deyəcək,
“Bir”, “iki”, “üç”, deyəcək,
güləcək, güldürəcək.

AYSEL, GÜLSEL, İMAMƏT

Aysel, Gülsel, İmamət
Üç bacıdı – qiyamət.
Köynəkləri – bəzəkli,
Lentləri – kəpənəkli,
Corabları qotazlı,
Gülsel – düyməağızlı.
İmamət – Çin gözəli,
Aysel – elin gözəli.
Qaçırlar, oynayırlar,
Həyətdə qaynayırlar.

Atası dedi: gedək,
Qızları çımıldırək.
Gülsel bir az ağladı,
Hamını qabaqladı.
Aysel qaçıdı birtəhər
İmaməti gördülər.
– İmamət, qızım, gedək
Evdə çım-çım eyləyək.
Ayseli də aparaq,
Gülseli də aparaq,

Evdə çimin, qayıdaq.
İmamət hönkürdü bərk,
– Ayseli tapın, gedək!
Aysel bağda gizlənib,
Lap qıraqda gizlənib.
Səs-səmiri eşitmır,
Guya heç kimi görmür.
Ayseli tapmaq olmur,
Tapıb aparmaq olmur.
Bibi, nənə çağırır,
Ata yenə çağırır,
Toyuq-cücə çağırır,
Pişik, sərçə çağırır,
Xoruz da quq-qulu-qu, –
Aysel – deyir yolboyu.
İmamət hönküür bərk,
– Ayseli tapın, gedək!

Ayseli axtarırlar,
Tapırlar, aparırlar.
Üçü verib əl-ələ,
Gedirlər gülə-gülə.
Bir-birini sevirlər,
Bacılar sevinirlər.
Aysel, Gülsel, İmamət
Üç bacıdı – qiyamət.

QIZIL LƏLƏK NAĞILI

(*Kalmik xalq nağlı əsasında*)

Keçmişlərin birində;
yaşayıb kənd yerində
iki dost, iki qonşu:
Xoruzla Tovuzquşu.
Xoruz – bərli-bəzəkli,
Xoruz – ipək lələkli.

Gün çıxanda lələklər
simu-zərdi, simu-zər!
Gün batanda lələklər,
tutulardı bir qədər.
Ay çıxanda lələklər
görünərdi təzə tər.
Ay batanda lələklər
parıldardı bir qədər.

Lələyini görənlər,
bəzəyini görənlər
gözəl Xoruz deyərdi,
Qızıl Xoruz deyərdi.
Budaq üstdə budağı,
evə girsə, otağı,
yerdə yeri bəzərdi,
Xoruz rahat gəzərdi.
Tovuzqusu bir axşam
gəldi: – A qonşu, salam!
Lələklərin təzə-tər,
Mat qalıbdı görənlər.
Bir günlüyü ver, geyim,
Yoxdu başqa bir şeyim.
Bir qonaqlıq var, səhər,
getməsəm inciyərlər.
Tanıyırsan sən məni,
çağır, geciksəm məni.
Xoruz verdi lələyi,
verdi bəri-bəzəyi.
Tovuzqusu bəzəndi,
Altdan-üstdən düzəndi.
Çıxdı çölə-çəmənə,
Baxın, – dedi, – siz mənə!
Çəmən baxdı vuruldu,
Sular baxdı, duruldu.
Yollar baxdı, “keç” dedi,
Sular “məndən iç” dedi.

Kölgə saldı budaqlar,
söyüdlər və iydələr...

Xoruz qalxdı bir səhər,
gözlədi: sabah gələr.
Çağırıldı: quq-qulu-qu!..
Gəlmədi Tovuzquşu.

Xoruz qalxdı obaşdan,
sökülməmiş hələ dan.
Çağırıldı: quq-qulu-qu!..
Gəlmədi Tovuzquşu.
Xoruz axşam düşəndə,
hay-haray saldı kəndə,
çağırdı: quq-qulu-qu!..
Gəlmədi Tovuzquşu.

Oldu pipiyi al qan,
indiyəcən o vaxtdan
xoruz hər gün üç dəfə,
səs salır hər tərəfə.
Çağırır: quq-qulu-qu!..
Gəlməyir Tovuzquşu.

LÜĞƏT

Ağaz – başlama, başlanğıc

Amadə – hazır

Bar – yaradan, yaradıcı

Bariq – işıltı, parlaklı, şimşək, ıldırım

Bavər – inam, ağıl kəsmə, etimad, etibar

Bərfərz – tutaq ki, fərz edək ki...

Bərqərar – möhkəm, daimi, davamlı, dəyişməyən

Bəzli-can – qabaqda gedən, canını fəda edən

Bəzm – məclis, yiğincaq, eyş-işrət, kef məclisi

Bimar – xəstə, naxos

Biniyaz – ehtiyacı olmayan, var-dövləti olan, sərbəst

Bipərvə – qorxu bilməyən, heç bir şeydən çəkinməyən, qorxusuz, cəsur, qoçaq, laqeyd

Bumajnik – pul kisəsi

Cəhl – nadanlıq, bilməməzlik, tərslik

Dəbistan – ibtidai məktəb

Dərguş – yadda saxlama, qulaqda saxlama

Diba – çıçəkli, bəzəkli ipək

Didə – göz

Dil – ürək, qəlb

Dövlətmənd – dövlətli, varlı,

Dübarə – ikinci dəfə, yenidən, bir daha

Dürəfşan – düryağdırان, dürr saçan

Dürəxşan – işıqlı, parıltılı

Ehya – bərpa etmək, canlandırma, təzədən abad etmə

Əhli-qəryə – kənd əhli

Ərzəl – ən rəzil, çox alçaq adam

Fəri – ikinci dərəcəli

Fikar – fikirlər

Fövrən – dərhal, həmin saat, tələsik, tezliklə

Fövt – əldən qaçırmış, əldən çıxarma

Gərdiş – əldən-ələ gəzmə, gəzinti, seyr, dolanma
Giryə – ağlama, zarıma
Gülşən – güllük, çiçəklik

Himmət – çalışma, çapalama, səy, yüksək fikirlər
Hübb – sevgi, məhəbbət
Hüma – cənnət quşu, dövlət quşu (xəyalı bir quş)

Xaib – ümidi kəsilmiş, ümidsiz, məyus olan
Xar – tikan, göyəm ağacı, yeyən, zəlil, alçaq
Xəridar – alıcı, satın alan, müştəri
Xoşxan – gözəl oxuyan, gözəl səsi olan
Xoşlıqa – xoşsurət, xoş üzlü, gözəl: siması gözəl
Xülq – xasiyyət, təbiət

İcabət – cavab vermə, icra etmə, razı olma, itaət etmə
İxvan – qardaşlar
İqbəl – bəxt
İqrar – qərarlaşdırma, yerləşdirmə, dil ilə söyləmə, ifadə etmə, təsdiq etmə, qəbul etmə, boynuna alma
İltimas – xahiş, rica
İrfan – bilmək, xəbərdar olmaq
İrtikab – pis və ya qadağan edilmiş bir işi etmək, rüşvət almaq
İştiyəq – arzu etmək, çox istəmək

Kərr – müharibədə bir dəfə geri çəkildikdən sonra təkrar hücum etmə, hücum
Kəsalət – kefsizlik
Kəsb – qazanma, qazanc, ələkeçirmə, sənət
Küfr – kafirlik, Allaha inanmamaq, dinsizlik, inamsızlıq, söyüş
Külbə – çırpıdan düzəldilmiş siğınacaq yeri, kasıb ev, daxma

Qəryə – kənd
Lətafət – incəlik, xoşluq, müləyimlik, gözəllik

Mayəhtac – gərəkli şeylər, insana, evə, lazımlı olan şeylər
Mazi – keçən, keçmiş zaman
Mədədkar – köməkçi, yardımına gələn.

Məhzun – qəmli, kədərli

Mələx – çeyirtkə

Mərarət – acılıq, ovqattəlxlik, dilxorluq

Məsrur – şad, sevinc, şən

Mizac – təbiət, xasiyyət, sağlamlıq

Mövt – ölüm

Mübahat – qızışmış, həyəcanlanmış, rahatsız, nigarən qalmış

Müdəbbir – tədbirli, uzaqqörən

Müntəha – son dərəcə, nəhayət, axır

Müsavat – bərabərlik

Müstəğrəq – dalmış, qərq olmuş, suya batmış

Müstəhəqq – layiq, layiq olan, ehtiyacı olan

Müstəqbəl – gələcəyi irəlidə olan, gələcək zaman

Müştəq – arzulayan, can atan, həsrət çəkən

Naçar – çarəsiz, əlacsız, istəməyərəkdən

Nigah – baxış, baxma, nəzər

Nihan – gizli saxlanmış, məxfi

Nisyan – unutma, yaddan çıxartma

Nışat – şadlıq

Nur – işıq, aydınlıq, parlaqlıq, şərəf, şan

Nüzərtgah – seyrəngah, oylənmə yeri

Pişkam – irəli addım atan, qabaqcıl, qabaqda gedən

Pürmələl – usandırıcı, cansızıcı, kədərli, qəmli

Rəhlət – yazılı gəlmə, rəhm etmə, bağışlama, bəxşish, vəfat etmə

Rənc – zəhmət, əziyyət, narahathlıq

Sayənisar – kölgə salan, kölgəli

Səbk – bir metalı əridib qəlibə tökmə; ədəbiyyatşunaslıqda: üslub, təmkin

Səlah – yaxşılıq, bir şeyin bəyəniləcək bir surətdə olması, sülh və asayış

Səmər – meyvə, yemiş, bar, fayda, mənfəət, nəticə

Sərd – soyuq, ürək sıxan, xoşa gəlməyən

Sərfəraz – başqalarından seçilən, başı uca.

Sərşər – dopdolu, ağızına qədər dolu, ağızbaağız, kefli, məst

Sərzəniş – danlaq, qaxınc, məzəmmət

Sibqət – qabaqlama, müvəffəqiyyət

Sidq – doğruluq, gerçəklilik, həqiqət, səmimilik, saflıq, ürək təmizliyi

Sühulət – asanlıq, yavaşlıq, incəlik, əlverişlilik

Şərafət – etibar, heysiyyət, cins

Şəşəə – parlaqlıq, parıldama, dəbdəbə, təmtəraq

Şitab – tələsmək, sürət, çeviklik

Şur – şoran, duzlu, hay-küy, eşq, sevgi. Azərbaycan müğamlarından birinin adı

Təbah – məhv olmuş, pozğun, puç olmuş

Təəb – yorğunluq, zəhmət, əziyyət

Təkmil – kamala çatdırma, bitirmə, sona çatdırma

Tifl – uşaq, çocuq

Türfə – tapılmayan, misli-bərabəri olmayan, nadir şey

Üqba – axirət, o biri dünya (dini)

Ülüm – elmlər

Ürfan – elm, mərifət

Üyub – eyblər

Validə – ana

Vəsət – orta, iki cəhətin arasında olan yer; aralıq mərkəz

Vird – dua, daima təkrar edib söyləmə

Yar – dost, yoldaş, sevgili, məşuq

Yekta – tək, yalnız, nadir, tayi bərabəri olmayan, misilsiz

MÜNDƏRİCAT

<i>XX əsr uşaq seri</i>	4
Mirzə Ələkbər Sabir	
Məktəb uşaqlarına töhfə	7
Yalançı çoban	7
Qoca bağban	8
Uşaq və pul	9
Təbib və xəstə	10
Uşaq və buz	10
Məktəbə tərgib	11
Elma tərgib	12
Cütçü	12
Yaz günləri	13
Təmsillər	
Qarğı və tülkü	13
Ağacların bəhsİ	14
Qarınca	15
Hörümçək və ipəkqurdu	16
Məhəmmədtağı Sidqi	
Oğlan	17
Məktəbdə	17
Dərsə diqqət	18
Yüz il yatandan sonra	19
Məhəmmədəliyə nəsihət	20
Rəşid bəy Əfəndizadə	
Taxıl bitkiləri	21
Ağlağan uşaq	21
Ay qurd	22
Durna	22
İlin fəsilləri dördür	23
Ananın layla sədasi	23
Qırqovul	24
Yağış	25
Abbas Səhhət	
Ana və oğul	26
Cücelərim	26

Qaranquş balaları	.27
Ata və oğul	.28
Yaz	.28
Quşlar	.29
Ot biçini	.29
Tənbəl	.30
Oğru və anası	.30
İlk bahar	.31
İki uşaq	.32
Köç	.33
Ana və bala	.34
Məktəb şagirdi	.35
Güllərin bəhsisi	.36
İt və kölgəsi	.37
Qarışqa və milçək	.37
Ayı və arilar	.38
Tülkü və qurd	.38
Tülkü və meymun	.39
Ayı və şir	.40
Gün və külək	.40
Məhəmməd Hadi	
Dilək ölməz	.42
Məktəb	.43
Əli Nəzmi	
Atanın oğluna nəsihəti	.45
Oğul və ata	.46
Məktəb uşağı	.48
Uşaqlar	.48
Çalışqan Cəmal!	.49
Əlisəftər İbrahimov	
Aqil uşaq	.53
Ağca	.53
Abbasığa Nazir Qayıbzadə	
Məktəb	.55
Rza Sabit	
Bahar	.57

Əbdürrəhman Dai

Uşaq və quş	58
Aslan və qurd	58

Hüseyin Cavid

Öksüz Ənvər	60
İlk bahar	61
Qız məktəbində	62
Çiçək sevgisi	62

Əhməd Cavad

Beşik	64
Balalarıma	65
Mən Tuqayam	66

Cəfər Cabbarlı

Qürub çağrı bir yetim	67
Bahar	68

Abdulla Şaiq

Uşaq	69
Dovşan	69
Keçi	69
Yeni köməkçi	69
Səhər	70
Xoruz	70
Yetim cücə	70
Quzu	71
Oyan, oğlum!	72
Payız	72
Ana yurdum	72
Vətən nəğməsi	73
Bahar	74
Vətən	74
Zəfər nəğməsi	75
Tülkü həccə gedir	75
Dəmirçi nəğməsi	81
Top oyunu	82
Təmizlik	82
Qərənfil	83
Bənövşə	83
Qızılıgül	84
Zanbaq	84
Bülbül	84

Ari	.85
Kəpənək	.85
Kür çayı	.86
Yağış	.86
Tonqal	.87
Vətən	.87
Qışın nəğməsi	.88
Bahar	.88
Tülkü və dəvə	.89
Çalışan qazanar	.90

Səməd Vurğun

Bahar şərqi	.92
Azərbaycan	.92

Mikayıl Müşfiq

Şəngül, Şüngül, Məngül	.96
------------------------------	-----

Rəsul Rza

Göyərçin	106
Göycəqarğɑ	106
Qaratoyuq	106
Bülbül	106
Şanapipik	107
Sığırçın	107
Alabaxta	107
Sarıköynək	108
Qaranquş	108
Sərçə	108
Bayqus	109
Alacəhrə	109
Dolaşa	109
Bildirçin	110
Qırqovul	110
Laçın	110
Turac	111
Qızıl qaz	111
Leylək	111
Durna	112
Tərlan	112
Qağayı	112
Vağ	113
Dovdaq	113

Məmməd Rahim

Bahar gölsin	114
Lalə	114
Reyhan	115
Quzu	115
Qış	116
Balaca bağbanlar	117

Mirmehdi Seyidzadə

Bahar nəğməsi	119
Yay	120
Payız	120
Qış gecəsində	121
Bayram günü	122
Gülməlidir	122
Yoldaşlıq köməyi	123
Ağacların şikayəti	124
Yaxşı yoldaş	125
Qaranquşlar	127
Özündən razı	128
Balaca dülgər	129
Balıqçılar	130
Qoca bənnə	131
Dostum	132
Meşələr	132
Gün, çıx	134
Quzum	134
Xəzər	135
Qış baba	135
Xrizantem	136
Akasiya	136
Bulaq	137

Mirvarid Dilbazi

Şirin dillim	138
Dışın çıxır, balacam	138
Tələsirsən	139
Sözün bala batıbdır	139
Körpə yatır	140
Layla	140
Qızım iş öyrənir	140

Mənim ana ürəyimdir	142
Ana qanadı	142
Cik-cik, cik-cik...	144
Yuva gördüm	144
Şirin qızam	144

Mikayıl Rzaquluzadə

İki quş	145
Saat	147
Ağ göyərçin	150
Ölkəmin çiçəkləri	152

Əhməd Cəmil

Can nənə, bir nağıl de!	154
Vətən	155

Nigar Rəfibəyli

Qara tüklü qu quşu	156
Sitarə	156
Fərid	157
Sevinc və Gülsən	157
Günəşin cavabı	158

Nəbi Xəzri

Qaçma, dayan, kəpənək	161
Bənövşə	161
Bahar mənəm	162
Nənəm nağıl danışır	162
Ağ şanı	163
Axşam çağında	163
Qaranquş qonağımdır	163
Niyə daşmayır	164
Arzunun arzuları	164
Xalamın maşını	165
Dəniz yaxşı dənizdir	165

Teymur Elçin

Saç-saçaq	166
Keçim	166
Qaçaqaç	166
Uçauç	167

Köçökköç	167
Fildən böyük	167
Mışar	168
Rəndə	168
Kəlbətin	168
Çəkic	169
Məngənə	169
Üç qardaş, bir bacı	170

Əli Kərim

Adam	174
On bir yaşında	174
Suallar və cavablar	174
Pişik	175
Gül	176
Güclü qoca	177
Təzə il	177

Xanımına Əlibəyli

Aman ovçu	178
Yuxuda	184
Qızıl şar	184

İlyas Tapdıq

Bildirçin	185
Baba və balaca Mehriban	186
Ata, sən qocalırsan	186
Zəminənin zoğalı	187
Bal axtardı	187
Dəmirağacı	188
Püstə ağacı	189
Bir evim var	189
Qızılgül	190
Əncir	191
İsti qumda	192
Dəmir od əmir	193
Sığırçınlar, sığırçınlar, sevinsinlər, çığırşınlar	195
Yollar, çığrlar	196
Tağının qorxaqlığı	197
Yulğun	198

Boz papaq	199
Təzə ildə	199
Bahar yurduma baharla gəldi	200
Dostumun oğlu Qədim	201

Tofiq Mütəllibov

İsti yuva	203
Anam işdən gələcək	204
Nə gözəlsən	205
Kəkliklər oxuyanda	206
Sönmeyəcək bu tonqal	207
Qalacaq bu ciğirlər	208
Ananın sözləri	209
Uşaqlar qayıdır	209
Qızıl payız	210

Hikmət Ziya

Birinci zəng	213
Sevimli məktəb	214
Qaya və ağaç	215
Tülkü qiyəmti	216
Qırğı və cücə	216
Maska	217
Gizli ad	217
Gicitkən	218
Kirpinin cavabı	219
Lovğa eynək	220
Hər kəsin yerişi var	221

Tofiq Mahmud

Meşədə şənlik	222
Sürücü yox, həkimdir	224
Çəməndə çətirlər	224
İki qız	225
Dörd bacı	226
Atasını sevən qız	227
Samirin topu	227
Gündüz qoçaq, axşam qorxaq	228
Heç nə alma!.. ..	228
Güləyən Süsən	228

Məmməd Aslan

Nənəm xalça toxuyur	230
İpək paltar	230
Alma ağacı	231
Böyürtkən – böyrü tikan	231
Təbrizə	231

Zahid Xəlil

Sıfrın nağılı	233
Cüceli toyuq	238

Nəriman Həsənzadə

Heç nə istəməyən qız	239
Xatirə	239
Dişləri mırıq, düyməsi qırıq, şalvari qısa, qardaşım İsa	240
Uşaqlar	240
Yoxa çıxan yeddi yaylıq dastarı	241
Xanımın sərgidə iştirakı	241
Şeytan qız	242
Ay Xanım, gəl oynayaq	242
“Ari” və “Ali”	242
Nazim	243
Düz görübən, atacaq	243
Yuxuda ağlatdılar	244
Həmin sinifdə	245
Nəzrin gör kim olacaq	246
Aysel, Gülsel, İmamət	246
Qızıl lələk nağılı	247
<i>Lügət</i>	250

**AZƏRBAYCAN
UŞAQ ƏDƏBİYYATI
ANTOLOGİYASI**

ÜÇ CİLDDƏ

II CILD

XX ƏSR UŞAQ ŞERİ

“ÖNDƏR NƏŞRİYYAT”

BAKİ-2004

Buraxılışa məsul: *Əziz Gülvəliyev*
Texniki redaktor: *Rövşən Ağayev*
Tərtibatçı-rəssam: *Nərgiz Əliyeva*
Kompyuter səhifələyicisi: *Rəşad Həmidov*
Korrektorlar: *Aysel Qarayeva*
Sadiq Hüseynov

Yığılmağa verilmişdir 18.05.2004. Çapa imzalanmışdır 10.12.2004.
Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 16,5. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 205.

Kitab “Şərq-Qərb” mətbəəsində çap olunmuşdur.
Bakı, Aşıq Ələsgər küç., 17.